

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7

เรื่อง

พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่าย
บัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อการตกลลลลทางปัญญา

ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤศจิกายน 2551

ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ถนนสุขุมวิท 11 กรุงเทพมหานคร

สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7

เรื่อง พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อการตกผลลลททางปญญา

ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤศจิกายน 2551

ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ถนนสุขุมวิท ซอย 11 กรุงเทพมหานคร

สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7

เรื่อง พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อการตกลักทางปัญญา
ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤศจิกายน 2551

ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ถนนสุขุมวิท ซอย 11 กรุงเทพมหานคร

จำนวนพิมพ์ 700 เล่ม

จัดพิมพ์เผยแพร่ : สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
328 ถนนศรีอยุธยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 0-2610-5452-3
โทรสาร 0-2354-5530, 0-2354-5491

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์
296 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 40 ถนนจรัญสนิทวงศ์
บางยี่ขัน บางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ 0-2433-0026-7, 0-2433-8586
โทรสาร 0-2433-8587

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา : นายอนันต์ ศรีอำพันธ์
ภาพปก : หจก.ภาพพิมพ์

สารบัญ

1. โครงการ	1
2. กำหนดการ	4
3. เอกสารประกอบการอภิปรายและบรรยาย	7
3.1 เอกสารประกอบการอภิปราย	7
เรื่อง การบูรณาการศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย	
● การพัฒนาเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยเขตภาคกลาง	9
โดย ศาสตราจารย์สุภมาศ พนิชศักดิ์พัฒนา	
● การบูรณาการศาสตร์ผ่านเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย	17
โดย ดร.มานิต บุญประเสริฐ	
● แนวคิดพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้	23
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติภูมิ มีประดิษฐ์	
3.2 เอกสารประกอบการบรรยาย	35
เรื่อง รูปแบบการพัฒนาบัณฑิตแบบองค์รวม (Whole Person Development)	
: กรณีศึกษาจาก Lingnan University	
● The “Spine” of the Curriculum : General Education Precisely Defined	37
โดย Professor Eugene Eoyang Chen	
3.3 เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง Integrated Learning Program (ILP)	45
การผลิตบัณฑิตแบบองค์รวม	
● Integrated Learning Program (ILP)	47
การผลิตแบบองค์รวม : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น	
โดย รองศาสตราจารย์สุภาพ ณ นคร	
3.4 เอกสารประกอบการอภิปรายระดมความคิดเห็น	49
● การพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย	51
โดย รองศาสตราจารย์วศิน อิงคพัฒนากุล	
● การสร้างรายวิชาคุณธรรมผ่านกระบวนการบูรณาการศาสตร์	59
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต โอฬารพิริยกุล	
3.4 เอกสารประกอบการนำเสนอแนวทางการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการ	71
ผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย	
● ทศวรรษหน้ากิจการนักศึกษาเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติ	73
โดย อาจารย์จิรวัดน์ วีรังกร	
4. บทความทางวิชาการ	
● ผลักแห่งปัญญา	81
โดย รองศาสตราจารย์สุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ	

โครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7

เรื่อง พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่การตกลึกทางปัญญา

ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤศจิกายน 2551

ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ถนนสุขุมวิท ซอย 11 กรุงเทพมหานคร

หลักการและเหตุผล

สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งมีพันธกิจในการให้การศึกษาชั้นสูงทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การจัดฝึกอบรม และพัฒนาทักษะที่เป็นความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และประเทศชาติ มีการศึกษาวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี จัดบริการทางวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินงานตามภารกิจดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้นำสังคมที่ดีได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตลอดจนมาตรฐานการศึกษาของชาติที่ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก โดยเป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่กำหนดเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตดังนี้ “บัณฑิตระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีความสำนึกและความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลก”

กอปรกับที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดทำกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ได้กำหนดเป้าหมายของกรอบคือการ “ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสู่ตลาดแรงงานและพัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้ และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพและวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ”

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพพร้อมสมบูรณ์ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม เป็นสำคัญมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้ส่งเสริมสนับสนุนและดำเนินงานโครงการบัณฑิตอุดมคติไทยอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ปี 2540 เพื่อการเร่งรัดพัฒนาศักยภาพนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นบัณฑิตอุดมคติไทยที่มีทั้งความเก่ง ความดี และความสามารถรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อองค์กร และสังคม โดยส่วนรวม สามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเพื่อเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ

และยังได้กำหนดเป้าหมายในการเร่งรัดการพัฒนาระบบนิเวศอุดมคติไทยโดยการพัฒนารูปแบบการสั่งสอนและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้มีการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาระบบนิเวศอุดมคติไทย ที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้อย่างรวดเร็วและมีความคงอยู่อย่างยั่งยืน

เพื่อให้การพัฒนาระบบนิเวศก้าวหน้าไปสู่ความเป็นระบบนิเวศอุดมคติไทยอย่างแท้จริง และเป็นการประกันคุณภาพบัณฑิตให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษา และกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงจัดให้มีการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 เรื่อง “พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อรรถพลีทางปัญญา” ขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่แนวคิดและทิศทางการดำเนินงานการพัฒนาระบบนิเวศอุดมคติไทยตามแนวการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อรรถพลีทางปัญญา
2. เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจการดำเนินงานพัฒนาระบบนิเวศอุดมคติไทยตามแนวการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อรรถพลีทางปัญญา
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือของเครือข่ายการพัฒนาระบบนิเวศอุดมคติไทย

กิจกรรมดำเนินการ

1. กระแส (Theme) ของการประชุมวิชาการครั้งนี้ ได้แก่ “พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่อรรถพลีทางปัญญา”
2. กิจกรรมการบรรยายและการอภิปราย ในประเด็น
 - “ทิศทางการพัฒนาระบบนิเวศไทยตามแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี”
 - “การพัฒนาสังคมไทยผ่านการอุดมศึกษา”
 - “การบูรณาการศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย”
 - “เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมแห่งความสุข”
 - “รูปแบบการพัฒนาระบบนิเวศแบบองค์รวม (Whole Person Development) : กรณีศึกษาจาก Lingnan University”
 - “จิตปัญญาศึกษากับการพัฒนาสังคมไทย”
 - “Integrated Learning Program (ILP) การผลิตบัณฑิตแบบองค์รวม”
 - “การผลิตบัณฑิตเพื่อสังคมไทยในเวทีโลก”

กลุ่มเป้าหมาย จำนวนประมาณ 600 คน

1. ผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
2. ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา
3. คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
4. นิสิตนักศึกษา
5. ผู้สนใจทั่วไป
6. อนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
7. เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

วัน เวลา สถานที่

วันพฤหัสบดีที่ 6 และวันศุกร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2551 ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ถนนสุขุมวิท 11 กรุงเทพมหานคร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาได้รับรู้รับทราบแนวคิดและทิศทางการดำเนินงานการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยตามแนวการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่การตกผลึกทางปัญญา
2. สถาบันอุดมศึกษาได้แนวทางในการกำหนดทิศทางการขยายผลและพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยตามแนวการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่การตกผลึกทางปัญญา
3. สถาบันอุดมศึกษาในเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย มีความร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

กำหนดการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7

เรื่อง พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย :

สู่การตกลึกทางปัญญา

ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤศจิกายน 2551

ณ ห้องคอนเวนชัน โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ สถนนสุขุมวิท ซอย 11 กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดีที่ 6 พฤศจิกายน 2551

เวลา	08.00 – 09.00 น.	ลงทะเบียน
	09.00 – 09.30 น.	พิธีเปิดและบรรยายพิเศษ เรื่อง ทิศทางการพัฒนาบัณฑิตไทยตามแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี โดย รองเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา กล่าวรายงาน โดย ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
	09.30 – 10.30 น.	การบรรยาย เรื่อง การพัฒนาสังคมไทยผ่านการอุดมศึกษา โดย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน
	10.30 – 10.45 น.	รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม
	10.45 – 12.00 น.	อภิปราย เรื่อง การบูรณาการศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดย ศาสตราจารย์ศุภมาส พินิจศักดิ์พัฒนา ดร.มานิต บุญประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ ดำเนินการอภิปรายโดย ดร.จิรวัดน์ วีรังกร
	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
	13.00 – 14.30 น.	การบรรยาย เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมแห่งความสุข โดย อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิสิทธกรรรมชาติ
	14.30 – 14.45 น.	รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม
	14.45 – 16.30 น.	การบรรยาย เรื่อง จิตปัญญาศึกษากับการพัฒนาสังคมไทย โดย พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันศุกร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2551

เวลา 09.00 – 10.30 น.	การบรรยาย เรื่อง รูปแบบการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม (Whole Person Development) : กรณีศึกษาจาก Lingnan University โดย Phofessor Eugene Eoyang Chen สรุปโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณยศ ครุกิจโกศล
10.30 – 10.45 น.	รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม
10.45 – 12.00 น.	การบรรยาย เรื่อง Integrated Learning Program (ILP) การผลิตบัณฑิตแบบองค์รวม : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย รองศาสตราจารย์สุภาพ ณ นคร
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 14.15 น.	การบรรยาย เรื่อง การผลิตบัณฑิตเพื่อสังคมไทยในเวทีโลก โดย ดร.บุญเกียรติ โชควัฒนา กรรมการผู้อำนวยการ บริษัท ไอซีซี อินเทอร์เน็ตชั่นแนล จำกัด (มหาชน)
14.15 – 14.30 น.	รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม
14.30 – 15.45 น.	เปิดอภิปรายระดมความคิดเห็น โดย รองศาสตราจารย์ นพ.อำนาจ อยู่สุข รองศาสตราจารย์ ดร.วสิน อิงคพัฒนากุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวลิต โอฬาริพริยกุล
15.45 – 16.30 น.	สรุปผลการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และนำเสนอแนวทางการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย โดย รองศาสตราจารย์สุภาพ ณ นคร ดร.จิรวัดน์ วีรังกร

สนใจเข้าร่วมการประชุมวิชาการระดับชาติฯ ติดต่อสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่
โทรศัพท์ 02-610-5452-3

เอกสารประกอบการอภิปราย

เรื่อง การบูรณาการศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

การพัฒนาเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยเขตภาคกลาง

ศาสตราจารย์ ดร.ศุภมาศ พนิชศักดิ์พัฒนา*

หากมองย้อนหลังถึงตอนเริ่มต้นของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยแล้ว ผู้ร่วมงานหลายท่านคงนึกขอบคุณ สกอ. ที่ได้เป็นผู้คิดริเริ่มให้มีเครือข่ายนี้ขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2545 เพราะในท้ายที่สุดในปีนี้ (พ.ศ. 2551) เมื่อเครือข่ายต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของงบประมาณและการดำเนินการ เราต่างมองตา และถามกันว่า “เราจะทำอย่างไรต่อไป”

คำถามเช่นนี้ บ่งบอกถึงความห่วงใยและการมองเห็นประโยชน์ของเครือข่าย ที่ได้เป็นศูนย์กลางแห่งแรงผลักดันให้งานบัณฑิตอุดมคติไทยในหลาย ๆ สถาบัน ได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาารววิชาศึกษาทั่วไป การสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และกิจกรรมนักศึกษานอกชั้นเรียน

รูปแบบการพัฒนางานบัณฑิตอุดมคติไทยโดยเครือข่ายเช่นนี้ นับเป็นเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นได้ก็ด้วยการ “**เกื้อหนุน จุนเจือ เอื้อเฟื้อ และแบ่งปันประสบการณ์**” ร่วมกันโดยแท้

เมื่อถึงตอนนี ทำให้เรานึกถึงคำถามเมื่อตอนเริ่มเครือข่ายโดย สกอ. ว่า “เครือข่าย ? มีไปทำไม?”

ก่อนมาเป็นเครือข่าย

เมื่อปี พ.ศ. 2545 ผู้เขียนดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้ประกาศเจตนารมณ์ให้ประชากรของมหาวิทยาลัยได้ทราบโดยทั่วกันว่า “**นิสิตคือหัวใจของมหาวิทยาลัย**” ดังนั้นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงให้ความสำคัญด้านการพัฒนานิสิตเป็นอย่างมาก ทั้งโดยการทุ่มเทงบประมาณและวางแผนการดำเนินกิจกรรม โดยเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เห็นได้จากการเร่งรัดพัฒนาระบบ ICT จนกระทั่งในเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ชื่อว่า เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของชาติด้าน ICT และยังเห็นได้จากการปรับปรุงสำนักหอสมุดให้เป็น “**ห้องสมุดที่มีชีวิต (Living Library)**” ที่ได้รับการกล่าวขานถึง และมีผู้มาขอเยี่ยมชมเป็นประจำ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีโครงการ “**บัณฑิตยุคใหม่**” ซึ่งนิสิตใหม่ทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม โดยคณาจารย์ที่ดำเนินกิจกรรมจะได้รับปริมาณงานเพิ่มเติม แต่ในขณะนั้นยังไม่ได้มีการขับเคลื่อนอยู่หลายด้าน เช่น การเพิ่มจำนวนและการพัฒนาบุคลากร ผู้รับผิดชอบกิจกรรมนิสิต ชมรมนิสิต สโมสรนิสิต อาจารย์ที่ปรึกษาชมรม และใบรายงานผล (transcript) กิจกรรมนิสิต

* ประธานคณะกรรมการประสานกิจ เครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยเขตภาคกลาง พ.ศ. 2545-2551, คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 และคณะกรรมการพัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

“เครือข่าย ? มีไปทำไม?”

สกอ. ได้แบ่งเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยออกเป็น 6 เครือข่าย โดยในเขตภาคกลางได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นสถาบันแม่ข่าย และได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ เพื่อก่อให้เกิด...

- การเรียนรู้ร่วมกัน
- การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของประเทศ
- ความร่วมมือระหว่างสถาบัน

ในการดำเนินการในปีแรก สกอ. ได้ให้งบประมาณมา 170,000 บาท ซึ่งเมื่อดูตามวัตถุประสงค์แล้ว ก็เป็นเรื่องยากลำบากที่จะดำเนินการให้ลุล่วงได้ เพราะจำนวนสถาบันในเครือข่ายที่ สกอ. กำหนดมีเป็นจำนวนมากถึง 96 สถาบัน ต่อมาลดลงเหลือ 84 สถาบัน ครอบคลุม 12 จังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของประเทศนั้น จากจำนวนนิสิตนักศึกษาเป็นแสนคนแล้ว สกอ. ให้งบประมาณมาเพียงหัวละประมาณ 1 บาท

แล้วเราจะเอาตัวรอดได้อย่างไร แคมตอนประชุมกัน เราก็อยากให้อีกฝ่ายนี้ ยั่งยืน

ปกติ เครือข่ายหลายเครือข่าย เกิดขึ้น แล้วก็รอแบ่งเค้ก เค้กหมดก็เลิกกัน นี่เค้กก็ไม่มี ไม่มีเค้ก งานนี้ทำเพื่อชาติโดยแท้ แต่ให้ยั่งยืน และทุกสถาบันต้องมีส่วนร่วม และต้องยั่งยืน เราจะทำอย่างไร???

ท้ายที่สุด เราบอกกันว่า เราจะเสียสละร่วมกัน ลงขันกัน สถาบันละ 3,000 บาท ซึ่งควรจะได้เงินปีละประมาณ 250,000 บาท รวมกับงบที่ได้จาก สกอ. ก็จะมิงบดำเนินการปีละประมาณ 420,000 บาท โดยทุกปีเรากำหนดให้มีประชุมวิชาการ หมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ มิงบประมาณให้ 30,000 บาท ให้เจ้าภาพได้รับเกียรติประกันการขาดทุนเอาเอง (ซึ่งเราได้รับความร่วมมืออย่างดีมากใน 5 ปีที่เราได้รับงบประมาณเท่านี้ มีสถาบันที่รับเป็นเจ้าภาพคือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2545-2546, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปี 2547, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปี 2548, และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปี 2549) งบส่วนที่เหลือ เราจะช่วยกันคิดว่า แต่ละปีเราจะทำอะไร เราต่างให้สัญญาากัน (ทั้งที่ไม่ค่อยแน่ใจนัก) ว่า เราจะร่วมกันอย่างนี้แหละ และจะต้องยั่งยืน

มีการดำเนินการ โดยคณะกรรมการหลัก 1 ชุด คือคณะกรรมการประสานกิจเครือข่ายฯ และมีคณะกรรมการ 3 ชุด คือ

1. คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียน การสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา
2. คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมการสอนที่มุ่งเน้น ความรู้คู่คุณธรรม และการสอดแทรกจริยธรรมในการสอน
3. คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนานิสิตศึกษานอกชั้นเรียน

ในการประชุมครั้งแรก ได้มีการเลือกสถาบันให้มาเป็นคณะกรรมการประสานกิจ 30 สถาบัน สถาบันที่เหลือให้มีส่วนร่วมในคณะกรรมการโดยสมัครใจ และเรากำหนดวาระกรรมการให้ทำงาน 2 ปี

ต่อมา สกอ. ได้กรุณาให้งบประมาณในปี 2550 เป็นเงิน 4.5 ล้านบาท และปี 2551 เป็นเงิน 5 ล้านบาท ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการพัฒนานิสิตศึกษานอกชั้นเรียน และสามารถเพิ่มงบการประชุมวิชาการได้ โดยสถาบันเจ้าภาพในปี 2550 คือสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข และปี 2551 คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การเรียนรู้ร่วมกัน และความร่วมมือระหว่างสถาบัน

เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จนั้นน่าจะเริ่มที่ สมาชิกต่างมีปัญหาคล้ายคลึงกัน และมีเป้าหมายเดียวกัน ทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้การจัดการความรู้ให้เกิดประโยชน์ มีความเป็นกัลยาณมิตร และไม่เป็นเครือข่ายของการแบ่งเค้ก

สำหรับในส่วนขอเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยนั้น ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จอีกประการหนึ่งคือ มีความหลากหลายของสถาบันในเครือข่าย เช่น เครือข่ายภาคกลางมีสถาบันของรัฐ 26 สถาบัน (31%) เอกชน 28 สถาบัน (33 %) และอื่นๆ อีก 30 สถาบัน (36%) ซึ่งก็คือสถาบันด้านวิชาชีพ และส่วนใหญ่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงกลาโหม สถาบันเหล่านี้มีเอกลักษณ์ด้านการเรียนการสอน และการฝึกอบรม นิสิตนักศึกษาที่น่าสนใจและมีเสน่ห์กว่าสถาบันในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการอยู่มาก

ไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข และจากกระทรวงกลาโหม เข้าใจว่ายังไม่มี การประสานงานในการดำเนินการของเครือข่ายร่วมกันจากกระทรวงศึกษาธิการ

แต่ละวาระของคณะกรรมการประสานกิจ ได้จัดให้มีการเยี่ยมชมกิจกรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตที่พึงประสงค์ เช่นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และยังได้เดินทางไปดูงานที่มูลนิธิอานันทมหิดล นอกเหนือจากความรู้ที่ได้รับจากการเยี่ยมชมแล้ว ยังได้เกิดความคุ้นเคยระหว่างกัน ทำให้ความร่วมมือระหว่างสถาบันเป็นไปอย่างดียิ่ง

การบูรณาการในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

จากการทำงานร่วมกันในเครือข่าย ทำให้ได้ทราบทั้งสถานภาพ และกิจกรรมของแต่ละสถาบัน ทำให้ได้เรียนรู้ร่วมกันว่า จำเป็นจะต้องกำหนดเอกลักษณ์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตแต่ละสถาบัน ซึ่งการจะให้ถึงพร้อมคุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องบูรณาการจากการเรียนการสอน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป) การสอนสอดแทรก และกิจกรรมนอกชั้นเรียน

ลักษณะเด่นของเครือข่ายก็คือ การมีกิจกรรมเครือข่าย ที่สมาชิกเครือข่ายต้องช่วยกันคิดและทำร่วมกัน มิได้ใช้คำว่าเครือข่ายเพื่อแบ่งเค้ก แล้วต่างคนต่างทำ จึงเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และพึ่งพาอาศัยกัน ทั้ง 3 อนุกรรมการ มีโครงการดี ๆ มากมายเกิดขึ้นและได้เรียนรู้ร่วมกัน เช่น

- การสร้างเสริมประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา
- การสร้างและพัฒนากิจกรรมของรายวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันในเครือข่าย
- การบรรยายพิเศษเกี่ยวกับหลักการในการพัฒนารายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไป

- การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป
- การจัดทำซีดีรวบรวมรายวิชาศึกษาทั่วไปที่มุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายเขตภาคกลาง
- การฝึกอบรมเทคนิคการสร้างรายวิชาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่นิสิต
- การฝึกอบรมเทคนิคการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
- การจัดทำหนังสือรวบรวมประสบการณ์การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม
- การประชุมสัมมนาการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในระดับอุดมศึกษา
- โครงการเพื่อนเยี่ยมเพื่อนในสถาบันที่เป็นแบบอย่างของการสอนที่มุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรม
- การฝึกอบรมเทคนิคการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในการสอน
- การสัมมนาเพื่อหาวิธีการสอนและหลักที่เหมาะสมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- รูปแบบการจัดกิจกรรมรับน้องใหม่เชิงสร้างสรรค์
- การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมและการบริหารโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา
- มาตรการในการควบคุมและกำกับดูแลการจัดกิจกรรมรับน้องใหม่
- การพัฒนาบุคลากรเครือข่ายเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาภายใต้นโยบายคุณธรรมนำความรู้
- การจัดทำคู่มือการพัฒนานิสิตนักศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้วยกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- โครงการอบรมแกนนำเครือข่ายนิสิตนักศึกษา เรื่อง “รวมพลังสรรค์สร้างคุณธรรมนำชีวิตด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”

- โครงการอบรมแกนนำเครือข่ายนิสิตนักศึกษา เรื่อง “รวมพลังสรรค์สร้างความดีให้แผ่นดิน”
- โครงการประกวดขับร้องเพลงประสานเสียงอุดมศึกษา
- โครงการประกวดการเขียนบทความเรื่อง “ทำดีเพื่อแผ่นดิน”

จากการเรียนรู้ร่วมกัน และความร่วมมือระหว่างสถาบัน โดยอาศัยระยะเวลาพอควร ทำให้สถาบันที่เข้าร่วมเริ่มตระหนักและเห็นความสำคัญในการดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย เกิดการพัฒนาสถาบันตนเองขึ้นหลายมิติ

ตัวอย่างเช่น ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เกิดการขับเคลื่อนหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การเพิ่มจำนวนบุคลากรด้านกิจการนิสิตให้มีครบทุกคณะวิชา การพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบกิจกรรมนิสิต การพัฒนาอาคารและชมรมนิสิต สโมสรนิสิต และการให้มีใบรายงานผล (Transcript) กิจกรรมนิสิต

จากการเรียนรู้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยนั้น ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการบูรณาการที่จะต้องเกิดขึ้นแบบองค์รวมในแต่ละสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจ เอาใจใส่ ให้ความสำคัญจากผู้บริหารระดับสูงของสถาบัน การกำหนดเอกลักษณ์และคุณลักษณะของบัณฑิตโดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนด การวางแผนดำเนินการให้ครอบคลุมข้อกำหนดดังกล่าว การดำเนินการให้เกิดเป็นมรรคผลตามแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรณรงค์ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากบุคลากรทุกระดับในสถาบัน (เพราะต่อมความรู้สึกของคนในประเทศที่มีประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ ยาวนานนั้น เกิดการรับรู้ได้ค่อนข้างช้า) และให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมให้มากที่สุด

ความจริงที่มักถูกมองข้าม

โดยความเป็นจริง งานพัฒนาบัณฑิตอุดมคติ ส่วนใหญ่เป็นงานประเภท no incentive, no work load ไม่รู้จะเอาไปกรอกในช่องไหนของแบบฟอร์มภาระงาน เพราะไม่ใช่ภาระงานหลักของกองใดกองหนึ่ง มิได้เป็นงานในภาระงานประจำของกอง ไม่ได้เป็นน้ำหนักภาระงานหลักในการคำนวณภาระงานสอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผู้ทำงานนี้จึงคอยขึ้นชมกันเองว่าเป็นผู้เลิศในความเสียสละ เห็นประโยชน์ของอนุชนในชาติที่กำลังจะเติบโตใหญ่ในภายภาคหน้า อาณิสสที่ใดคงจะทำให้มีวิชาเอาไว้อป้องกันลูกหลานมิให้ติดเกม ฯลฯ ผู้ทำงานในเครือข่ายนี้จึงควรมีลักษณะเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ยอเป็น ยอขึ้น เชียร์เก่ง ชูเป็น อวดอันได้ มีลูกอึด ลูกตื้อ และมีน้ำใจ

โดยทั่วไปแล้ว ความเข้มแข็งของเครือข่ายขึ้นอยู่กับสถาบันแม่ข่ายค่อนข้างมาก บุคลากรในแม่ข่ายนอกจากจะต้องมีภาวะผู้นำแล้ว ต้องประกอบด้วยผู้มีจิตสำนึกในการให้บริการสูง มีทีมงานที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มงานเลขานุการ ผู้บริหารระดับสูงให้ความสำคัญและต้องสนับสนุน เพราะหนึ่งเรื่องนี้ชื่อว่า “ผู้เสียสละ” มิใช่เรื่อง “ข้ามาคนเดียว”

สำหรับเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยเขตภาคกลาง มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งก็คือ **สถาบันในเครือข่ายที่กำหนดให้โดย สกอ. มีสถาบันนอกกระทรวงศึกษาธิการอยู่มากถึงหนึ่งในสาม** ซึ่งมาจากกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม สภากาชาดไทย เป็นต้น ทำให้เกิดความหลากหลายด้านประสบการณ์และแนวคิด และที่สถาบันเหล่านี้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษก็คือ เสมือนได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ที่พร้อมให้ความร่วมมือร่วมใจ ขณะที่สถาบันในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการด้วยกันมีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากกว่า

เมื่อสถาบันเหล่านี้มีโอกาสทำงานร่วมกัน ต่างจึงเรียนรู้วัฒนธรรมองค์กรของกันและกัน ต่างชื่นชมในจุดเด่นที่แตกต่างกัน จึงเกิดการพัฒนามาตรฐานการทำงานร่วมกันเป็นอย่างมาก

เท่าที่ทราบ นับแต่นี้ไป ระบบเครือข่ายที่ถูกกำหนดขึ้นใหม่จะประกอบด้วยสถาบันในสังกัดผู้ให้งบประมาณเท่านั้น คือกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งน่าเสียดาย

อันที่จริงแล้ว การสร้างบัณฑิตในอุดมคติ โดยระบบเครือข่ายของสถาบันการศึกษานั้น หากมองเป็นภาพรวมแล้ว เป็นความจำเป็นของชาติ ซึ่งทุกมิติ ทุกภาคส่วนที่มีสถาบันการศึกษา จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกัน ไม่ควรให้ระบบราชการเป็นข้อจำกัดการระดมสรรพกำลัง หรือการทำงานร่วมกัน

หากการทำงานของเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยเขตภาคกลางถือว่าประสบผลสำเร็จ ก็น่าที่จะได้ทราบความจริงร่วมกันว่า หากขาดเพื่อนต่างสถาบันเหล่านี้ ผลงานของเครือข่ายในเขตภาคกลางอาจไม่สามารถพัฒนามาถึงจุดที่เห็นอยู่นี้ก็อาจเป็นไปได้

นับแต่นี้ไป การทำงานของเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย ซึ่งถือเป็นเครือข่ายระดับ C จะต้องขึ้นกับเครือข่ายระดับ B ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่แท้จริง หากเครือข่ายระดับ B เป็นเครือข่ายดำเนินโครงการเช่นเดียวกับ C ก็จะต้องอธิบายให้ได้ว่า B ต่างจาก C อย่างไร มิเช่นนั้นแล้วก็จะมีปัญหาด้านงบประมาณที่ C ต้องขึ้นกับ B ท้ายที่สุดปัญหาเรื่องการแบ่งเค้กก็อาจเกิดขึ้นได้

จากลักษณะความไม่เข้าใจดังกล่าว ทำให้หลายสถาบันคาดว่า เป็นการจัดระเบียบใหม่โดย สกอ. ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็อาจไม่มีเครือข่าย C ทำให้ขณะนี้เราต่างถามกันว่า “เราจะทำอย่างไรต่อไป”

เหลียวหลัง แลหน้า

สำหรับห้วงเวลาที่ผ่านมา อาจมีความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย ขณะเดียวกัน สกอ. ก็ได้ตั้งเครือข่ายที่มีลักษณะเฉพาะมากขึ้น เช่นเครือข่ายของวิชาศึกษาทั่วไป เครือข่ายในการพัฒนานุเคราะห์ ซึ่งในขณะนั้น คณะกรรมการประสานกิจก็ได้ประชุมพิจารณาในเรื่องนี้ว่า จะยุติบทบาทในเรื่องวิชาศึกษาทั่วไปหรือไม่ และจะยุติเรื่องการพัฒนาวิชาการในด้านการสอนสอดแทรกหรือไม่ แต่หลังจากได้พิจารณาแล้วก็ยังเห็นว่า การพัฒนาบัณฑิตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นต้องบูรณาการทั้งในส่วนวิชาศึกษาทั่วไปในชั้นเรียน ทั้งต้องสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในวิชาที่สอนอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน และจำเป็นต้องให้นักศึกษาได้ฝึกฝนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์นอกชั้นเรียน จึงจะสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่บัณฑิตศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้

ในปัจจุบัน สกอ. ได้จัดระเบียบเครือข่ายเสียใหม่ โดยจัดสถาบันอุดมศึกษาเป็นเครือข่ายเพื่อรองรับนโยบายหลักจากเครือข่ายหลัก (คือเครือข่าย A) เครือข่ายที่เกิดก่อนการจัดระเบียบ เช่น เครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย จึงมีลักษณะเป็นเครือข่ายเฉพาะกิจ ที่ไม่น่าจะใช้เครือข่ายถาวร คือเกิดขึ้นตามความต้องการ และความจำเป็นในระยะหนึ่ง เมื่อความจำเป็นน้อยลง ก็สามารถสลายเครือข่ายได้

แม้แต่องค์ประกอบของเครือข่าย B และ C ของเขตภาคกลางก็แตกต่างกัน ซึ่งยังหาผู้อธิบายไม่ได้ เช่น ทำไมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงอยู่ภาคกลางตอนบน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงอยู่ภาคกลางตอนล่าง ทำไมมหาวิทยาลัยที่ห่างกันแค่นี้ เช่น มหาวิทยาลัยศรีปทุมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงอยู่กันคนละเขต ให้เป็นที่ว่าเหวใจระหว่างเราเป็นยิ่งนัก

จึงอาจคาดการณ์ได้ว่า เครือข่าย C ที่มีสมาชิกในเครือข่ายแตกต่างจากเครือข่าย B ซึ่งเป็นเครือข่ายถาวร เมื่อเครือข่าย C มีลักษณะเฉพาะกิจเช่นนี้ ย่อมจะค่อย ๆ ถูกลดบทบาทลง และหมดไปเมื่อหมดความจำเป็น

ความหมดไป น่าจะมาจากการจัดสรรงบประมาณจากเครือข่าย B

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความยั่งยืน ของเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเหนียวแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของตัวเครือข่ายเอง งบประมาณที่มาจากเครือข่ายบนจะไม่แน่นอน ซึ่งจะมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับนโยบายของเครือข่ายบน และประเด็นปัญหาของชาติในขณะนั้น ๆ เป็นตัวกำหนด

ขนาดของเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยในอนาคต ก็จะมีจำนวนสมาชิกน้อยลง เนื่องจากภาระที่ต้องพึ่งตนเอง และถ้ามหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ที่มีจำนวนอาจารย์ประมาณ 1,000 คนขึ้นไป ซึ่งสามารถบริหารกิจกรรมทั้งสามกิจกรรมของเครือข่ายได้เองอยู่แล้วลดบทบาทของตนเองลง ความอ่อนแอของเครือข่ายก็จะเกิดขึ้น และจะกลายเป็นเครือข่ายที่ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์อีกต่อไป

เป็นสังขรณ์ของการ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

ทางออกในข้อจำกัดของงบประมาณ ที่เป็นไปได้อีกทางหนึ่งก็คือ การเพิ่มจำนวนเงินลงขัน ซึ่งบางเครือข่ายกำหนดไว้ปีละ 10,000 – 15,000 บาท หากสถาบันสมาชิกเห็นความสำคัญ ก็อาจมีเงินก้อนที่พอเพียงให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ จากประสบการณ์ ที่ผ่านมา จะสามารถเก็บเงินลงขันได้ประมาณ 70-80% ของจำนวนสมาชิก หมายความว่า หากเป็นการดำเนินการต่อไปในลักษณะนี้ จะเหลือจำนวนสมาชิกในเครือข่ายน้อยลงตามจำนวนเงินที่เก็บได้ ซึ่งไม่แน่ใจว่า เจตนารมณ์ของ สกอ. อยากให้เป็นไปเช่นใด

อย่างไรก็ตาม อาจมีกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่บทบาทของเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยอาจพัฒนาได้มากขึ้น จากการสนับสนุนงบประมาณต่างแหล่ง เช่นจากกระทรวงสาธารณสุข หรือกระทรวงมหาดไทย โดยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ ความเป็น B หรือ C จึงมิใช่ประเด็นสำคัญในกระบวนการทัศน์นี้ แต่เป็นการมองปัญหาร่วมกันและสลายขอบเขตของระบบราชการ โดยมองประโยชน์ชาติเป็นหลัก

ภาพที่คาดหวัง ใครๆ ก็อยากเห็นเช่นนี้ มีทางเกิดขึ้นได้หรือไม่???

การบูรณาการศาสตร์ผ่านเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

ดร.มานิต บุญประเสริฐ*

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวคิดการบูรณาการศาสตร์ในการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

ความหมายของการบูรณาการศาสตร์ (Interdisciplinarity)

การบูรณาการศาสตร์เป็นคำที่มีความหมายกว้าง องค์การยูเนสโกในการประชุมวิชาการเรื่อง Interdisciplinarity in General Education ที่กรุงปารีส ในปี 1985 ได้นิยามความหมายการบูรณาการศาสตร์สำหรับใช้ในการสื่อสารเพื่อความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมว่า **การบูรณาการศาสตร์เป็นรูปแบบหนึ่งของความร่วมมือระหว่างศาสตร์ต่างๆ ที่มีส่วนในกระบวนการแก้ปัญหาที่เป็นความสนใจร่วมกัน และทำให้บรรลุผลสำเร็จอันเป็นจุดหมายปลายทางร่วมกัน** โดยปัจจัยสำคัญคือการรักษาความสมดุลของศาสตร์ที่บูรณาการ แต่ละฝ่ายต้องรับฟัง เข้าใจแนวคิดและวิธีการของแต่ละศาสตร์ ถ้าขาดความสมดุลของ ความสำคัญแต่ละฝ่าย คุณภาพของความร่วมมือก็จะต่ำ และด้วยความร่วมมือระหว่างศาสตร์ในการแก้ปัญหา ในบางกรณีทำให้เกิดความรู้ใหม่ การบูรณาการศาสตร์จึงเป็นการใช้ความรู้จากสองสาขาวิชาการหรือมากกว่า เพื่อทำความเข้าใจปัญหาที่ซับซ้อนเกินกว่าที่จะแก้ไขได้โดยความรู้จากสาขาวิชาเดียว

ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซินกรีนเบย์มีคำขวัญในการศึกษาว่า **การเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ชีวิต** นักศึกษา ที่กรีนเบย์จะไม่เลือกศึกษาเพียงสาขาวิชาเอกเดียวแบบเดิมเช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฟิสิกส์ เป็นต้น แต่จะเลือกเรียนวิชาผสมผสานที่สามารถใช้ความรู้ในชีวิตจริงได้ เช่น นักสิ่งแวดล้อมจะไม่เพียงศึกษาวิชา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น เขาต้องมีความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ และสังคมวิทยาด้วย หรืออธิบายให้ เข้าใจง่ายขึ้น การบูรณาการศาสตร์ที่ใช้ในที่นี้ ก็คือการจัดโปรแกรมการเรียนโดยการเลือกศึกษาวิชาจากต่าง สาขาที่เกี่ยวข้อง ที่จะมีส่วนเสริมความรู้สาขาวิชาที่ศึกษาอยู่ อันจะเป็นประโยชน์ในการเข้าใจปัญหาหรือแก้ปัญหา ในการทำงานในชีวิตจริง

บทบาทและแนวคิดทางการศึกษา

เป็นที่ตระหนักกันดีว่าความรู้จะมีคุณค่าเมื่อความรู้มีประโยชน์ต่อผู้เรียนหรือตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียน (relevance) หรือมีประโยชน์ทางสังคม ในปัจจุบัน การศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียน ใช้ความรู้ ทักษะ ในการแก้ปัญหาพื้นฐานในชีวิตได้ การศึกษาเป็นการเตรียมความรู้ ทักษะและทัศนคติสำหรับ บุคคลเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ปัญหาในชีวิตจริงมิได้แบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ หากแต่จะต้องใช้ การบูรณาการความรู้ทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหา **แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความสำคัญของการศึกษาวิจัยใน ศาสตร์หลักจะลดลง**

* คณะอนุกรรมการการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

บริบทที่เปลี่ยนไป

ในอดีต ประเด็นในการศึกษาวิจัยจะเป็นการแก้ปัญหาเชิงเดียวที่ไม่ซับซ้อน อยู่ในวงจำกัดของศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง แต่ปัจจุบัน ลักษณะของปัญหาในการวิจัยมีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นพหุลักษณะ มีปัจจัยทางสังคมและทางเทคนิคหลายปัจจัยที่เกี่ยวพันระหว่างสาขาวิชาความรู้ ต้องการความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์

การพัฒนาความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ในศตวรรษที่ผ่านมาได้ก้าวหน้าไปอย่างมากโดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแขนงต่างๆ ประกอบกับความก้าวหน้า ความสะดวกและรวดเร็วของเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศในยุคดิจิทัล เรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติประสิทธิภาพและศักยภาพของเทคโนโลยีคมนาคมซึ่งมีผลทำให้โลกเปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นที่วงการศึกษาดำเนินการต้องตั้งโจทย์ใหม่ กำหนดกรอบความคิดและทักษะเกี่ยวกับปัญหาของโลกใหม่ โลกยุคดิจิทัลและความก้าวหน้าของการจัดระบบฐานข้อมูลความรู้ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายความรู้ไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด บุคคลที่มีความสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ก็ย่อมได้เปรียบ ในขณะที่เดียวกันปัญหาของสังคมโลกปัจจุบันก็มีความซับซ้อนมากขึ้นทั้งขนาดของปัญหาและความรุนแรงของผลกระทบที่ตามมา เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาโลกร้อน เป็นต้น ซึ่งวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งพึ่งพาความรู้แบบเดิมไม่สามารถเผชิญได้ แน่นอนว่าปัญหาเหล่านี้มีได้จำกัดอยู่ในขอบเขตของศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง การแก้ปัญหาจำเป็นต้องใช้วิธีบูรณาการศาสตร์ และความร่วมมือระหว่างผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่นเดียวกับการแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมหลายปัญหาที่มีความซับซ้อนมาก ตัวอย่างเช่น การรักษาโรคเอดส์ ที่ต้องการการวิจัยทางด้านเภสัชศาสตร์ การศึกษาทางคลินิก ความรู้ทางสถิติในการสำรวจและวิธีการให้การศึกษ ซึ่งการดำเนินการโครงการเช่นนี้ย่อมมีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะปัจเจกบุคคล

ปัจจุบันการพิจารณาคุณลักษณะปัจเจกบุคคล อาจเปรียบได้กับการบูรณาการศาสตร์ในการแก้ปัญหา สมัยก่อนบุคคลแต่ละคนมีความหมายเป็นเพียงอนุเล็กๆ ของสังคม ต้องการความรู้เพียงเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ก็พอแล้ว การที่จะไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคมใหญ่ถือว่ามีใช้ความรับผิดชอบของตนจึงไม่น่าประหลาดใจที่การแบ่งขอบเขตสาขาวิชาการ ก็เป็นไปตามการแบ่งกลุ่มของชนชั้นในสังคม แต่ในความเป็นจริงปัจจุบัน ในยุคที่ความรู้ได้ขยายตัวเต็มที่และมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้ช่วงความต่างระหว่างสาขาวิชาจะแคบลงเรื่อยๆ ค่านิยมเกี่ยวกับความรู้และบทบาทที่บุคคลพึงมีในสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปเช่นเดียวกัน ในสังคมประชาธิปไตย การเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมเป็นไปตามหลักการแนวคิดของระบอบการปกครอง บุคคลจึงไม่เพียงแต่รับรู้ปัญหาร่วมสมัยเท่านั้น แต่ต้องมีความสามารถที่จะเข้าใจปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านี้ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมโดยรวม และมีส่วนรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

การมีความรู้ที่จะเข้าใจความเป็นไปของสังคมถือเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น ทุกคนตระหนักดีว่าสื่อสารมวลชนได้มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน มีการส่งข่าวสารที่มีปริมาณมากเกินกว่าที่บุคคลคนหนึ่งจะรับได้ทั้งหมด มีทั้งข้อเท็จจริงเชิงปริมาณ ความคิดเห็นส่วนบุคคล การโฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ บุคคลจึงต้องสามารถ

ทำความเข้าใจ แยกแยะ ประเมิน และเลือกใช้สารสนเทศ เป็นกรอบในการเข้าใจสังคมและมีชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกัน งานวิจัยทางจิตวิทยาที่ศึกษาบุคลิกภาพของมนุษย์ในการเรียนรู้ และได้แบ่งความรู้หรือทักษะออกเป็นสามด้าน คือด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา เมื่อศึกษาลึกลงไปก็พบว่าองค์ประกอบทั้งสามส่วนมีความเกี่ยวพันกันอย่างมากในการพัฒนาความรู้ การใช้ความรู้ และทักษะชีวิต ไม่สามารถแบ่งแยกเป็นส่วนๆ ได้

การนำแนวคิดการบูรณาการศาสตร์ไปใช้

แนวคิดการบูรณาการศาสตร์ จะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนและการวิจัยได้อย่างไร ในประเด็นนี้ได้มีการพิจารณาใน 4 รูปแบบ (ยูเนสโก 1985) โดยใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวตั้ง ดังนี้

1. การบูรณาการศาสตร์ที่ใกล้เคียง (Interdisciplinarity of neighbouring disciplines)

รูปแบบนี้ เป็นกรณีปัญหาเกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กับศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันสองศาสตร์ ซึ่งความรู้ทั้งสองศาสตร์จะมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาในการสอน และการวิจัย เช่น การสอนภาษาต่างประเทศต้องอาศัยความรู้และวิธีการศึกษาของภาษาศาสตร์ และวิธีการสอนภาษาต่างประเทศมาประกอบกัน เพื่อเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนและการได้ภาษา ทั้งสองศาสตร์ยังคงลักษณะเฉพาะของตนเองอยู่ ปัญหาคือทำอย่างไรบัณฑิตจึงจะมีสมรรถนะทางภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาสากลได้มาตรฐาน

2. การบูรณาการปัญหา ((Interdisciplinarity of problems)

รูปแบบนี้ ใช้ในกรณีกลุ่มปัญหาที่ไม่สามารถกำหนดให้อยู่ในศาสตร์หนึ่งศาสตร์ใดได้ โดยเฉพาะปัญหาของมนุษยชาติหรือสังคม เนื่องจากมีปัจจัยเหตุต่าง ๆ จากหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ในการวิเคราะห์และกำหนดขอบเขตของปัญหาตลอดจนการกำหนดวิธีการศึกษาหาทางแก้ปัญหา จำเป็นต้องมีความร่วมมือทางวิชาการและใช้ความรู้หลายสาขาเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเช่น ปัญหาโลกร้อน เป็นต้น

3. การบูรณาการวิธีการ (Interdisciplinarity of methods)

รูปแบบนี้ หมายถึงวิธีการในศาสตร์หนึ่งสามารถนำไปใช้ในการวิจัยหรือการสอนของศาสตร์อื่นๆ เช่น Game theory, Problem based learning เป็นต้น ปัญหาการสอนให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การตัดสินใจ จะใช้วิธีใดที่ได้ผล ผู้สอนต้องเตรียมตัวปรับเปลี่ยนวิธีการสอนอย่างไร

4. การบูรณาการแนวคิด (Interdisciplinarity of concepts)

รูปแบบนี้ หมายถึงกรณีที่แนวคิดที่พัฒนาในศาสตร์หนึ่งๆ นำไปบูรณาการกับศาสตร์อื่น หรือแทนรูปแบบและแนวคิดที่ใช้อยู่ เช่น การหาทางออกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาความแตกต่างทางแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะนำไปสู่ความแตกแยกของสังคมถ้าขาดความร่วมมือระหว่างบุคคลจากศาสตร์ต่างๆ ที่จะช่วยเสนอแนวคิดหาทางออกอย่างสมานฉันท์ ปัญหาที่จะต้องช่วยกันกำหนดคือเป้าหมายของสังคมไทยคืออะไร การเปลี่ยนแปลงโดยขาดการบูรณาการฐานภูมิปัญญาไทยจะทำให้คนไทยมีความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีความสุขจริงหรือ

ปัญหาอุดมศึกษาไทยปัจจุบัน

อุดมศึกษาไทยในสองทศวรรษที่ผ่านมา มีการขยายตัวเชิงปริมาณอย่างรวดเร็ว มีผลต่อคุณภาพผลผลิต โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิต (สุธรรม อารีกุล และคณะ 2540 อ้างในรายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย) ดังนี้

- ☐ ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษา
- ☐ ปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรม
- ☐ ปัญหาความรู้ความสามารถทางวิชาการ
- ☐ ปัญหาขาดความสามารถในเชิงคิด วิเคราะห์ และการคิดเชิงบูรณาการ การมองประเด็นปัญหา ตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน
- ☐ ปัญหาด้านขาดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
- ☐ ปัญหาการขาดนิสัยใฝ่รู้ ความรู้รอบตัวทั่วไปทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของบัณฑิต ยังมีไม่มากพอ

การวิจัยเรื่อง สัตตศิลา หลักเจ็ดประการสำหรับการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ, 2550, หน้า ๑) กล่าวว่า การใช้กระบวนการและวิธีการทางการศึกษาเพื่อสร้างคนไทย ให้มีคุณลักษณะของคนที่อยู่ในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ต้องมีวัฒนธรรมของการสร้าง และได้กำหนดคุณลักษณะที่จำเป็นในวัฒนธรรมการสร้าง โดยเปรียบเทียบกับลักษณะผู้เรียนในวัฒนธรรมการรับ ดังนี้

ลักษณะผู้เรียนในวัฒนธรรมการรับ	ลักษณะผู้เรียนในวัฒนธรรมการสร้าง
เชื่อตามที่ได้ฟัง	รู้จักคิดวิเคราะห์
ขาดความมั่นใจ	มั่นใจในตนเอง
ไม่อดทน/ ไม่ชอบทำงานหนัก	อดทนทำงานหนัก
ไม่แสวงหาข้อมูล	แสวงหาความรู้
ขาดความกระตือรือร้น	กระตือรือร้นในความรู้
คิดตามแบบเดิม	คิดสร้างสรรค์
เป็นผู้บริโภค	เป็นผู้ผลิต
ทำอะไรแต่พอผ่าน	มุ่งความเป็นเลิศ
ทำงานคนเดียว	ทำงานเป็นทีม
ไม่นึกถึงส่วนรวม	รับผิดชอบต่อส่วนรวม
เอาตัวเองรอด	คำนึงถึงสังคม
ขาดคุณธรรมจริยธรรม	มีคุณธรรม
ไม่สนใจสันติวิธี	ยึดมั่นในสันติธรรม
ขาดอัตลักษณ์ไทย	มีความเป็นไทย

และความมุ่งหวังคุณลักษณะของบัณฑิตไทยตามแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 2550-2565 (ดร.สรวิศ วรอินทร์) ประกอบด้วย

- ☐ การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- ☐ การเรียนรู้วิชาการวิชาชีพเชิงปฏิบัติจริง
- ☐ สร้างคุณลักษณะผู้ประกอบการ
- ☐ ความสามารถทางภาษาและวัฒนธรรม
- ☐ พหุวัฒนธรรมและสันติวิธีในการแก้ปัญหา
- ☐ ค่านิยมไทย ประเพณีและวัฒนธรรม
- ☐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ☐ สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาปัญหาคุณภาพบัณฑิตในระยะเวลาที่ผ่านมา ในยุคที่การอุดมศึกษาเปิดกว้างให้ผู้ที่ต้องการเข้าศึกษาได้ศึกษา การขยายตัวเชิงปริมาณอย่างรวดเร็วทำให้ระบบอุดมศึกษาปรับตัวไม่ทัน ตั้งแต่การไม่เข้าใจผู้เรียนที่มีภูมิหลังต่างกัน วิธีการสอนนักศึกษากลุ่มใหญ่ที่มีความสามารถแตกต่างกัน ความสนใจต่างกัน ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งเรียนรู้ไม่พอเพียง และเมื่อพิจารณาสังคมอนาคตที่ซับซ้อนขึ้น ที่บุคคลต้องมีความรู้ ทักษะ ทักษะคิด ที่พร้อมจะรับการเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องกลับมาพิจารณาบทบาทของการศึกษาในยุคเปลี่ยนผ่าน และจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด โครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของความร่วมมือระหว่างนักวิชาการสาขาวิชาต่างๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างบัณฑิตที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์เหมาะสมกับสังคมไทยและอนาคต

โครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

โครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย เป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยทบวงมหาวิทยาลัยขณะนั้น โครงการฯ ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2540 วัตถุประสงค์ของโครงการคือ

1. เร่งรัดและพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ให้มีความรู้อย่างแท้จริงในสาขาวิชาการวิชาชีพ ควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพและเป็นที่พึงประสงค์ตามความต้องการของตลาดแรงงาน สังคม และประเทศ
2. พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมต่างๆ ที่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำภูมิปัญญาไทยมาบูรณาการให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ชุมชน และความก้าวหน้าทางด้านวิชาการวิชาชีพ เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นสากล
3. ให้แนวคิดและแนวทางการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยได้ขยายผล และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องไปทุกระดับการศึกษา สามารถประเมินและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาได้

ในการดำเนินงาน ทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการประสานการดำเนินกิจกรรมพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์จากหลายสาขาวิชา จากสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ มาร่วมกันทำหน้าที่วางแผนพัฒนา กำหนดทิศทางและแนวทางดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา มีการทดลองพัฒนานักกิจกรรมซึ่งได้ผลดี และได้เผยแพร่ไปยังสถาบันอุดมศึกษาผ่านเครือข่ายพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

6 เครือข่าย แบ่งตามภูมิภาคต่าง ๆ รูปแบบกิจกรรมโดยเน้นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วย

1. การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาของสถาบัน
2. การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนรายวิชา
3. การสร้างรายวิชาใหม่ เพื่อสร้างทักษะชีวิต ความสามารถในการแก้ปัญหา มีทักษะในการวิเคราะห์

อีกทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมที่ดีงาม แนวทางการสร้างรายวิชาใหม่มีดังนี้

- ☐ ศึกษาสภาพแวดล้อม สถานการณ์ปัจจุบันของประเทศและสังคมโลก
- ☐ กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะให้เกิดกับผู้เรียน
- ☐ สังเคราะห์เป้าหมาย รูปแบบเนื้อหา วิธีการสอน สื่อ การวัดผล
- ☐ ปรับปรุงรูปแบบ เนื้อหา วิธีการสอนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

บทสรุป

การทำงานร่วมกันของผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านในการแก้ปัญหา ทั้งด้านการสอน การวิจัยที่เป็นความสนใจร่วมกัน เช่นการสอนและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งการแก้ปัญหาทางสังคม ต้องเริ่มจากการมีศรัทธาต่อรูปแบบการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการศาสตร์ การรับฟังแนวคิดที่แตกต่างอย่างเปิดใจ มีทักษะในการสื่อสารข้ามสาขาวิชาและทำงานเป็นทีม การพัฒนาบัณฑิตอุดมคติเป็นงานร่วมกันของทุกศาสตร์ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย ในระยะที่ผ่านมา ทางโครงการฯ ได้จัดประชุมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการเป็นประจำ เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง มีการติดตามผลการดำเนินงานประกอบการวิจัยเพื่อรวบรวมแนวปฏิบัติที่ดี ทำการเผยแพร่ไปสู่หน่วยงานและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน นั่นคือการสร้างบัณฑิตคุณภาพที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการอุดมศึกษา, สำนักงาน. “รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษา วิเคราะห์ รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย.” กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2546.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. *สัตตศิลา หลักเจ็ดประการสำหรับการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

สรรพค์ วรอินทร์. “แผนพัฒนาอุดมศึกษา 15 ปี กับทิศทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.” กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2551. (อัดสำเนา).

Online access: <http://www.uwgb.edu/iia/index.htm>

Unesco. “Interdisciplinarity and General Education.” Paper presented at UNESCO International Symposium on Interdisciplinarity and General Education at Headquarters, Paris, 1985.

แนวคิดพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติภูมิ มีประดิษฐ์*

1. บทนำ

ปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนส่วนใหญ่จะอยู่ในด้านคุณภาพการศึกษาของประชากร ซึ่งยังเป็นปัญหาต่อเนื่องและต้องเร่งรัดแก้ไขอย่างเร่งด่วน นอกจากนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่สามารถจัดได้ทั่วถึงในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กยากจน และเด็กชนกลุ่มน้อย เป็นต้น และเป็นที่ยอมรับในหมู่นักการศึกษาและนักวิชาการทั่วไปว่าการวางรากฐานการพัฒนาศักยภาพของคนจะต้องให้การศึกษาเป็นเครื่องมือ ต้องมีการวางรากฐานการจัดการศึกษาและการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้ขยายการบริการครอบคลุมได้กว้างขวางขึ้น โดยการดำเนินงานทางด้านการศึกษาดังกล่าวต้องสามารถให้การศึกษาในระดับต่างๆ ครอบคลุมประชากรในวัยเรียนได้มากขึ้น ส่วนการให้บริการการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสประเภทเด็กพิการ เด็กเร่ร่อน ซึ่งส่วนใหญ่ยังได้รับบริการไม่ทั่วถึง เนื่องจากความต้องการของผู้ด้อยโอกาสแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก ยิ่งถ้ากระบวนการเรียนรู้ที่ทำกันอยู่ในบางแห่งเน้นที่การสอน (Teaching) แบบครูเป็นผู้สอนมากเกินไป การทำเช่นนี้ไม่ช่วยให้เด็กผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนเสียใหม่ ให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เด็กพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่อย่างรอบด้านทั้งความรู้ความสามารถและคุณลักษณะสามารถเรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและมีการเรียนรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็นในการพัฒนาตนเอง ในระบอบประชาธิปไตย โอกาสทางการศึกษาของคนทั้งมวลมีความสำคัญยิ่ง เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนเท่าเทียมกัน ในสังคมต่างๆ มักมีชั้นวรรณะที่ทำให้คนไม่เท่าเทียมกัน หลักการสำคัญในทางพุทธศาสนา บุคคลไม่ว่าชาติตระกูลอย่างไร แต่เมื่อมาบวชก็เสมอภาคกันหมด การบวชคือการมีสิกขาหรือศึกษา หรือการเป็นบุคคลเรียนรู้นั่นเอง ฉะนั้น การศึกษาอย่างทั่วถึง และการศึกษาที่มีคุณภาพดีที่ทำให้บุคคลเป็นอิสระ พึ่งตนเองได้ เป็นปัจจัยพื้นฐานของประชาธิปไตย สื่อสารมวลชนที่เป็นอิสระ เป็นกลาง และมีความสามารถสูง มีความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนโดยทั่วถึงและรวดเร็ว ความแตกต่างทางสติปัญญาของคนทั้งมวล คือการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งกระบวนการต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมอย่างเร่งด่วน และการดำเนินการต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเปรียบเสมือนเป็นบทบัญญัติที่นักการศึกษาไทยจะต้องรู้แจ้งเห็นจริง และไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบของตนต่อกระแสการปฏิรูปการเรียนรู้ได้

* ผู้อำนวยการสำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยศรีปทุม ประธานคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา

2. สภาพแวดล้อมที่เร้าให้ต้องปฏิรูปการเรียนรู้

ในการสร้างสรรค์อนาคตของประเทศชาติ เราต้องกำหนดว่าเราอยากเห็นอนาคตของมนุษย์เป็นอย่างไร เราต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันและแรงผลักดันต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับโลกหรือประเทศไทยในอนาคต แรงผลักดันหลักๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับมนุษย์ประเทศ และโลก มีอยู่ประมาณ 10 แรงผลักดัน (ดิเรก พรสีมา, 2543 : 6) คือ (1) ปริมาณและคุณภาพประชากร (2) สถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมลพิษ (3) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ (4) สภาพเศรษฐกิจ (5) สภาพและความรุนแรงของปัญหาสังคม ความยากจน สิ่งเสพติดและเอดส์ (6) สภาพและความรุนแรงของปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม (7) การดูแลและส่งเสริมผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ (8) คุณภาพและบริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (9) ความเป็นประชาธิปไตยและการทุจริตคอร์รัปชันและ (10) คุณภาพและความทั่วถึงของบริการทางการศึกษา แรงผลักดันต่างๆ เหล่านี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การเพิ่มหรือลดแรงผลักดันอย่างใดอย่างหนึ่งจะส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อแรงผลักดันทางสังคมอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เรามักพูดกันมากว่าคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ และเราจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่บางทีเราอาจจะเพลินลืมนิดว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นศัพท์ค่อนข้างใหม่ มีอายุไม่นานเท่าไร และเกิดขึ้นเพื่อสนองแนวคิดในการพัฒนาแบบที่เรากำลังดิ้นรนกันอยู่ว่าผลิตพลามีโทษร้ายและจะต้องเลิก นักเศรษฐศาสตร์มองมนุษย์เป็นเครื่องมือหรือเป็นทุนที่จะใช้สนองวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ หรือเพื่อพัฒนาสังคม แต่ความจริงมนุษย์คงไม่ใช่มีความหมายเพียงเท่านั้นเราควรมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นคนเพื่อตัวของเขาเองด้วย ซึ่งเป็นชีวิตที่มีคุณค่า มีความหมายในตัวของตัวเองของเขาเอง แต่ทั้งนี้ไม่ใช่จะเลิกความหมายที่เป็นทรัพยากรไปเสียเลยคือจะต้องให้มีความหมายทั้งสองอย่าง ทั้งในแง่ที่มนุษย์เป็นทรัพยากร และในแง่ของความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่ามีความหมายในตัวเองและความหมายในแง่หลังนี้มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องพัฒนาคนโดยมีจุดหมาย ให้เป็นชีวิตที่มีคุณค่าในตัวของเขาเอง ให้เป็นชีวิตที่งดงามและสมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งอาจจะใช้คำว่า *เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์* ชื่อน่าสังเกตต่อไปคือศัพท์คำว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งแปลมาจาก Learning society แล้วก็มีความหมายว่าวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ Learning culture หรือแม้แต่คำว่า Knowledge society ในเรื่องนี้เราคงจะต้องถามกันเหมือนกันว่า ที่ว่าสังคมของการเรียนรู้นั้นคืออะไร เพราะว่าการศึกษาที่เราสนับสนุนให้คนมีการเรียนรู้นั้น ถ้าการเรียนรู้นั้นเป็นไปในทางสนองแนวคิดแบบเดิม เช่น แนวคิดแบบหาผลประโยชน์ตามลัทธิทุน ก็เท่ากับว่าเราส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ไปเพื่อจะได้พัฒนาความสามารถให้มากยิ่งขึ้นในการหาผลประโยชน์เช่นนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นจะต้องมีความชัดเจนในความหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2540, 12)

3. ความจริงเกี่ยวกับการเรียนรู้

ก่อนที่จะกล่าวถึงการปฏิรูปการเรียนรู้เราน่าจะทำความเข้าใจก่อนว่าความรู้และปัญญาคืออะไร และก่อนที่จะกล่าวถึงการปฏิรูปการเรียนรู้เราน่าจะทำความเข้าใจก่อนว่าความรู้และปัญญาคืออะไร และความเข้มแข็งทางปัญญาเกิดขึ้นได้อย่างไร เนื่องจากการศึกษาของไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษามาจากฐานของความจริง คนไทยที่มีการศึกษาจึงเป็นคนที่ไม่รู้ความจริง สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ใช้ความจริงน้อยเพราะเรา

จัดการศึกษาไปเรื่อยๆ โดยไม่ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้หรือญาณวิทยา เสียก่อนยิ่งเรื่องปัญญาด้วยแล้ว เรายิ่งไม่สนใจ การศึกษาเป็นเพียงการสอนเทคนิคเพื่อนำไปใช้ แต่ไม่ใช่ให้เกิดปัญญาเพื่อความเป็นมนุษย์ ในการศึกษาทั้งหมดต้องกลับไปตั้งคำถามทางญาณวิทยาว่า ความรู้คืออะไร ปัญญาคืออะไร (ประเวศ วะสี, ม.ป.ป., อ้างถึงโดย สัญลักษณ์ เทียมถนอม, 2544 : 124-125) สำหรับสิ่งที่ต่อเชื่อมระหว่างความรู้และปัญญาคือการรู้ ผู้สอนทุกคนจะต้องทราบว่าการรู้แบ่งออกเป็น 4 ระดับ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543 :185) คือ (1) การไม่รู้ว่าไม่รู้ นับว่าเป็นสถานการณ์ที่สุดโง่ง และไม่สามารถก่อให้เกิดการเข้าถึงตัวความรู้ได้ (2) การไม่รู้ว่ารู้ หลายเรื่องเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณ บ้างก็ว่าความสามารถในการรู้จักภาษาเป็นเรื่องที่บรรจุอยู่ในยีนส์ของมนุษย์มาตั้งแต่ปฏิสนธิโดยที่คนเราไม่รู้ว่าเรารู้หรือเกิดจากการระลึกไม่ได้ จึงไม่รู้ว่ารู้ส่วนผู้ที่ระลึกชาติได้นั้นคือผู้ที่จำได้ จากการถูกสะกดจิต สิ่งที่สั่งสมอยู่ในจิตได้สำนึกจึงปรากฏขึ้น การไม่รู้ว่ารู้ เป็นเรื่องของจิตได้สำนึกซึ่งคน ๆ หนึ่งเคยรู้แต่ระลึกไม่ได้ (3) การรู้ว่าไม่รู้เป็นสภาวะที่อาจก่อให้เกิดการเรียนรู้ก็ได้ ถ้าผู้รู้ไม่รู้ไม่มีความอยากที่จะขจัดความไม่รู้นั้นเสีย ไม่ว่าจะถูกบังคับให้เรียนมากอย่างไรก็เกิดความรู้ได้ยาก และเมื่อเลือกได้ไม่ถูกต้อง ถูกบังคับหรือกำหนด ก็จะไม่ชวนขวยด้วยตนเองที่จะรู้ และ (4) การรู้ว่ารู้ เป็นสภาวะที่เป็นอุดมคติ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้ โดยเฉพาะการรู้จักตนเอง ดังนั้นเมื่อเราพูดถึงกระบวนการเรียนรู้ เราจะต้องทำความเข้าใจและแยกแยะระหว่างการเรียนรู้และความรู้ก่อน

ซึ่งในมุมมองของ ศาสตราจารย์ นพ.อารี วลัยะเสวี แล้ว “ปัญญาคือ สามารถเอาก่อนความรู้นี้ มาเกี่ยวเนื่อง มาโยงกัน มาโยงกันว่า เหตุปัจจัย เหตุปัจจัย เหตุปัจจัย มาถึงเกิดปัญญา แล้วปัญญานี้แหละนำมาสู่การแก้ปัญหา มีความรู้อย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาได้ถึงจะแก้ก็แก้ในปัญหาที่ไม่สมบูรณ์ ยกตัวอย่างมาเลเรีย เราวิธีมาเชื่อมาเลเรียก็จบแต่พอเรื่องของเบหวนมันไม่จบอย่างมาเลเรีย เพราะเบหวนมันเกิดจากพฤติกรรมกรรมกิน อาหารที่กินแต่บางคนก็ว่ากรรมพันธุ์ก็มีส่วน”(อารี วลัยะเสวี,ม.ป.ป., อ้างถึงโดย สัญลักษณ์ เทียมถนอม , 2544 :48) จากมุมมองดังกล่าวทำให้สังคมไทยต้องเริ่มแก้ไขตั้งแต่เรื่ององค์ความรู้วิธีการหาความรู้หรือกระบวนการแสวงหาความรู้ต้องมีทั้งในตัวบุคคล ต้องมีทั้งในองค์กร ต้องมีทั้งในสังคม จึงจะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ ธรรมชาติของสังคมไทยมักชอบสอนให้เด็กท่องจำ ทั้ง ๆ ที่ศาสนาพุทธโดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า อย่าเชื่อตามกาลามสูตร อย่าเชื่อตามอาจารย์ว่า อย่าเชื่อตามคนนั้นว่า อย่าเชื่อตามคนนั้นว่า ต้องประสบด้วยตนเอง ต้องคิดด้วยตนเองแล้วจึงเชื่อ ซึ่งทั้งหมดนี้มีในกาลามสูตร กาลามสูตรไม่เป็นเพียงแต่หลักการแห่งความรู้ การเสาะแสวงหาความรู้ การนำความรู้สู่การปฏิบัติ และการทดสอบความรู้จากโลกที่เป็นจริง แต่เป็นหลักการของเหตุผลและการยืนยันความจริงที่ปรากฏให้ปรากฏเป็นหลักการอันเป็นแก่นแท้ของวิทยาศาสตร์ แต่สังคมไทยก็ท่องกาลามสูตรโดยไม่ดูวิธีการหาความรู้โดยกาลามสูตร ซึ่งในโลกอนาคตการโยนโยนความรู้ซึ่งกันและกันจะทำให้ทุกคนได้เรียนมากขึ้น และมีวิธีการหาความรู้โดยวิธีการต่างๆ ดังนั้นถ้าใครที่รู้วิธีการสื่อ เรียนรู้จากอันนี้มันก็จะได้เปรียบ เพราะการเรียนรู้มันเป็นหัวใจของโลก ไม่ใช่องค์ความรู้แต่สังคมไทยเราไปเน้นที่องค์ความรู้ ซึ่งควรเน้นที่วิธีการหาความรู้ กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ที่เรามีอยู่แล้วเราก็ต้องรู้ ต้องเพิ่มไปจากนั้น ต้องรู้โดยวิธียืนบนไหล่ยักษ์ไม่ใช่เริ่มจากก.ไก่ใหม่ (สิปปนนท์ เกตุทัต, ม.ป.ป., อ้างถึงโดย สัญลักษณ์ เทียมถนอม, 2544 : 109-110)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดแนวการจัดการศึกษาของประเทศไว้ในหมวดที่ 4 ตั้งแต่มาตราที่ 22 ถึงมาตราที่ 29 ซึ่งในภาพรวมต้องการ

ให้มีการปฏิรูปการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ถือว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้เป็นไปตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีเป้าหมายที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเน้นความต้องการ ความสามารถ ความสนใจ และวิธีการเรียน โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ คือ (นวลจิตต์ เชาวเกียรติพงษ์ และคณะ, 2545 : 11) คือ (1) เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน (2) เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และ (3) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ทุกเวลา นั่นก็คือการที่จะให้บรรลุเป้าหมายการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ คือ ต้องการให้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย เป็นคนเก่ง ดี มีสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติ และศักยภาพตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านทางกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะคุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนเป็นสำคัญ (พิมพ์พันธุ์ เดชะคุปต์, 2544) ควรมีดังนี้

1. ผู้เรียนสร้างความรู้ (Construction) รวมถึงสิ่งประดิษฐ์ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ (Process skills) คือกระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มสร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน (Participation) และมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)
4. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ (Application)

โดยนัยดังกล่าวข้างต้น ในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา จึงได้กำหนดลักษณะของผู้เรียนเพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในแผนพัฒนานักศึกษา ในระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2543) ดังนี้

1. มีความรู้ทักษะ (ด้านวิชาการ วิชาชีพ) และความสามารถระดับสากล เรียนรู้ (ใฝ่รู้) ตลอดชีวิต มีสติปัญญาและวิจารณ์ญาณ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบและสามารถแก้ไขปัญหาได้
2. มีจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นไทย สามารถใช้ภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาประเทศ
3. มีจิตสำนึกและศักยภาพในการสร้างงาน
4. มีคุณธรรมจริยธรรม วินัย ความรับผิดชอบ และความเป็นผู้นำ
5. ความเป็นประชาธิปไตย
6. ตระหนักในคุณค่าทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการวางแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ได้ต่อยอดแนวคิดข้างต้น โดยกำหนดแนวทางพัฒนา เยาวชน นักศึกษาและบัณฑิตในอนาคตว่า (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550, : 20)

“...อุดมศึกษาควรส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชนและนักศึกษา ในรูปแบบของทักษะชีวิต ทักษะสังคม(Socialization) สมรรถนะพื้นฐานที่ข้ามพื่นความรู้วิชาการ (Base line competencies) การสะสมความรู้และความสามารถเชิงบูรณาการที่ฝังตัว (Tacit Knowledge and ability)...”

“...นอกเหนือจากวิชาการแล้ว อุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอนและกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พัฒนาการทางด้านการสื่อสาร การตัดสินใจ การพัฒนาความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา การทำงาน

เป็นทีม ความอดทน คุณธรรม.....”

ในแนวปฏิบัติจึงกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย (National Qualifications Framework for Higher Education in Thailand -NQF) เป็นขอบเขตการเรียนรู้ (Domain of Learning) (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2550 : แอลแลน, เอียน (Allan, Ian) แปลโดย ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2550) มี 5 ด้าน คือ

1. ความรู้ ความสามารถในการจำ และการนำเสนอ
2. ทักษะความคิดและเชาว์ปัญญา
3. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ
4. ทักษะการวิเคราะห์และการสื่อสาร
5. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

เพื่อให้บรรลุขอบเขตการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2550, หน้า 25) ได้กำหนดไว้ในคู่มือประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา ในองค์ประกอบที่ 2 การเรียนการสอน ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 ว่ามีกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกำหนดแนวปฏิบัติที่ดีไว้ดังนี้

“...มีการพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งมีการจัดทรัพยากรสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน อาจมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ดังต่อไปนี้ การเรียนรู้จากกรณีปัญหา (Problem - Based Learning : PBL) การเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Individual Study) การเรียนรู้แบบสรุคนิยม (Constructivism) การสอนแบบ เอส ไอ พี (SIP) การเรียนรู้แบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Self-Study) การเรียนรู้จากการทำงาน (Work - Based Learning) การเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ (Research -Based Learning) และการเรียนรู้ที่ใช้วิธีการสร้างผลงานจากการตกผลึกทางปัญญา (Crystal – Based Learning)...”

การเรียนรู้ที่ใช้วิธีสร้างผลงานจากการตกผลึกทางปัญญา (Crystal-Based Approach) คือ การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ความรู้ความคิดด้วย ตนเองด้วยการรวบรวมทำความเข้าใจ สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์จากการศึกษาด้วยตนเอง เหมาะสำหรับบัณฑิตศึกษา เพราะผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ มีประสบการณ์เกี่ยวกับศาสตร์ที่ศึกษามา ในระดับหนึ่งแล้ว วิธีการเรียนรู้เริ่มจากการทำความเข้าใจกับผู้เรียนให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ตาม แนวนี้ จากนั้นทำความเข้าใจในเนื้อหาและประเด็นหลักๆ ของรายวิชา มอบหมายให้ผู้เรียนไป ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดตามประเด็นที่กำหนด แล้วให้ผู้เรียนพัฒนาแนวคิดในประเด็นต่างๆ แยกทีละประเด็น โดยให้ผู้เรียนเขียนประเด็นเหล่านั้นเป็นผลงานในลักษณะที่เป็นแนวคิด ของตนเองที่ผ่านการกลั่นกรอง วิเคราะห์เจาะลึกจนตกผลึกทางความคิดเป็นของตนเอง จากนั้นจึงนำเสนอให้กลุ่มเพื่อนได้ช่วยวิเคราะห์ วิวิจารณ์อีกครั้ง

4. ปรัชญาการศึกษากับการปฏิรูปการเรียนรู้

ในเบื้องต้นนักการศึกษาทุกคนควรเข้าใจความหมายของการศึกษา ซึ่งมีทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน แต่ในสาระสำคัญของความหมายสามารถแบ่งได้เป็น ความหมายในมุมมองแบบแคบ และแบบกว้าง โดยความหมายในแบบแคบจะมองการศึกษาเป็นกระบวนการสั่งสอน อบรม ถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันการศึกษาที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมและ

ประเทศไทย ขณะที่มีความหมายในแบบกว้างมองการศึกษาเป็นกระบวนการหล่อหลอมชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมองว่าการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่ในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้นได้ตลอดประสบการณ์ในชีวิตของมนุษย์

สำหรับปรัชญาการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับของความรู้อันเกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งมีบทบาทในการควบคุมทิศทางการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความเชื่อของปรัชญาที่ยึดถืออยู่ สำหรับในวงการการศึกษาไทยระบบปรัชญาที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายประกอบไปด้วย (หทัยรัตน์ ศักดิ์เนรมิต, 2544 : 116 – 117)

(1) *ลัทธิสารัตถนิยม (Essentialism)* เป็นลัทธิที่มีแนวคิดว่าการเรียนเป็นงานหนักและไม่ได้มุ่งหวังว่าจะต้องนำไปใช้ในทันทีแต่มุ่งไปที่จุดหมายในอนาคต ครูตามความเชื่อลัทธินี้จะต้องเป็นผู้นำในการเรียนของเด็ก หัวใจของกระบวนการการศึกษา คือ การนำเอาเนื้อหาวิชามาเชื่อมโยงประสานกันและใช้วินัยในการก่อให้เกิดการเรียนรู้ฝึกฝนทางสติปัญญา

(2) *ลัทธินิรันตรวาท (Perennialism)* เชื่อว่าการศึกษาเป็นการแสวงหาความจริงซึ่งควรเป็นแบบอย่างเดียวกันสำหรับทุกคน จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ พัฒนาค้นหาให้เป็นคนโดยให้ความมีเหตุผลเป็นเครื่องมือ ครูในลัทธินี้ถือเป็นผู้นำทางปัญญาแก่เด็ก นอกจากนี้ยังเชื่อว่าความรู้จากอดีตไม่เคยเก่า นักเรียนควรได้ศึกษางานนิพนธ์ที่ถ่ายทอดความรู้ความคิดจากหลายยุคที่ผ่านมาซึ่งจะทำให้ได้เรียนรู้ความจริงที่มีค่ากว่าความรู้ที่นักเรียนหาเองตามความสนใจ

(3) *ลัทธิพัฒนาการนิยม (Progressivism)* มีแนวคิดว่าการศึกษาต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาไม่ควรสอนให้คนยึดมั่นในความรู้ที่กำหนดไว้ตายตัวแต่ต้องเป็นการหาหนทางเพื่อค้นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ การเรียนควรเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บทบาทครูตามลัทธินี้จึงเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาและการเรียนควรอาศัยวิธีแก้ปัญหา (Problem solving method) มากกว่าการท่องจำเนื้อหา

(4) *ลัทธิบูรณาการนิยม (Reconstructionism)* มีความเชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปสังคมเพื่อสร้างสังคมใหม่ให้ดีขึ้นพร้อมตามอุดมการณ์ของมนุษย์ การศึกษาต้องคำนึงถึงสังคมและสอนให้ตระหนักถึงสังคมมากกว่าตนเอง ครูตามแนวคิดลัทธินี้ต้องเป็นผู้หาทางให้ผู้เรียนได้มองเห็นความถูกต้องและความจำเป็นในการสร้างสังคมใหม่ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย ส่วนการเรียนการสอนควรอาศัยวิธีแบบวิทยาศาสตร์ และให้ความสนใจกับจุดหมายปลายทางของการเรียนรู้มากกว่าจะไปเน้นถึงวิธีการเรียนการสอน

(5) *ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism)* มีแนวคิดว่า มนุษย์สามารถกำหนดวิถีชีวิตได้ โรงเรียนมีหน้าที่สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง จึงต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนโดยอาศัยเหตุผลที่ใคร่ครวญแล้ว จุดหมายของการศึกษาคือการสร้างคนให้รับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้เลือกและกระทำ ครูจึงมีหน้าที่สร้างเด็กให้มีวินัยในตนเอง

จากระบบปรัชญาการศึกษาทั้ง 5 นี้จะเห็นได้ว่าต่างมีแนวคิดที่อาจสอดคล้องและแตกต่างกันออกไป ซึ่งเราไม่สามารถตัดสินได้ว่า ลัทธิใดถูกหรือผิดหรือใครดีกว่ากัน การนำแนวคิดต่างๆ ที่ปรากฏในปรัชญาการศึกษามาใช้ นักการศึกษาจะใช้ต้องอาศัยหลักการผสมผสานบนความเหมาะสมกับสภาพทางสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงยังคงทำหน้าที่เสมือนแสงสว่างนำทางที่ช่วยให้การจัดการศึกษาของประเทศไทยบรรลุผลสำเร็จต่อไป

5. ทฤษฎีทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้

ความมุ่งหมายของการศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ เพราะความมุ่งหมายของการศึกษาเป็นเป้าหมาย อุดมการณ์หรือความต้องการที่วางไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามความคิด ความเชื่อของปรัชญาที่แต่ละบุคคลยึดถือ และอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลาและสภาพการณ์ของประเทศ ในส่วนของความสำคัญของการศึกษาได้มีผู้กล่าวถึงไว้หลายประเด็น ซึ่งในภาพรวมแล้วก็เป็นที่ยอมรับกันดีว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ดังนั้นสังคมและประเทศชาติคงไม่อาจพัฒนาได้หากขาดการให้ความสำคัญกับภาคการศึกษา

ทฤษฎีทางการศึกษาที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 5 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดทำขึ้นเพื่อนำมาใช้พัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อเตรียมคนให้สามารถเผชิญกับสภาพกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็วทั้งในปัจจุบันและอนาคต (หทัยรัตน์ ศักดิ์เนรมิต, 2544 : 118 – 119) ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) *ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข* มีองค์ประกอบที่ช่วยทำให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุข 6 ประการ คือ (1.1) การยอมรับว่าเด็กเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจและสมองสามารถตัดสินใจเลือกเรียนได้ด้วยตนเอง (1.2) ครูมีความเมตตาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก มีจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้และมีความพร้อมเพื่อการสอนอย่างมีคุณภาพอยู่เสมอ (1.3) เด็กมีความภาคภูมิใจในตนเองรู้จักตนเองยอมรับจุดดี จุดด้อย และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเอง (1.4) เด็กมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดความสนใจและความสามารถตนเอง (1.5) บทเรียนสนุกสนานให้ค้นหาคำตอบเพื่อพัฒนาความคิด และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริง และ (1.6) สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

(2) *ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม* มีแนวคิดว่าการเรียนรู้จากครูซึ่งเน้นเนื้อหาเป็นหลักไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในปัจจุบันเพราะสังคมเปลี่ยนแปลงเร็ว สิ่งที่ต้องสร้าง คือ มิติใหม่ทางการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีพ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหนทางที่จะนำไปสู่มติดังกล่าว คือ การสอนให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองได้ปฏิบัติจริงเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยผู้เรียนต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง

(3) *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด* เป็นทฤษฎีที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาการคิดของผู้เรียนจึงได้ค้นหาวิธีการต่างๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาความสามารถด้านการคิดซึ่งแนวทางที่นักการศึกษาใช้ในการพัฒนาการคิดสามารถสรุปได้ 3 แนวทาง คือ (3.1) การสอนเพื่อให้เกิด (Teaching for thinking) เป็นการเสริม การปรับเปลี่ยนการสอนเนื้อหาวิชาการเพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการคิดของเด็ก (3.2) การสอนการคิด (Teaching of thinking) เป็นการสอนเพื่อฝึกทักษะการคิดโดยเน้นกระบวนการทางสมองที่นำมาใช้ในการคิดโดยเฉพาะ และ (3.3) การสอนเกี่ยวกับการคิด (Teaching about Thinking) เป็นการสอนที่เน้นการใช้ทักษะการคิดเป็นเนื้อหาสาระในการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจว่าตนเองจะรู้ อะไร ต้องการอะไร และยังไม่รู้ อะไรตลอดจนควบคุมการคิดของตนเองได้

(4) ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีแนวคิดว่า การพัฒนาการเรียนรู้ด้าน ศิลปะ ดนตรี กีฬา อยู่บนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้ 3 ส่วน คือ หลักความเหมือน หลักความต่าง และหลักความเป็นตัวของตัวเองบนรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

(5) ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ มีแนวคิด ในการเตรียมเด็กให้สามารถเข้าสู่บริบทของสังคมยุคใหม่ด้วยการกำหนดลักษณะนิสัยให้ครอบคลุมคุณธรรมและ จริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ คือ (5.1) มีมารยาทและวิถีแห่งการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจขั้นพื้นฐาน (5.2) มีสติ สัมปชัญญะในการครองตัว (5.3) มีคุณธรรมประจำตน (5.4) รักในเพื่อนมนุษย์ และ (5.5) รักในธรรมชาติ

การจะสร้างลักษณะนิสัยดังกล่าวนี้ให้กับเด็กไม่ใช่มาจากการจดที่ครูสั่งแต่ต้องใช้กลยุทธ์การสอน ใหม่ๆ เช่น การเรียนรู้ด้วยเกม กิจกรรม การฝึกสมาธิ การเรียนรู้จากชีวิตจริง การแนะแนวจากครู และ มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งครูจำเป็นต้องเอาใจใส่การพัฒนาลักษณะนิสัยเด็กอย่างจริงจัง

6. แนวคิดที่สำคัญเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

แนวคิดสำคัญทางการศึกษาที่ถูกลำเลียงถึงในการพัฒนาการศึกษาปัจจุบันมีดังนี้

(1) แนวคิดการศึกษาเพื่อปวงชน เป็นแนวคิดที่เห็นว่าการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ทั้งชาติ แต่ละประเทศนำแนวคิดนี้มาใช้โดยตราเป็นกฎหมายให้มีการศึกษาภาคบังคับที่กำหนดไปว่าประชาชน จะต้องเล่าเรียนในโรงเรียนเป็นเวลาอย่างน้อยกี่ปี

(2) แนวคิดโอกาสอันเท่าเทียมกันทางการศึกษา เป็นแนวคิดที่คู่เคียงกับแนวคิดการจัดการศึกษา เพื่อปวงชนโดยการวางแผนพัฒนาการศึกษาผู้วางแผนจะนำแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในสังคมมาประกอบการ วางแผนเพราะเป็นที่ยอมรับว่า การศึกษาที่ไม่เป็นธรรมจะถือว่าการพัฒนาการศึกษาที่สมบูรณ์ได้

(3) แนวคิดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นแนวคิดดั้งเดิม ที่ใช้มาจนปัจจุบันในการร่างหลักสูตรการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ

(4) แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดยองค์กร UNESCO ซึ่งมีหลักคิดอยู่ว่าสังคม ยุคใหม่เปลี่ยนแปลงเร็ว ความรู้ความสามารถของคนอาจล้าหลังใช้การไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอยู่เสมอ

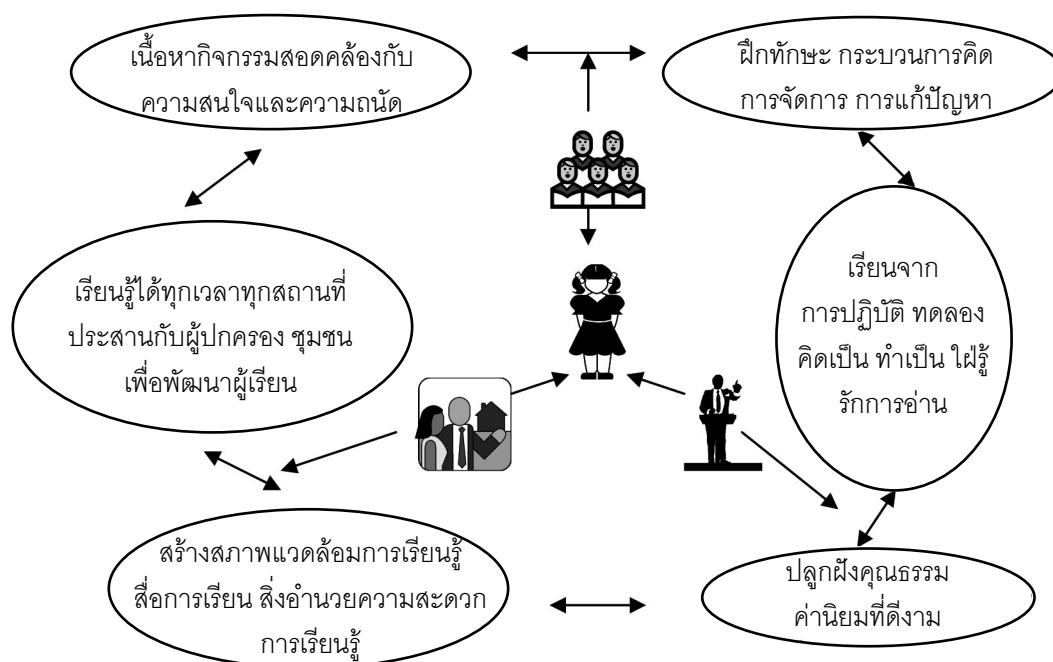
ในปัจจุบันแนวคิดทั้ง 4 ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดและพัฒนาศึกษาเพราะเป็นแนวคิดที่ สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างดี กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543 :184) คือ (1) ตัวความรู้ (Body of knowledge) วิชาต่างๆ ที่มีลักษณะแยกเป็นรายละเอียด มีการจัด ในรูปของแขนงหรือหมวดวิชา โดยอาจมีบูรณาการเชื่อมโยงกันหรือแยกส่วนกันก็ได้ ตัวความรู้นี้ มีปรากฏ ในรูปของตำรา สื่อการสอนหลายประเภท ตลอดจนตามสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต (Internet) วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร หนังสืออ้างอิง และ (2) การรู้ (Knowing) ได้แก่และวิธีการที่ผู้สอนแนะนำสั่งสอน ให้ผู้เรียนใช้ในการแสวงหาตัวความรู้ หรือผู้เรียนมีความอยากรู้และหาวิธีการแสวงหาสิ่งที่อยากรู้นั้นด้วยตนเอง

ในทางพุทธศาสนากล่าวว่ามีมนุษย์ประกอบด้วยขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ โดย (1) รูป/ซึ่งอาจตีความหมายได้ว่าเป็นร่างกาย (2) เวทนา ซึ่งอาจตีความหมายได้ว่าเป็น ความรู้สึก (Feeling, Senses) (3) สัญญา ซึ่งอาจตีความหมายได้ว่าเป็น ความจำ (Memory) (4) สังขาร ซึ่งอาจตีความหมายได้ว่า

คือ ธรรมารมณ์ทั้งปวง เช่น ความคิดเรื่องสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี เจตคติ เป็นต้น (Sense of values, Attitude, etc.) ซึ่งรวมเรียกว่าด้านจริยะ (Affective domain) และ (5) วิญญูญาณ ซึ่งอาจตีความหมายได้ว่าเป็นความรู้ และเนื่องจากมนุษย์นี้ย่อมหนีไปด้วยอภิสลมูล (โลก โกรธ หลง) ซึ่งทำให้ทุกข์ยิ่ง ในพุทธประวัติกล่าวว่าพระพุทธองค์ทรงพยายามอย่างยิ่งที่จะหลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้ทรงศึกษาโยคะก็แล้ว ทรงศึกษาตะบะก็แล้ว ก็ยังไม่หลุดพ้นไปได้ พุทธอย่างธรรมดาๆ ก็ว่า พระองค์พยายามพัฒนาขั้นทั้ง 5 อย่างยิ่ง โดยวิธีต่างๆ กัน จนในที่สุดโดยวิธีของพระองค์เองทรงเข้าใจในเรื่องไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจสี่ มรรคมรรคแปด และอื่นๆ และวิธีการต่างๆ จนกระทั่งตรัสรู้ และทรงหลุดพ้นไปได้ ซึ่งเป็นผลของการพัฒนาขั้นสูงสุด หรือพุทธอย่างธรรมดาก็คือ พระองค์ได้ประสบความสำเร็จจนหลุดพ้นไปได้นั่นเอง เมื่อประมวลความคิดดังกล่าวเข้าด้วยกัน ก็พอจะกล่าวไว้สำหรับการดำเนินการศึกษาของเยาวชน หรือบุคคล ทั้งปวง ในสังคมได้ว่า “การศึกษาคือความงอกงามเนื่องจากได้พัฒนาขั้นทั้ง 5 ของแต่ละบุคคลเพื่อลดอภิสลมูลให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้” (สาโรช บัวศรี, 2517 : อ้างถึงโดย สุนทร โคตรบรรเทา, 2544 : 32-33) โดยบทบัญญัติที่จะสามารถบอกทิศทางและกำหนดกรอบการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายในชาติจะต้องยึดถือตามคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 อันมีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ

ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษาจะเกิดขึ้นได้ ขั้นทั้ง 5 ของมนุษย์ต้องถูกพัฒนา ซึ่งในสภาพการณ์ปัจจุบันเครื่องมือที่จะช่วยให้การพัฒนาขั้นทั้ง 5 ให้ประสบผลได้นั้นคือการปฏิรูปการเรียนรู้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้กล่าวถึงลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ คือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ในความหมายดังกล่าวก็คือมนุษย์ที่ถูกลดอภิสลมูลให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับในมาตรา 7 ได้กล่าวถึงเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ ไว้ว่าต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้ อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือการพัฒนาขั้นทั้ง 5 ของมนุษย์นั่นเอง และทั้งมาตรา 6 และ 7 จะสำเร็จลุล่วงได้นั้นต้องอาศัยมาตรา 8 : การจัดการศึกษา โดยเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ต่อจากนี้ไปการเรียนการสอนที่เรียกว่า ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher centered) ก็จะลดความสำคัญลง จะเหลือไว้ใช้ในกรณีที่ผู้สอนต้องการถ่ายทอดความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ บางครั้งบางครั้งอาจไปยั้งผู้เรียนเท่านั้น และในหลายๆ กรณี การพัฒนาความคิดรวบยอดในตัวผู้เรียนอาจกระทำด้วยตัวผู้เรียนเองก็ได้ ด้วยการปฏิบัติทดลองซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้และสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ขึ้นมาเองได้ การเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการเรียนด้วยการแสวงหาความรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นควบคู่กับพัฒนาการด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ในตัวผู้เรียน (รูปที่ 1) หลังจากที่ถูกฝ่ายเข้าใจบทบาทและภารกิจของตนแล้วการปฏิรูปการเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น ซึ่งคำถามที่รอคำตอบจากทุกฝ่ายก็คือ ผู้เรียนได้เพิ่ม**ความดี** **ความเก่ง** และ**ความสุข**มากขึ้นเพียงใด

รูปที่ 1 วิสัยทัศน์กระบวนการเรียนรู้
(ที่มา : ดิเรก พรสีมา, ปฏิรูปการศึกษาไทย, 2543 : 42)

7. บทสรุป

ปัญหาในการพัฒนาศักยภาพคนไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งยังเป็นปัญหาต่อเนื่อง และต้องเร่งรัดแก้ไขอย่างเร่งด่วน ยิ่งถ้ากระบวนการเรียนรู้ที่ทำกันอยู่ในบางแห่งเน้นที่การสอนแบบครูเป็นผู้สอนมากเกินไป การทำเช่นนี้ไม่ช่วยให้เด็กผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้สูงที่สุดตามศักยภาพได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนเสียใหม่ ให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เด็กพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่อย่างรอบด้าน ทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะ สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและมีการเรียนรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็นในการพัฒนาตนเอง

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันและแรงผลักดันต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับโลกหรือประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องพัฒนาคนโดยมีจุดหมาย ให้เป็นชีวิตที่มีคุณค่า ในตัวของเขาเอง ให้เป็นชีวิตที่งดงามและสมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งอาจจะใช้คำว่าเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การที่เราสนับสนุนให้คนมีการเรียนรู้นั้น ถ้าการเรียนรู้นั้นเป็นไปในทางสนองแนวคิดแบบเดิมก็เท่ากับว่าเราส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ไปในการหาผลประโยชน์ เพราะฉะนั้นจะต้องมีความชัดเจนในความหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

แนวคิดสำคัญทางการศึกษาที่ถูกกล่าวถึงในการพัฒนาการศึกษาปัจจุบัน เช่น แนวคิดการศึกษาเพื่อปวงชน แนวคิดโอกาสอันเท่าเทียมกันทางการศึกษา แนวคิดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ

และสังคมของประเทศ และ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ในปัจจุบันแนวคิดทั้ง 4 ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดและพัฒนาศึกษาเพราะเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างดี

ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ คือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักฟังตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ต่อจากนี้ไปการเรียนการสอนที่เรียกว่า ครูเป็นศูนย์กลางก็จะลดความสำคัญลง ผู้เรียนก็จะได้รับการเพิ่มความดี ความเก่ง และความสุ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กฤษณพงศ์ กีรติกร. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษา ในแผนพัฒนาอุดมศึกษาในแผนพัฒนาอุมศึกษาระยะยาว. (อัดสำเนา), 2550.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. (อัดสำเนา), 2548.
- _____. คู่มือการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา. ภาพพิมพ์, 2550.
- _____. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). (อัดสำเนา), 2551.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. “ทรรคนะ แนวคิด แนวทางในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้“ วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2542 – มกราคม 2543. กรุงเทพฯ ฯ, 2543.
- นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์และคณะ. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. ภาพพิมพ์, 2545.
- พิมพ์พันธุ์ เดชะคุปต์. การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : แนวคิด วิธี และเทคนิคการสอน1. เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์, 2544.
- ดิเรก พรสีมา. ปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างไร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส.รุ่งทิพย์ ออฟเซ็ท, 2543
- ประเวศ วะสี. การพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2537.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต) . การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ กรุงเทพฯ :มูลนิธิพุทธธรรม, 2540.
- สัญญาลักษณ์ เทียมถนอม. การศึกษาไทยในสถานการณ์โลก : กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มิติใหม่, 2543.
- สุนทร โคตรบรรเทา. รวมบทความและงานเขียน ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษา ปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตยและจริยธรรม : กรุงเทพฯ, ชมรมเด็ก, 2544.
- หทัยรัตน์ ศักดิ์เนรมิต. แนวทางการพัฒนาศึกษาไทยในสังคมยุคสารสนเทศ : กรุงเทพฯ, ภาคนิพนธ์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544 .
- แอลแลน, เอียน. (Allan, Ian 2550). (ร่าง) กรอบคุณวุฒิแห่งชาติสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย. แปลจาก The Development of a Higher Education Qualifications framework โดยทองอินทร์ วงศ์โสธร. (อัดสำเนา).

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของบุคคล (Whole Person Development) : กรณีศึกษาจาก Lingnan University

The “Spine” of the Curriculum: General Education Precisely Defined

Eugene Eoyang Chen
Professor Emeritus of Humanities, Lingnan University
Director of General Education, 2000-2008

The notion of General Education had its origins in the late nineteenth century as a corrective against the extremes of vocationalism and the excesses of over-specialization, and as a replacement for the classical education which was then taught at university. But from its beginning, General Education harbored two dialectically (if not categorically) opposed objectives: one, to provide the maximum variety in the curriculum; the other, to provide a “common core” which every student must learn. Each objective, if carried to an extreme, can lead to abuses. Breadth of exposure may lead to dilettantism, and a “common core” can turn into an intractable dogmatism and curricular rigidity. The drive toward a balanced curriculum resulted in the notion of distribution, where a student was required to take a number of courses in each of several categories, usually designated as the natural science, the social sciences, and the humanities.¹

Special courses were designed in each of these areas for those who were not specializing in those fields. As for the core curriculum, two strategies were used, one a specially designed set of courses that surveyed Western civilization (which was the approach that John Erskine and his colleagues attempted at Columbia University), the other was a reading of “the Great Books” (which was first attempted by Charles Mills Gayley at Berkeley in 1901, and then advanced by Robert Hutchins and Mortimer Adler in the 1930s at the University of Chicago and ultimately adopted at St. John’s College).

The attempt at breadth reflected the notion of “universal learning,” which John Cardinal Henry Newman, among others, saw as the essence of a university. A century later, Clark Kerr was to update this notion with his concept of the university as a “multiversity”. If the university is to be a seat of learning, the student who studies at a university must, in a sense, sample the multifarious academic offerings a university has to offer. However, with the explosion of knowledge, and the proliferation of academic departments to encompass an expanding knowledge base, it became increasingly difficult for anyone to master all fields: the possibility of being a “Renaissance Man,” adept in all fields of knowledge, was all but precluded in a constant and continuing proliferation of new fields and areas of study. When academic departments were established at Harvard and the University of Virginia in 1825 in emulation of the German university system, there were but a handful of departments. Virginia started off with seven: ancient languages, modern languages, mathematics, natural philosophy, moral philosophy, chemistry, and medicine.²

¹ Harvard, in the early part of the century, and the University of Chicago in the middle, divided the natural sciences into the physical sciences and the biological sciences.

² Cf. W. H. Cowley and Don Williams, *International and Historical Roots of American Higher Education* (New York: Garland Publishing, 1991).

By the beginning of the 20th century, Columbia University had 42 departments; a hundred years later, it had 85.³ One of the reasons that a Renaissance man is not possible in the modern world is simply because there are incomparably more fields to master than there were in the Renaissance. The attempt to instill breadth into the university curriculum depended on a certain academic synecdoche, where a part stood for the whole. There could be no possibility of comprehensive coverage. And so General Education invented distribution requirements, where students were required to take a number of courses in each of three broad areas. However, it was not feasible for students to take merely any course in the various disciplines intended for specialists and majors; special courses had to be devised for the non-specialists, and these remain a staple of General Education offerings today. As for a core curriculum, a monolithic program of study no longer seems possible, or even desirable. Even the concept of the canon is not universal: different cultures exemplify different attitudes toward canons that include and that exclude. In Christianity, to cite an exclusively Western example, the Biblical canon is different in the Protestant and Catholic traditions. A core curriculum of “great books” is vulnerable to the same criticism that a classical education was subjected to in the late nineteenth century.⁴ If, however, the “Great Books” curriculum has succeeded in its various iterations, it has not been because of the quality of the content, but in the teaching methodology, where students are enjoined to confront each text on his or her own, without the crutch of secondary sources or a lecturer telling them what to think. The other objective of General Education, breadth, is both simpler and more difficult to address: simpler because by encouraging more free electives, the student can pursue virtually any subject he or she wants; more difficult because the student cannot always be relied upon to make the most sagacious choice of subject matter. But General Education has always wavered between breadth and coherence, between an uncommon variety and a common core. It was asked to serve two objectives: one, to maintain a minimum standard of intellectual quality among all students no matter what the specialization, and two, to provide the student with a broad perspective and a certain coherence to his otherwise disparate studies. These two objectives, while not mutually exclusive, tend to conflict with each other. Diversity makes it difficult to establish a common metric; and a core tends to impose a canon of essential texts on the student.⁵

³ Hershey H. Friedman, “The Obsolescence Of Academic Departments,” *Radical Pedagogy* 3:2 (Fall 2001), http://radicalpedagogy.icaap.org/content/issue3_2/friedman.html; accessed 2008.7.15.

⁴ Unlike the classics, which are an unarguable and finite canon, “Great Books” are constantly expanding, as a result of the growing awareness of other cultures and the graduate recognition of their classics.

⁵ The difficulty of a common metric is, by the way, not restricted to General Education. In some ways, the grading system itself is an arbitrary fiction which, for the sake of convenience, everyone adopts. No one could insist on the exact equivalence of grades across disciplines: that, say, an A in one course is exactly equivalent, in either order of difficulty or in value, to an A in another course. As Harry Lewis has said, “. . . when there is no agreement even on what is an A and what is a B, much less on what is a B and what is a B+, it makes no sense to average out one professor’s As with another’s Bs”; *Excellence Without a Soul: Does Liberal Education Have a Future?* (New York: Public Affairs Press, 2006), p. 121.

Whenever minimum standards fall, as they did in the late nineteenth century with the proliferation of electives championed by Charles Eliot, president of Harvard, and again a century later, in the 1970s and 1980s with the fervor for multiculturalism and ethnicity, General Education is invoked to restore quality control. It is clear that neither the extreme of one curriculum for all, nor the extreme of totally free choice makes for a meaningful and relevant educational experience. Those who insist on a common core are compelled to defend the core canon; but giving the student unlimited options may also lead to intellectual chaos, where a college education is “just a bunch of courses.”

The “vocationalism” of the late nineteenth century is different from preparing for a job in the twenty-first century. In the nineteenth century, and for most of the twentieth century, one could rely on the job one secured, and the profession one entered, to be a lifetime proposition. The position you found at graduation and the profession you trained for essentially set you up for life. Now, with outsourcing, downsizing, corporate takeovers, and employees looking for an occupation they enjoy, the “vocation” one studies for in university will not always sustain a career.⁶ To be prepared for the future, one must learn how to be adaptable and a narrow focus on a particular specialty is no longer as practical as it was a century ago.⁷

The problem with minimum standards is, as always, a matter of definition. Whose minimum? The grammar that an English professor has to perfect needs to be both more precise and more complex than the grammar that an engineer uses. In many cases, grammatical mistakes do not affect meaning for the engineer, and there are disciplines and fields where proficient English is not necessary. Should one insist on the same minimum when 90% of the population is literate as when less than 5% of the population was literate? And what about the minimum standard for university students? Should we expect the same minimum standards when the university population is as much as 20 times what it was two generations ago?

When E. D. Hirsch, Jr. published his book on cultural literacy, he was essentially saying that no one is literate who does not know what he knows. It may be shocking to meet a Stanford graduate (as I have) who did not know what the Oedipus Complex was, but not many are dismayed that many literate people do not know Newton’s Third Law of Thermodynamics. Any canon tends to be ethnocentric if not egocentric. That might have been acceptable half a century ago, when all one needed to be cosmopolitan was to know only about Western civilization, but today, a global canon would be so voluminous that it would be hard to encompass in one course— or even several. The answer in many curricula is to be, as they say, eclectic, to choose examples from as many different cultures as possible and to focus on the texts selected. The choice is not quite random, but it isn’t arbitrary either.

⁶ Of course, doctors and dentists are exceptions, although I suspect that not a few dentists and doctors have second thoughts sometime in their careers.

⁷ It is ironic that the same students who insisted on practical vocational training complained after the Great Depression “that they did not have a broad enough education to allow them to adapt to other types of jobs” (Kenneth Boning, “Coherence in General Education: A Historical Look,” *The Journal of General Education* 56:1, 8; also, McGrath, E. J., et al., “General education in professional education,” in G. M. Whipple (Ed.), *The thirty-eighth yearbook of the National Society for the Study of Education, part II: General education in the American college* (pp. 219–256). Bloomington, IL: Public School Publishing Co., 1939), pp. 219–56.

World literature courses are attempts to expose the student to as many different cultures as possible. Organized around a theme or character, choices can be made not on the basis of their relative importance in the culture (establishing such a hierarchy would be interminable, if not, ultimately, futile), but on how they illustrate a different perspective on the theme or character chosen. In this exercise, it is often pedagogically more effective to contrast examples from non-cognate cultures, where the social and philosophical paradigms are discernibly, sometimes dramatically, different. For example, the campaign among some humanists to promote cultural literacy tends to ignore other forms of literacy. While many scientists and engineers incorporate the humanities in their lives—playing an instrument, read mysteries, visiting art galleries, not many humanists are sufficiently knowledgeable about the importance of science in our lives, aside from the usual lip service about the “technological revolution” that is part of modern life.

Brian Greene, the author of *The Elegant Universe*, a very readable exposition on the “arcane” field of “string theory” in physics, has written: “America’s educational system fails to teach science in a way that allows students to integrate it into their lives.”⁸ At bottom is the conception of what Greene calls “the vertical nature of science”: “You must master A before moving on to B. Certainly, when it comes to teaching the technicalities . . . the verticality of science is unassailable.” “But science is so much more than its technical details,” Greene insists. “And with careful attention to presentation, cutting-edge insights and discoveries can be clearly and faithfully communicated to students independent of those details; in fact, those insights and discoveries are precisely the ones that can drive a young student to want to learn the details. What Greene describe is a General Education course on science. Greene is right—” We must embark on a cultural shift that places science in its rightful place alongside music, art and literature as an indispensable part of what makes life worth living”—as part of a General Education curriculum. Recent attempts to modify the General Education have not always made sense. Harvard University, for example, convened a faculty committee to revise its General Education program in 2002 and, after three years of deliberation, admitted it was stymied. It reverted back to a *laissez-faire solution*, and devised a curriculum which apportioned roughly equal numbers of slots in various fields, and let the departments decide how to occupy these slots. Harry Lewis, Jr., who was dean of Harvard college from 1995- 2003, described the effort this way: . . . a draft report on the new general education requirement was floated. One member of the committee responsible for the report described its substance in this way: “In the end the committee thought the best thing was to put a row of empty bottles up there and see how the faculty wanted to fill them.” Student reporters described the Faculty as “frustrated by an endeavor that has faltered for lack of time, guidance, and a unifying principle.”

“How could the Faculty of a great university talk for two years about the most basic questions of undergraduate education and come up with a curriculum consisting of empty bottles?”⁹ Harry Lewis’s

⁸ “Put a Little Science in Your Life”, The International Herald-Tribune, June 2, 2008, p. 6.

⁹ *Excellence Without a Soul: Does Liberal Education Have a Future?* (New York: Public Affairs, 2007), p. 24

exasperation with Harvard is almost palpable.¹⁰ The way out of the dilemma of combining coherence and breadth in General Education is to require a sequence of courses in different categories, where the first, and required category would include courses on Critical Thinking, Logic, or Epistemology. Subsequent categories could focus on different perspectives: whether interdisciplinary or cross-cultural. But General Education courses cannot be merely slightly revised versions of introductory courses in a subject: they must be tailored to the nonspecialist audience. The nature of specialization being what it is, courses tailored to non-specialists are generally regarded as less challenging than those in a specialty, but this is a common misconception. Just because a course is not “advanced” does not mean that it has to be less intellectually challenging. Indeed, one is dubious about the assumption, rarely challenged, that an advanced course is always more difficult than an “elementary” course.

The reason a General Education can be more challenging is that it questions the premises that are often taken for granted in each discipline: the emphasis on empirical evidence in science; the reliance of quantitative data in the social sciences; and the dependence on intuition and imagination in the humanities. General Education courses that make sense of the curriculum must validate each discipline in the context of an overall perspective on heuristic methodologies. Properly taught, they will enhance rather than detract from the curricular offerings in each discipline. At present, “General Education” connotes many things to many people. For some it reflects a principle of balance: if one is going to specialize in one of the three general areas of study—generally defined in the United States as the humanities, the social sciences, and the natural sciences— then one needs to be at least passingly familiar with the other two. For others, it is a rubric under which to lump all sorts of basic courses, from English composition to computer literacy. But, properly understood, General Education is none of these things. The concept of General Education, like any powerful idea, is often subject to misinterpretation. Perhaps it would be useful to stipulate what General Education is not before one proceeds to determine what it is.

General Education is not a random selection of unrelated courses; it is not even a “balanced diet” of disparate academic offerings; it is not intellectual dilettantism. Its concern with fundamental issues – indeed with the concept of the fundamental – does not preclude its being analytically rigorous or philosophically astute. General Education involves not one discipline, but many: philosophy, for its speculations on reality and truth; social science, for its focus on human experience; natural science, for its emphasis on empirical and experimental evidence as the basis for truth; literature, for its insights into works of the imagination and its appreciation of art in words; the arts, for their exploration of, and their participation in, expressions of feeling and forms of beauty. General Education courses ought never to be the foundational, introductory courses in any discipline: it is not Economics, Physics, or

¹⁰ By contrast, Portland State University, faced with severe budget cuts, and not favored by the Oregon State legislature, analyzed the problem and came up with a viable program, called “University Studies”, which was implemented despite the usual faculty squabbles over compensation, academic priorities, and territoriality. See “The Portland State University Studies Initiative: General Education for the New Century (Part 1),” guest edited by Leslie Rennie-Hill and Michael A. Toth, *The Journal of General Education*, 48.2 (1999).

Biology 101. These courses are to initiate the specialists in these fields to further study in the discipline. But what is appropriate to the foundational course in a specialty who is to take many more courses in the discipline cannot be appropriate for a student whose General Education course in a particular discipline is likely to be his or her first and last course in that discipline.

The student who majors in a discipline needs a first flight of stairs to take him to the next higher level, but the students in a General Education course will not be pursuing further studies in that field, so its objective is perforce different. Its emphasis is not on rules or on formulas that may last only a few years, but on principles and precepts that will last a lifetime. It is always asking enduring questions rather than merely producing modish and fashionable answers. Its object is to teach the student, not the subject; its objective is to take closed minds and open them. It offers, instead of training that will become quickly outmoded, a habit of discovery and of selfdiscovery that will sustain the student through the volatile and unpredictable future.

To that end, General Education should provide courses that will integrate the skills and the insights gained in other courses. The goal of the program is to instill in students an unquenchable desire for learning, as well as to transmit the techniques by which they can continue their education themselves after the degree. Other courses may equip students with the means that will enable them to function effectively in a profession; General Education courses should address the fundamental questions of life: what to live for, why one must constantly strive to improve, and how to find inner peace. If other courses teach the student what she or he needs to know, General Education is preoccupied with the questions one should be thinking about. Properly conceived, General Education courses do not compete with courses in specific disciplines: they enhance those courses. The ideal General Education makes sense of all the other courses in the curriculum. My vision of General Education might best be illustrated by a double metaphor: General Education is the “spine” of the curriculum in two senses: first, it is the spine, as in the spine of a book, which keeps the pages (the other courses) together; second, it is the spine, as in the spine along the back of the body, which connects up with all parts of the anatomy, and gives both flexibility and rigidity to the torso. Just as the spine in the body is the nerve center of the body, so an effective General Education Program should be the nerve center of the curriculum, making connections from one course to another, making some sense of the curriculum. It should not be viewed as either supplementary or complementary, and it should not be taught by a ghetto of “General Education” specialists, who might be effective teachers but who are not active researchers in their field.

General Education should be taught by senior as well as junior staff. What follows are suggestions of what I believe should be offered in a healthy General Education curriculum.

First, it should provide a strong foundation in the first year of critical thinking, methods of analysis, or the epistemology of knowledge as a preparation for the other courses, and not just General Education courses, in the university curriculum. By “foundation” I do not intend the word as a euphemism for “remedial”. General Education foundational courses should teach the intellectual tools of analysis, critical thinking, and syncretic speculation.

Second, General Education should provide options for each student to complement (or compensate for) their primary area of interest. There ought to be humanities courses for science and business students; science courses for humanities students; social science courses for humanities and natural science students. These are what I call showcase courses, because they “showcase” the field to those who have not yet been initiated to it. There is a twofold purpose: one, to acquaint the non-specialist with some understanding of the scientific perspective; and two, to attract students to disciplines about which they were heretofore ignorant. These courses are, in some sense, reflective: they situate a discipline or a field of study in a larger, multiple perspective, whether cross-cultural or interdisciplinary.

Third, there should be offerings in what I call synergistic courses across the disciplines that would engage more than one methodology and view the world from more than one perspective.

General Education should promote new courses with new methodologies, new approaches, new perspectives. For example, an economics course could compare different economies across the world, which would involve not merely a concern with the financial aspects of an economy, but with the cultural and sociological aspects of a culture or country; another course could focus on “string theory” in physics and music (this might involve a team-taught course with a particle physicist and a musicologist interested in music theory); lefthandedness in the universe and society, involving both parity theory in particle physics (the work of Yang Chen-ning and Lee Tsung-dao) and lefthandedness in society and language, could well stimulate crossdisciplinary insights in a provocative course; “The Topic of Cancer” could be the title of a course involving epidemiology, genetics, environmental studies, medicine, sociology, toxicology on a subject of great general interest. I have taught a course on “Cross-Cultural Studies in Film, in which Western (mainly American) and Asian films (mainly Chinese) were used to compare and contrast different mindsets on such themes as: cross-dressing (*Some Like It Hot* and *Farewell My Concubine*); old age (*Tokyo Story* and *On Golden Pond*); love and companionship (*The Road Home* and *When Harry Met Sally*); extramarital relations (*Love in the Afternoon* and *Springtime in a Small Village*); romance (*Chunhyang* and *Wuthering Heights*). An intriguing course could be designed on the subject of “Corruption, Collusion, and Connections (*guanxi*),” which would involve economics, ethics, cultural studies, sociology, political science, and would interest students in international business and international affairs as well as anthropology and area studies students. The subject would be of interest to anyone who does business, or intends to do business, around the world— which, in this globalized world, means virtually everyone. I’ve often thought that a fascinating course could be taught in “Invention, Imagination, and Entrepreneurship”, focusing on the innovative ideas in science, intellectual history, and commerce. The point about these courses is that they address crucial issues that cannot be adequately addressed in one discipline or in one department. Some of the most important issues confronting the world today cannot be consigned to one discipline (peace is another candidate for a topic that must be studied across disciplines).

The way the academic and research institutions are routinely set, a research topic is not likely to get the attention it deserves if it does not fall within a coherent discipline. But the reason why intractable questions have eluded us may not be because they are too complicated to solve, but because they

require too many disciplines to interact heuristically with each other. The model of what is unknown, despite our tendency to assume otherwise, may not resemble the models with which we are already familiar. Not only may this be true: it may also explain why certain unknowns remain unknown for as long as they do. To stimulate the creation of these courses, one should never ask anyone to teach a General Education course as such, since few people know that a General Education course is. What I recommend is that one invite faculty to teach a course that is not restricted to the required or elective courses in their department, but rather to design a course that might be fun to teach.

Surely, academics have had their noses held to the academic grindstone so much that many of them wouldn't welcome an occasional course that would expand their horizons and satisfy their curiosity. Too many faculties teach the same thing year after year; for them to undertake a totally different teaching experience is not only to expand their horizons but to reinvigorate their teaching.¹¹

General Education should not viewed merely as a stimulus for students; it could also be part of a faculty's attempt to keep itself fresh and vibrant by teaching every now and then a venturesome course for a disparate body of students. One positive pedagogical effect of provocative General Education courses is that they would challenge the hegemony of each discipline, the tendency of a specialized methodology to vaunt its own strengths, and to denigrate all other competing methodologies. Only by engaging the student in these comparative and contrastive challenges across disciplines and fields of study can a university "make sense" to the student, so that a college curriculum is not simply "a bunch of courses". These interdisciplinary courses would synergistically reinforce each other, as well as reinforce the holistic nature of knowledge and of knowing, rather than, as too often happens at present, its balkanization into separate and isolated research preoccupations.

In making presentations about General Education at Lingnan University, I felt the need to create a logo, a visual symbol of what General Education represents. Not endowed with a budget to hire a logo-development firm, I had to resort to a simple crudely designed image, as follows: As I reviewed this logo, the semantics of the design began to emerge. First of all, the logo is an encompassing circle, reminding us that General Education is more holistic than analytical, more integrated than fragmentary: it should not be viewed as either complementary or supplementary, but as an integral part of a liberal arts education (the A's, if you like, of the ABCs). The second feature of the logo that bears comment is the style of the G and the E, and their juxtaposition. There is an attempt at symmetry, at a dialectic rather than a categorical opposition: the two letters reflect and deflect each other: they are nearly the same but they are different. Visually, then, this similarity and dissimilarity represents the basis of all understanding, seeing analogies and homologies at the same time that one recognize salient differences. The "E" is also reversed, a deliberate distortion of orthography, but one which does not undermine the recognizability of the "E". Aesthetically, there is a dynamic between the G and the E which represents the synergies we spoke of in the last chapter. The logo turns out to be very apt for my vision of General Education: holistic, synergistic, and dialectical.

¹¹ At Lingnan University, within eight years, and without financial incentives, the number of instructors teaching General Education courses over an eight year period increased from ten to fifty, or from 8% to over 40% of the faculty.

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง Integrated Learning Program (ILP) การผลิตบัณฑิตแบบองค์รวม

Integrated Learning Program (ILP)

การผลิตบัณฑิตแบบองค์รวม : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์สุภาพ ณ นคร*

Integrated Learning Program (ILP) หรือ Program for Integrated Learning (PIL) หรือ Integrated Learning Strategy (ILS) เป็นโปรแกรมหรือกลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมกับการเรียนการสอนที่ใช้การบรรยายเป็นหลัก (Lecture-based Curriculum) สำหรับ Integrated Learning Program ของ Lingnan University ได้เริ่มต้นใช้ในปี ค.ศ.2001-2002 โดยมีจุดมุ่งหมายว่าโปรแกรมต่างๆ จะช่วยเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างวิธีการคิดและการตัดสินใจ และยังช่วยให้นักศึกษาปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และที่สำคัญคือช่วยจุดประกาย (Inspire) วิถีคิดแบบ Critical Thinking รวมทั้งขยายโลกแห่งการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมด้วย

Five Domains of the ILP : มหาวิทยาลัย Lingnan ได้วางกรอบการเรียนรู้ของ ILP ไว้ 5 ด้านคือ

- Civic Education
- Intellectual Development
- Physical Education
- Social and Emotional Development
- Aesthetic Development

ตัวอย่างกิจกรรมของ ILP

Civic Education

Public Elections Series :

- Abide by the Rules Support Clean Elections Workshop
- Abide by the Rules Support Clean Elections-Marketing Proposal Writing Competition

Social Services Series :

- Workshop of volunteers and Voluntary Services
- Healthy Cookies Workshop

Global Warning and Me Series :

- My Experience in Pole
- Life Reflection on Global Changing Climate

Art of Healthy Life Series :

- Eat, Drink and Be Healthy
- Secret in Body
- Eating Disorders

* ผู้อำนวยการสำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประธานอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

Intellectual Development**Learning to Learn Series :**

- Personality Dimensions and Learning Styles
- Brain Gym and Learning
- Dancing with Mind Map
- Workshop on Brain-Based Learning

Art of Thinking Series :

- How to develop a Colorful Mind

Thought-provoking Series :

- AIDs and the Immune System
- From crisis to Opportunity
- Nature Exploration
- Farewell Winter

Career Preparation Series :

- Personality Dimensions and Career Building
- Powerful Presentation
- Job Hunting Forum

Art of Communication Series :

- Enjoying English through Popular Music

Physical Education :

- Swimming Programmers
- Ball Games
- Physical Fitness
- Martial Arts

Social and Emotional Development :

- Intra-personal Intelligence Series
- Inter-personal Intelligence Series
- Quality Image Talk
- Positive Living Series
- Training for Office-bearers of Student Societies

Aesthetic Development :

- Cultural Forum
- Drama Programmer
- Music Programmer
- Visual Art Programmer
- Dance Programmer
- Food Making and Tasting Programmer
- Traveling and Aesthetic Series
- Chinese Opera Programmer

เอกสารประกอบการอภิปรายระดมความคิดเห็น

การพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

รองศาสตราจารย์วศิน อิงคพัฒนากุล*

1. ความนำ

ปัจจุบัน การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ทั้งสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นของภาครัฐ และสถาบันอุดมศึกษาของภาคเอกชน ตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางนั้น ต่างมุ่งหวังการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ คุณธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม ทั้งนี้ แต่ละสถาบันต่างมีจุดเด่น เอกลักษณะเฉพาะสถาบัน รวมทั้งมีศักยภาพ และข้อจำกัดที่แตกต่างกัน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการผลิตบัณฑิตได้พยายามกำหนดมาตรฐานคุณภาพ การศึกษาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น การกำหนดมาตรฐานหลักสูตรการศึกษา การพัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวนั้น เป็นการดำเนินงาน ที่ให้ความสำคัญกับการกำกับคุณภาพมาตรฐานที่สร้างความเชื่อมั่นได้ในระดับหนึ่ง และสามารถสะท้อน การพัฒนาด้านคุณภาพ และคุณลักษณะของบัณฑิตอันพึงประสงค์ของสังคม ส่วนการพัฒนาคุณธรรม ของบัณฑิตนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องใช้ระยะเวลานาน รวมทั้งต้องระดมสรรพกำลังในการพัฒนา และปลูกฝังคุณธรรมแก่บัณฑิต ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของสถาบันอุดมศึกษาในด้านที่เกี่ยวกับคุณธรรมของบัณฑิตในรูปของเครือข่ายพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดยแนวความคิดดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาทั่วไป การสอนสอดแทรกในรายวิชาต่างๆ การบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่ง ขององค์ประกอบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของบัณฑิต ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม

2. วัตถุประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ดำเนินการโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดยมี วัตถุประสงค์ในการเร่งรัดพัฒนาศักยภาพนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นบัณฑิตอุดมคติไทยที่มีทั้งความเก่ง ความดี และความสามารถรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อองค์กร และสังคมโดยรวม สามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อเป็นกำลังสำคัญของการ พัฒนาประเทศ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษา มีการพัฒนาความสัมพันธ์เชื่อมโยงและแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร ประสานการณ์ด้านการเรียนการสอน นวัตกรรม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และเสริมสร้าง ความเข้มแข็งในการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ได้แก่ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ให้มีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นบัณฑิตอุดมคติไทยที่พึงประสงค์ โดยเน้นให้มีการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้อย่างรวดเร็ว

* อนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

และมีความคงอยู่อย่างยั่งยืน โดยสามารถสรุปวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการดำเนินโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ดังต่อไปนี้

2.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม

2.2 เสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาให้ตระหนักในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยการบูรณาการในเนื้อหาวิชา การสร้างหลักสูตรใหม่ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร รวมทั้งการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

2.3 ส่งเสริมการสร้างชุดวิชา สื่อประกอบการเรียนการสอน และสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สำหรับการขยายผลการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

2.4 พัฒนาเครือข่าย นิสิต นักศึกษา ให้มีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ สามารถถ่ายทอดสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน เป็นต้นแบบของคนคุณภาพ

3. โครงสร้างการดำเนินงานโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

จุดกำเนิดของการดำเนินโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเกิดขึ้นจากแนวความคิดของทบวงมหาวิทยาลัย (ในขณะนั้น) โดยได้พัฒนาโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เห็นชอบในหลักการโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2540 ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยได้มีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง ภายหลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยที่เป็นรูปธรรมชัดเจนนั้น โดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการ/คณะทำงาน ประกอบด้วย

- คณะทำงานกำหนดนโยบายและกิจการการสร้างเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย (คำสั่งทบวงมหาวิทยาลัยที่ 278/2545 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2545) ประชุมจำนวน 4 ครั้ง

- คณะอนุกรรมการเสนอแนะนโยบายและกิจการการสร้างเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย (คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่ 11/2546 ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546) ประชุมจำนวน 14 ครั้ง

- คณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย (คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่ 34/2547 ลงวันที่ 28 กันยายน 2547) ประชุมจำนวน 28 ครั้ง (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2551)

นอกจากนี้ เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการเสริมความเข้มแข็งของการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้กำหนดให้มีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดยแบ่งเป็น 6 เขตพื้นที่ และมีสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่ประสานงานในลักษณะ “แม่ข่าย” ประกอบด้วย

เครือข่ายภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นแม่ข่าย (17 จังหวัด/ 53 สถาบันอุดมศึกษา)

เครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นแม่ข่าย (19 จังหวัด/ 57 สถาบันอุดมศึกษา)

เครือข่ายภาคกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแม่ข่าย (12 จังหวัด/ 105 สถาบันอุดมศึกษา)

เครือข่ายภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นแม่ข่าย (14 จังหวัด/42 สถาบันอุดมศึกษา)
เครือข่ายภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยบูรพาเป็นแม่ข่าย (8 จังหวัด/ 21 สถาบันอุดมศึกษา)
เครือข่ายภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นแม่ข่าย (6 จังหวัด/27 สถาบันอุดมศึกษา)

4. ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย

4.1 การดำเนินงานของเครือข่าย

จากการที่เครือข่ายการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยได้ดำเนินการอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 ดังนั้น คณะอนุกรรมการเสนอแนะนโยบายและกิจการการสร้างเครือข่ายการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย จึงได้สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 เป็นช่วงแรกของการพัฒนารอบความคิดและแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบโครงการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย จึงจำเป็นต้องแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลที่เป็นรูปธรรม

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในแต่ละภูมิภาค สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยขึ้น จำแนกเป็น 6 เครือข่าย ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยได้สรุปผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย ดังนี้

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 จึงเป็นปีแรกที่เครือข่ายต่างๆ ได้ดำเนินกิจกรรมการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย ที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 การดำเนินงานของเครือข่ายพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยมีความชัดเจน และมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น แต่ยังเป็นการทำงานโดยแต่ละเครือข่าย ขาดการกำหนดทิศทางร่วมกัน ทำให้ขาดการสร้างพลังหลักในการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 ผลการดำเนินงานเครือข่ายพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยได้ขยายผลมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบกับสังคมในวงกว้าง แต่ละเครือข่ายมีการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพิ่มบทบาทการดำเนินงานของเครือข่ายพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย ภายใต้โครงการคุณธรรมนำความรู้ระดับอุดมศึกษา

ผลการดำเนินงานการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยในระดับการปฏิบัติตามนโยบาย โดยเครือข่ายการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทยทั้ง 6 เครือข่าย ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 ถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 สามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ การบริหารจัดการเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย โดยพบว่าแต่ละเครือข่ายมีโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายที่แตกต่างกัน โดยแต่ละเครือข่ายจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณการบริหารเครือข่ายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับจำนวนสถาบัน

อุดมศึกษาในเครือข่าย และในแต่ละปีงบประมาณนั้น สถาบันเครือข่ายจะจัดทำแผนปฏิบัติงานของเครือข่าย เสนอสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาพิจารณา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 เครือข่ายภาคเหนือ

บริหารเครือข่ายในลักษณะคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการ โดยประกอบด้วย คณะกรรมการประสานกิจเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคเหนือเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย คณะกรรมการบริหารเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคเหนือตอนล่างเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย และคณะอนุกรรมการบูรณาการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคเหนือตอนล่างเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดยกำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปีละ 2 ครั้งในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง รวมทั้งจัดตั้งเครือข่ายรอง 4 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ กำหนดให้มีการประชุมปีละ 1 ครั้ง โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานเครือข่ายจำนวน 170,000 บาทต่อปี รวมทั้งเงินสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมจากสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่าย ส่วนกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายประกอบด้วยกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย กิจกรรมวิชาการ และกิจกรรมพัฒนานักศึกษา

4.1.2 เครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การบริหารจัดการเครือข่ายโดยใช้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายซึ่งประกอบด้วยสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่ายจำนวน 16 คน มีการประชุมปีละประมาณ 4-5 ครั้ง และนำเสนอผลงานของเครือข่ายปีละ 1 ครั้ง โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวนปีละ 170,000 บาท และงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมจากสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่าย ซึ่งกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนานักศึกษา กิจกรรมการสัมมนาและนำเสนอผลงานประจำปี กิจกรรมการจัดทำเอกสารและสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมการวิจัยตามสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายการบัณฑิตอุดมคติไทย

4.1.3 เครือข่ายภาคกลาง

กำหนดโครงสร้างการบริหารเครือข่ายในลักษณะคณะกรรมการประสานกิจ และคณะอนุกรรมการจำนวน 3 ชุด คือ คณะอนุกรรมการการสร้างรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะอนุกรรมการการสอนที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม และคณะอนุกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา กำหนดให้มีการประชุมทุก 2 เดือน และมีการประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานเครือข่ายปีละ 1 ครั้ง โดยได้รับงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวนปีละ 170,000 บาท และเรียกเก็บจากสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่าย สถาบันละ 3,000 บาทต่อปี ทั้งนี้ เครือข่ายภาคกลางสามารถดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาบุคลากรเครือข่าย กิจกรรมด้านส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่ กิจกรรมด้านการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมด้านการประชุมวิชาการเครือข่ายประจำปี และกิจกรรมการสัมมนาเพื่อหาทิศทางร่วมกันในประเด็นปัญหาร่วมของทุกสถาบัน

4.1.4 เครือข่ายภาคใต้

จากการที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้ ประกอบกับการเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ และความไม่สงบสุขในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้การสร้างเครือข่ายภาคใต้ที่มีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็น

แม้ชายมีข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน แม้ว่าจะได้มีความพยายามพัฒนาเครือข่ายภาคใต้แล้วก็ตาม แต่เครือข่ายภาคใต้สามารถดำเนินงานเครือข่ายได้ค่อนข้างจำกัด โดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 170,000 บาทต่อปี โดยเครือข่ายภาคใต้ได้ดำเนินกิจกรรมการประชุมสถาบันเครือข่าย กิจกรรมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิตในสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายภาคใต้

4.1.5 เครือข่ายภาคตะวันออก

บริหารจัดการโดยคณะกรรมการเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยภาคตะวันออก กำหนดการประชุมปีละ 3 ครั้ง และได้รับงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวน 110,000 บาทต่อปี และงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของเครือข่ายซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการประชุมวิชาการ กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ และกิจกรรมการสัมมนาทางวิชาการ

4.1.6 เครือข่ายภาคตะวันตก

ดำเนินการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการบริหารเครือข่ายภาคตะวันตกเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย จัดการประชุมปีละ 1 ครั้ง และคณะอนุกรรมการบูรณาการเครือข่ายภาคตะวันตกเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย เป็นการจัดประชุมหมุนเวียนตามสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่ายจำนวน 6 ครั้งต่อปี ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวน 110,000 บาทต่อปี และงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของเครือข่าย คือ กิจกรรมการจัดทำแผนการดำเนินงานเครือข่าย กิจกรรมวิชาการสัญจร กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท กิจกรรมการแข่งขันกีฬาเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย กิจกรรมสัมมนาเชิงช่วยเหลือด้านวิชาการสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายภาคตะวันตก กิจกรรมทางศาสนาเพื่อสันติภาพ กิจกรรมเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กิจกรรมสัมมนาทางวิชาการนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายภาคตะวันตกเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย กิจกรรมฝึกอบรมบัณฑิตอุดมคติไทยภาคตะวันตกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรณรงค์เมาไม่ขับ ลดอบายมุขงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมออกแบบตราสัญลักษณ์เครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย และกิจกรรมแต่งเพลงเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยภาคตะวันตก

จากรายละเอียดดังกล่าว พบว่า แต่ละเครือข่ายพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยมีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่าย การได้รับการจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา การสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรมของสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่าย ซึ่งจะมีข้อจำกัด และศักยภาพของแต่ละเครือข่ายที่แตกต่างกันไป โดยคณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยมีส่วนสำคัญในการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานของเครือข่าย

4.2 การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

ขอบเขตการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเกี่ยวข้องโดยตรงกับผลการดำเนินงานจากการประชุมคณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย โดยแบ่งออกเป็น

4.2.1 แผนพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย (พ.ศ. 2549-2551)

การจัดทำแผนพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการยกระดับคุณภาพมาตรฐานการอุดมศึกษาไทย ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพบัณฑิต แผนดังกล่าวเกิดจาก

การบูรณาการกฎหมาย นโยบาย แผนระดับต่างๆ ผลการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ ร่วมกับการระดมความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับนิสิตนักศึกษาจากทุกภาคส่วน และถ่ายทอดลงไปสู่การปฏิบัติผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย มีรายละเอียด ดังนี้

วิสัยทัศน์

“พัฒนาสังคมอุดมปัญญา เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย”

พันธกิจ

1. เพื่อกำหนดกรอบคุณลักษณะบัณฑิตอุดมคติไทย
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางการดำเนินงานพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
3. เพื่อสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
4. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการสร้างบัณฑิตอุดมคติไทยของสถาบันอุดมศึกษา

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. สร้างสรรค์องค์ความรู้พัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
2. ส่งเสริมศักยภาพสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
3. สนับสนุนความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาแบบองค์รวม

กลยุทธ์การพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

1. ศึกษากรอบคุณลักษณะบัณฑิตอุดมคติของสังคมไทย
2. พัฒนาระบบบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาแบบองค์รวม
3. พัฒนาอาจารย์และบุคลากรเพื่อการพัฒนาบัณฑิต
4. จัดหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อการพัฒนาบัณฑิต
5. สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
6. พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย
7. การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานภายนอก (สถานประกอบการ หน่วยงานเอกชน องค์กรเอกชน การศึกษาระดับพื้นฐาน รัฐวิสาหกิจ และผู้ใช้บัณฑิต)
8. การเสริมสร้างความยั่งยืนของโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยและโครงการเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

4.2.2 โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยโดยผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ดำเนินการคุณธรรมนำความรู้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยให้ความสำคัญกับเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ดังนั้น

จึงพัฒนา “โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยโดยผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย” ขึ้นเพื่ออาศัยความเข้มแข็งของเครือข่ายในการผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาในแต่ละเครือข่ายได้ร่วมคิดร่วมพัฒนาหลักสูตร รูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ
2. ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในแต่ละเครือข่ายได้ร่วมคิด สร้างกิจกรรมในและนอกหลักสูตรการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ รวมทั้งการเผยแพร่กิจกรรมที่มีการดำเนินงานที่มีผลสัมฤทธิ์สูง เพื่อเป็นรูปแบบที่ดีให้แก่สถานศึกษาอื่น ๆ
3. ผลักดันให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในส่วนแม่ข่ายและเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาค เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างประสบการณ์และเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถาบันการศึกษาในแต่ละเครือข่าย
4. จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษาทั้งในระบบ นอก ระบบ เพื่อพัฒนาแนวคิดและสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายการผลิตบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอย่างยั่งยืน
5. สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและประชาชนทั่วไปในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสัมมนาต่างๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นในประเด็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ
6. จัดสัมมนาและ/หรือเสนอผลงานการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตในเครือข่าย

ทั้งนี้ กำหนดให้มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทยในการดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยประกอบด้วย

ด้านการจัดการเรียนการสอน

กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป : ศาสตร์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อสร้างคนดีให้แผ่นดิน

กิจกรรมการฝึกอบรมเทคนิคการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชาต่างๆ

ด้านกิจกรรมนักศึกษา

กิจกรรมประชุมเชียร์และรับน้องใหม่อย่างสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างภูมิทัศน์ด้านแทนนักศึกษาเพื่อการใช้ชีวิตที่มีเหตุผล

กิจกรรมเสริมสร้างความเป็นไทยเพื่อก่อให้เกิดความรักชาติ กตัญญูต่อแผ่นดินและสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่นักศึกษา

คณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยและเครือข่ายพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยได้พัฒนาโครงการเพื่อรองรับ “โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยโดยผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย” ประกอบด้วย

การสัมมนาผู้นำกิจกรรมประชุมเชียร์และรับน้องใหม่ เรื่อง รูปแบบการพัฒนากิจกรรมประชุมเชียร์และรับน้องใหม่เชิงสร้างสรรค์

การสร้างภูมิคุ้มกันแก่นักศึกษาเพื่อการใช้ชีวิตที่มีเหตุผล

การเสริมสร้างความเป็นไทยเพื่อก่อให้เกิดการรักชาติ กตัญญูต่อแผ่นดินและสร้างจิตสาธารณะแก่นักศึกษา

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป : ศาสตร์ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อสร้างคนดีให้แผ่นดิน

การพัฒนาผู้สอนวิชาศึกษาทั่วไป : เทคนิคการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

กิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อให้บัณฑิตนักศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดีถึงพร้อมด้วยกาย วาจา ใจ ยิ่งขึ้น

กิจกรรมการค้นหาคนดีของสถาบันเพื่อการสร้างคนดีต้นแบบ (Role Model)

4.2.3 การจัดประชุมวิชาการ/ประชุมเชิงปฏิบัติการ/การสัมมนา

ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 ถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 คณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยและเครือข่ายพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยได้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จัดให้มีการประชุมวิชาการ/ประชุมเชิงปฏิบัติการ/การสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยทั้งในระดับชาติและระดับเครือข่าย โดยเฉพาะในส่วนของการประชุมวิชาการ/ประชุมเชิงปฏิบัติการ/การสัมมนาในระดับเครือข่าย

4.2.4 การพัฒนารอบแนวคิดด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

คณะอนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยได้พัฒนารอบแนวคิดด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยโดยเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาใช้เป็นกรอบในการกำหนดองค์ประกอบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา (ค.ป.ภ.) พิจารณาแล้ว มีความเห็นว่าเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องพื้นฐานและวัดได้ยาก และมีข้อเสนอแนะให้นำเสนอบนเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเผยแพร่ให้สถาบันอุดมศึกษาพิจารณานำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษา

การสร้างรายวิชาคุณธรรมผ่านกระบวนการบูรณาการศาสตร์

ชวลิต โอฬารพิริยกุล^{1, 2}

“ผู้สอนเปลี่ยนผู้เรียนเปลี่ยน เปลี่ยนผู้เรียนผู้สอนเปลี่ยนอีก”

1. บทนำ

ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ซึ่งเทคโนโลยี-เศรษฐกิจ-การเมือง สังคม-วัฒนธรรม ทรัพยากร-สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณมีความเกี่ยวพันที่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตของสังคมเปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนตลอดเวลา

ศักยภาพความรู้เท่าทันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเข้าใจ ศักยภาพสามารถกำหนดรู้ กำหนดเลือกได้ เหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นอีกลักษณะคุณธรรม-จริยธรรมที่พึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้คุณธรรมที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้เกิดกระบวนการรู้เรียน รู้เท่าทันการณณ์ เท่าทันตน และการชีวิต โดยการบูรณาการสหศาสตร์ และเทคนิคกระบวนการสอนในห้องเรียน จึงเป็นอีกแขนงศาสตร์ที่ควรส่งเสริมพัฒนา

2. ความคิดรวบยอด

การร่วมกันศึกษา พัฒนา และขยายผลคุณค่าแห่งคุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต โดยคนรุ่นหนึ่งที่มีประสบการณ์ชีวิต และความชำนาญในศาสตร์การสอน สู่คนอีกรุ่นหนึ่งผ่านกระบวนการสอนเนื้อหาวิชานั้น อาจดำเนินการได้ โดยการร้อยเรียงความหลากหลายของสาระแห่งสหศาสตร์ ประสบการณ์ชีวิต และยุคสมัยที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน ให้เลื่อนไหลผ่านจิตของผู้เรียนด้วยเทคนิคกระบวนการสอนที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคิดแง่มุมใหม่ และเห็นมุมมองใหม่ที่เหมาะสม

ด้วยบรรยากาศทุกคาบการสอนที่ผ่อนคลาย และเป็นมิตร และด้วยเทคนิคการสอนที่ประกอบด้วย กิจกรรม เกม ภาพ และคำพูดคำถามที่เร้าความคิด ทำให้ผู้เรียนต่างคิด ใคร่ครวญ และตัดสินใจเลือกแสดง แง่มุมความเห็นตน แลกเปลี่ยนกัน โดยผู้สอนอาจตะล่อมให้เกิดเรียนรู้สาระของบทเรียน หรือปล่อยให้กระแสดูความเห็นเลื่อนไหลไปตามจิตที่ต่างกัน..

ด้วยความหลากหลายแห่งมุมมองที่แต่ละผู้เรียนเสนอ และบรรยากาศการเรียนที่มีเสรีภาพทางความคิด การณ์แห่งบทเรียนอาจแปรพัฒนาไป ตามกระแสทัศนคติ และสภาพนิยมแห่งยุคสมัยของผู้เรียน ซึ่งผู้สอนก็รู้ปรับบทเรียน เพื่อประกอบกระแสเรียนรู้ให้ต่อเนื่อง และมีพัฒนาการเชิงบวก

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² อนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

การสร้างรายวิชา (กระบวนการเรียนรู้) คุณธรรม “นอกจากผู้สอนได้บูรณาการศาสตร์เป็นบทเรียนแล้ว ยังได้กลุ่มผู้เรียนที่ (ค่อนข้าง) สนใจ ทำให้กระบวนการสร้างรายวิชาคุณธรรม นอกจากก่อให้เกิด กระบวนการศึกษา-วิจัยทดลอง (เพื่อสร้างสาระบทเรียน) ภาระงานสอน (เพื่อถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมที่เหมาะสม และความดีงามผ่านยุคสมัย) และกลุ่มผู้เรียน (เพื่อศึกษา-วิจัยทดลอง) แล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะพัฒนาระบบระเบียบวิธีศึกษาให้ขยายกว้างองค์ความรู้เป็น..ศาสตร์ใหม่

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนรายวิชา 340-324 ศาสตร์และศิลป์แห่งปัญญาชน (Science and Arts for Intellectual) ที่มีลักษณะเป็นรายวิชาบูรณาการศาสตร์ และยุคสมัย ด้วยวัตถุประสงค์ จะส่งเสริมพัฒนาทักษะชีวิตในผู้เรียน เพื่อการดำรงตนในสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีคุณภาพ และคุณธรรม สามารถวิเคราะห์ด้วยการค้นคว้า การฟัง และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการนำเสนอความคิด

3. ข้อมูลรายวิชา 340-324 ศาสตร์และศิลป์แห่งปัญญาชน (Science and Arts for Intellectual) ³

คำอธิบายรายวิชา

(ภาษาไทย) บูรณาการทักษะชีวิต วิทยาการ และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง สามารถวิเคราะห์และเข้าใจ ชีวิต มนุษย์ สังคม โลก และโลกาภิวัตน์ด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

(ภาษาอังกฤษ) Integration of life skills, knowledge and virtue for self-evolution ; Ability to analyze and perceive life, man, societies, world and globalization via critical thinking .

จำนวนหน่วยกิต	2(1-2-3) (ชั่วโมงบรรยาย ชั่วโมงปฏิบัติการ และศึกษด้วยตนเอง)
ประเภทวิชา	เลือกเสรี
กลุ่มผู้เรียน	นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป
วิธีการสอน	(/) บรรยาย (/) ปฏิบัติ - กิจกรรมกลุ่ม (/) ปฏิบัติภาคสนาม (/) สัมมนา (/) อื่นๆ อาทิ อภิปราย จัดนิทรรศการ สร้างชิ้นงาน
ตารางสอน	สัปดาห์ละ 1 คาบ (ทุกวันศุกร์ เวลา 13.00 - 16.00 น)
หน่วยงานรับผิดชอบ	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ลักษณะการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนมุ่งพัฒนาทักษะ และความสามารถเชิงสังคมแก่ผู้เรียน ด้วยวิธีกำหนดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นเองได้ในตน ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสมาคมที่ประกอบด้วยกลุ่มผู้เรียนและผู้สอนที่มีความต่างวัย ต่างประสบการณ์ ต่างความเชื่อ ต่างภูมิหลัง ต่างนิสัย ต่างภาระรับผิดชอบ และต่างความสามารถในต่างด้านที่ต่างกัน ตามทักษะชีวิตของแต่ละคนที่มีสะสมกันมา ส่งเสริมความมี

³ รายวิชานี้ เปิดสอนครั้งแรก ภาคการศึกษา 2 ปีการศึกษา 2543

สัมผัสเชิงจิตวิญญาณ เข้าใจการมีอยู่และเป็นไปของธรรม (ธรรมชาติ) รวมทั้ง การเสริมองค์ความรู้ทางศาสตร์แบบบูรณาการ

วิธีการสอน เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมเสนอความเห็น แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งผู้เรียนมีต่างกัน มีกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงอัตลักษณ์ และโลกทัศน์ตน มีกิจกรรมที่จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย และอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาส ตรวจสอบทัศนคติ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ความเชื่อเพื่อต่างสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์แห่งการพัฒนาดน ซึ่งต่างคน ต่างกัน

การวัดประเมินผล ประเมินจากคุณภาพงาน และความเป็นผู้มีความรับผิดชอบของผู้เรียน

4. กรณีศึกษา การสอนครั้งที่ 14

4.1 คู่มือการสอน ประจำภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2550

ลำดับ	วัน-เดือน-ปี	บทเรียน
วันเข้าชั้นเรียน (จ 4 มิถุนายน 2550)		
1	ศ 8 มิย. 2550	นิเทศกระบวนการเรียนการสอน : เรียนรู้พฤติกรรม IQ & EQ จากการดูภาพยนตร์เรื่อง Good Will Hunting (ผู้เรียนเขียนแนะนำตัว(ฉบับย่อ) และผู้สอนเกริ่นแนะนำกระบวนการเรียนการสอน)
2	ศ 15 มิย. 2550	ปฐมนิเทศ : เรียนรู้ประวัติศาสตร์, ความเชื่อ, สังคม, วัฒนธรรม จากการดูหนังเรื่อง อลิชาเบท ราชีนีพรหมจรรย์ (ผู้เรียนเขียนแนะนำตัว (ตามอัธยาศัย), มอบเอกสารอ่านประกอบรายวิชา และ ผู้สอนตกลงแผนการสอนกับผู้เรียน)
3	ศ 22 มิย. 2550	คุณค่า : รู้เรียน เข้าใจตน & รู้เลือกคุณค่า (ประเมินผู้เรียน, ความต่าง, คุณค่า, ความเป็นบัณฑิต)
4	ศ 29 มิย. 2550	ความเก่ง : เรียนรู้เข้าใจตน & รู้คิดเชิงบวก (ความเก่ง - IQ - EQ - พหุปัญญา - มิติมุมมองความพิการ)
5	ศ 6 กค. 2550	มองมนุษย์ 1 : เรียนรู้เข้าใจตน และ เข้าใจผู้อื่น (โลกทัศน์ - Johari Awareness - Maslow - Balance Theory)
6	ศ 13 กค. 2550	แลหนัง - แลตน : เรียนรู้เข้าใจจิตใจตนเอง จากการดูหนังเรื่อง อะบิวต์ฟูล ไมนด์ (A Beautiful Mind) (ความมีสมาธิ, ประชดั่งจิต, ความโลภโกรธ หลง, พึงชาน, จิตใจดีงาม, การให้อภัย)
7	ศ 20 กค. 2550	นิเทศเอกสารประกอบรายวิชาโดยนักศึกษา 1
8	ศ 27 กค. 2550	นิเทศเอกสารประกอบรายวิชาโดยนักศึกษา 2
สอบกลางภาค, ม.อ.วิชาการ, สัปดาห์วิทยาศาสตร์ และกีฬามหาวิทยาลัยโลกอุดรครั้งที่ 24 (30 กรกฎาคม - 19 สิงหาคม 2550)		

ลำดับ	วัน-เดือน-ปี	บทเรียน
9	ศ 24 สค. 2550	มองมนุษย์ 2 : เรียนรู้สื่อสาร & รู้สานสัมพันธ์ (UNO - พุดกระเช้า - สื่อสารภาษาพูด - พุดดี)
10	ศ 31 สค. 2550	โลกาภิวัตน์ : เรียนรู้เข้าใจโลก & โลกาภิวัตน์ (วิเคราะห์สังคมโลก - วิพากษ์บทความพลังเพื่อโลกสันติสุขมิได้เกิดขึ้นเอง)
11	ศ 7 กย. 2550	จินตนาการ : เรียนรู้สัมผัสความงาม & พลังจินตนาการ (สัมผัสผัสทางใจ - ไร่คุณธรรม - ไร่จินตนาการ - สร้างสรรค์ความคิด)
12	ศ 14 กย. 2550	สภาพความดีงาม ไร่คุณธรรม (เรือมนุษย์) - ความพอเพียง
13	ศ 21 กย. 2550	ปัจเจกชน : เรียนรู้ภัยบริโภคนิยม จากการดูหนังเรื่อง เรื่องจริงซอกโลก (An Convenient Truth) (สัมผัสปัญหาโลก, ตระหนักภัยโลกร้อน, รู้คุณค่าเศรษฐกิจพอเพียง, ประเมินรายวิชา)
14	ศ 28 กย. 2550	ผลงานแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียน 1
15	ศ 5 ตค. 2550 วันสุดท้ายของการเรียน	ผลงานแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียน 2
สอบปลายภาค (6 - 19 ตุลาคม 2550)		

4.2 แผนการสอน ประจำภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2550 ⁴

แผนการสอนรายวิชา 340-324 ศาสตร์และศิลป์แห่งปัญญาชน ⁵

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2550 (สอนครั้งที่ 14)

(ก) คำอธิบายรายวิชา (Course Description)

(ภาษาไทย) บูรณาการทักษะชีวิต วิทยาการ และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง สามารถวิเคราะห์ และเข้าใจชีวิต มนุษย์ สังคม โลก และโลกาภิวัตน์ด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

(ภาษาอังกฤษ) Integration of life skills, knowledge and virtue for self - evolution ; Ability to analyze and perceive life, man, societies, world and globalization via critical thinking.

(ข) คุณสมบัติผู้เรียนที่พึงประสงค์

- 1 เป็นคนใฝ่รู้ และปรารถนาจะพัฒนาตน
- 2 เป็นผู้เชื่อถือได้ และมีความรับผิดชอบ
- 3 เป็นผู้แต่งกายสะอาด และเรียบร้อย
- 4 เป็นผู้เข้าเรียนทุกคาบการสอน

⁴ เอกสารแจกผู้เรียน

⁵ รายวิชานี้ เปิดสอนครั้งแรก ภาคการศึกษา 2 ปีการศึกษา 2543

- 5 เป็นผู้ตรงต่อเวลา (ไม่เข้าชั้นเรียนสาย หรือต้องออกจากห้องเรียนก่อนหมดเวลา)
- 6 เป็นผู้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนสม่ำเสมอ มีจิตอาสา และปฏิบัติหน้าที่งานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย

(ค) การประเมินผลการเรียน สาระการประเมิน คือ

1. ความเป็นผู้เชื่อถือได้ และมีความรับผิดชอบในเรื่องต่อไปนี้
 - แต่งกายสะอาด และเรียบร้อย
 - เข้าเรียนทุกคาบการสอน
 - ตรงต่อเวลา (ไม่เข้าชั้นเรียนสาย หรือ ต้องออกจากห้องเรียนก่อนหมดเวลา)
 - มีความตั้งใจ มีน้ำใจ และมีส่วนร่วมในชั้นเรียน อย่างสม่ำเสมอ
 - ส่งงาน (งานทำคนเดียว และงานกลุ่ม) ที่ได้รับมอบหมายครบทุกชิ้น และตรงเวลา
 - คุณภาพของผลงาน (ทั้งงานทำคนเดียว และงานกลุ่ม)
2. แบบการประเมิน
 - ไม่มีการสอบ
 - มีการประเมินในทุกคาบการสอน
 - มีงานมอบหมายในคาบการสอน และการบ้าน (งานทำคนเดียว และงานกลุ่ม)
 - เพื่อนร่วมชั้นเรียน มีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วย

(ง) ปฏิทินการสอน (อาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม)

ลำดับ	วัน-เดือน-ปี	บทเรียน
วันเข้าชั้นเรียน (4 มิถุนายน 2550)		
1	ศ 8 มิย. 2550	นิเทศกระบวนการเรียนการสอน
2	ศ 15 มิย. 2550	ปฐมบท
3	ศ 22 มิย. 2550	คุณค่า
4	ศ 29 มิย. 2550	ความเก่ง
5	ศ 6 กค. 2550	มองมนุษย์ 1
6	ศ 13 กค. 2550	แลหน้า - แลตน
7	ศ 20 กค. 2550	นิเทศเอกสารประกอบรายวิชาโดยผู้เรียน 1
8	ศ 27 กค. 2550	นิเทศเอกสารประกอบรายวิชาโดยผู้เรียน 2
สอบกลางภาค, ม.อ.วิชาการ, สัปดาห์วิทยาศาสตร์และกีฬามหาวิทยาลัยโลกครั้งที่ 24 (30 กค. - 19 สค.50)		
9	ศ 24 สค. 2550	มองมนุษย์ 2
10	ศ 31 สค. 2550	โลกาภิวัตน์
11	ศ 7 กย. 2550	คิดจินตนาการ
12	ศ 14 กย. 2550	สภาพความดั่งาม
13	ศ 21 กย. 2550	ปัจจุสมบท
14	ศ 28 กย. 2550	ผลงานแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียน 1
15	ศ 5 ตค. 2550	ผลงานแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียน 2
สอบไล่ (6 - 19 ตุลาคม 2550)		

(จ) งานมอบหมายผู้เรียน

- ขั้นที่ 1 (งานเดี่ยว)⁶ สรุปลงความ เอกสารประกอบรายวิชา จำนวน 1 เรื่อง
ให้ผู้เรียนเลือกย่อความเอกสารจำนวน 1 เรื่อง จากรายการเอกสารอ่านประกอบราย
วิชาศาสตร์และศิลป์แห่งปัญญาชนประจำภาคการศึกษาที่จัดให้
ลักษณะผลงาน คือ บทสรุปความซึ่งพิมพ์ด้วยขนาดตัวอักษร 14 ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ
A4 ตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้
วันส่งผลงาน คือ วันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม 2550 เวลา 13.00น.
- ขั้นที่ 2 (งานเดี่ยว) เขียนบทความเรื่อง “ ความปรารถนาของข้าพเจ้า “
ให้ผู้เรียนเขียนบทความเรื่อง “ความปรารถนาของข้าพเจ้า” ที่มีรายละเอียดเชื่อมโยง
เหตุผลปัจจัยของความปรารถนาแห่งตัวตนของตนโดยอิสระ
ลักษณะผลงาน คือ บทความซึ่งพิมพ์ด้วยขนาดตัวอักษร 14 ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4
ตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้
วันส่งผลงาน คือ วันศุกร์ที่ 14 กันยายน 2550 เวลา 13.00 น.
- ขั้นที่ 3 (งานเดี่ยว) เสนอวิสัยทัศน์ ความเชื่อ จินตนาการ และโลกทัศน์แห่งตัวตน
ให้ผู้เรียนเขียนผังเชื่อมโยงความคิด(Mind map / Concept map) เพื่อสื่อวิสัยทัศน์
ความเชื่อ จินตนาการ และโลกทัศน์แห่งตัวตนของตนโดยอิสระ ภายใต้ชื่อเรื่องต่อไปนี้
เรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- ชีวิตที่ดีงาม • สังคมอุดมคติ
 - โลกที่สวยงาม • ความปกติแห่งธรรม
- ลักษณะผลงาน คือ ผังเชื่อมโยงความคิด บนหน้ากระดาษ A4
วันส่งผลงาน คือ วันศุกร์ที่ 14 กันยายน 2550 เวลา 13.00 น.
- ขั้นที่ 4 (งานกลุ่ม)⁷ การนิเทศเอกสารประกอบรายวิชาโดยผู้เรียน
ให้ผู้เรียนเลือกจับกลุ่มกันเป็นกลุ่มละ 3 คน แล้วนัดประชุมกันเองเพื่อเลือกเรื่อง
(จากรายการเอกสารอ่านประกอบรายวิชาฯ) ที่กลุ่มสนใจจะร่วมกันศึกษา เพื่อนิเทศ
ให้เพื่อนร่วมชั้นเรียนฟัง จำนวน 3 เรื่อง เรียงลำดับตามความสนใจ (และให้แจ้งรายชื่อเรื่องนิเทศ 3 เรื่อง พร้อมรายชื่อสมาชิกกลุ่ม ในวันแจ้งเรื่องนิเทศ) กรณีที่มีกลุ่มสนใจ
นิเทศเรื่องเดียวกันเกิน 2 กลุ่ม ผู้สอนจะพิจารณา จัดแบ่งเรื่องนิเทศให้เอง โดยจะ
พิจารณาถึงความก่อนหลังในการเสนอแจ้งเรื่องนิเทศ และรายชื่อสมาชิกกลุ่ม (ซึ่งผู้สอน
จะประกาศลำดับการนิเทศเอกสารฯ ของแต่ละกลุ่ม ในวันประกาศกำหนดการ)

⁶ งานเดี่ยว คือ งานที่ผู้เรียนแต่ละคนต้องทำด้วยตนเอง (ไม่ลอกงานผู้อื่น)

⁷ งานกลุ่ม คือ งานซึ่งกลุ่มผู้เรียนที่จับกลุ่มกันเองแล้วร่วมมือกันทำจนสำเร็จ

ลักษณะผลงาน คือ แต่ละกลุ่มนิเทศเนื้อหาของเอกสารประกอบรายวิชาจำนวน 1 เรื่อง หน้าชั้นเรียน โดยใช้เวลาไม่เกิน 15 นาที/กลุ่ม (โดยอาจใช้เครื่องฉายภาพ และ/หรือเอกสารประกอบการนำเสนอได้) เนื้อหาการนิเทศควรต้องมี 3 องค์ประกอบ คือ

- 1 ความ สรุปเนื้อหาเอกสาร (โดยย่อ)
- 2 ความ สรุปผลการวิเคราะห์ และวิจารณ์เนื้อหาเอกสาร
- 3 ความ สรุปประเด็นที่กลุ่มเรียนรู้จากการศึกษาเอกสาร

และ ส่งเอกสารรายงาน ความสรุปแต่ละองค์ประกอบ แยกตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้โดยพิมพ์ด้วยขนาดตัวอักษร 14 (พร้อมเอกสารประกอบการนำเสนอ (ถ้ามี))

วันส่งผลงาน

- วันแจ้งเรื่องนิเทศ คือ วันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม 2550 เวลา 13.00 น.
- วันประกาศกำหนดการ คือ วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2550 เวลา 13.00 น.
- วันเสนอผลงาน คือ วันศุกร์ที่ 20 / 27 กรกฎาคม 2550

ขั้นที่ 5 (งานกลุ่ม)

ผลงานนักศึกษาประจำภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2551

ให้ผู้เรียนที่เขียนผังเชื่อมโยงความคิดเรื่องเดียวกันจับกลุ่มกันกลุ่มละไม่เกิน 3 คน และนัดประชุมกันเพื่อจัดทำบอร์ดแสดงผังเชื่อมโยงความคิดเรื่องที่กลุ่มสนใจ พร้อมคำอธิบายโดยย่อ และจัดเตรียมเนื้อหา เพื่อนำเสนอผังเชื่อมโยงความคิดภายใต้ชื่อเรื่องที่สมาชิกกลุ่มสนใจหน้าชั้นเรียน

ลักษณะผลงาน คือ

1. จัดทำบอร์ดนิทรรศการขนาด 45 ซม. x 65 ซม.จำนวน 1 บอร์ด ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย ผังภาพเชื่อมโยงความคิดจำนวนไม่เกิน 2 ผังภาพ(แต่ละภาพมีขนาดพอเหมาะกับหน้ากระดาษ A4) พร้อมคำอธิบาย ซึ่งพิมพ์ด้วยขนาดตัวอักษร 14 จำนวนไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4 และ
2. นำเสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้นเรียน โดยใช้เวลาไม่เกิน 15 นาที/กลุ่ม และจัดทำสำเนา เอกสารผังเชื่อมโยงความคิดพร้อมคำอธิบาย อีกจำนวน 1 ชุด ส่งภายหลังเสร็จสิ้นการนำเสนอ

วันส่งผลงาน

- วันเสนอผลงาน คือ วันศุกร์ที่ 28 กันยายน / 5 ตุลาคม 2550

(จ) รายการเอกสารอ่านประกอบรายวิชา

ข้อมูลสำรวจเอกสาร		ลำดับ เอกสาร	รายการบทความอ่านประกอบรายวิชา ชื่อรายการหนังสือที่ (เลือกสำเนาบางบท)
ไม่มี	มี		
		1	เอกภพ สรรพสิ่ง และมนุษย์ชาติ (รอฮีม ปรามาส)
		2	ธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม มิตรภาพ และ ปัญญา (ประเวศ วะสี)
		3	มนุษย์กับศาสนา (ปรีชา ช้างขวัญยืน และ สมภาร พรมทา)
		4	ศาสนศาสตร์เบื้องต้น (กิริติ บุญเจือ)
		5	วิสัยทัศน์ธรรมกับท่านพุทธทาส (ประกายธรรม รวบรวม)
		6	มีอะไรในพระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธควรรู้? (พระธรรมปิฎก)
		7	พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก (สุนทร ณ รังสี)
		8	พุทธศาสตร์ (ศิยะ ญัณฐสวามี)
		9	ปัญญาวิวัฒน์ (สมัคร บุราวาส)
		10	โลกแห่งความรู้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์)
		11	ความเป็นมนุษย์กับพัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม)
		12	วิวัฒนาการทฤษฎีและการประยุกต์: พุทธเศรษฐศาสตร์ (อภิชัย พันธเสน)
		13	สังเคราะห์องค์ความรู้ เศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน)
		14	ปรัชญาจีน: จากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตง (เฟิงอว๋หลัน - แปลโดย ส.สุวรรณ)
		15	สร้างสันติด้วยมือเรา (พระไพศาล วิสาโล)
		16	คลื่นลูกที่สาม (อัลวิน ทอฟฟเลอร์)
		17	สิทธิมนุษยชน เส้นทางสู่สันติประชาธรรม (สเนห์ จามริก)

หมายเหตุ : เอกสารชุดนี้จัดเป็นแฟ้ม ให้ผู้เรียนยืมอ่านประกอบการเรียนการสอนรายวิชา 340-324 ขอให้ผู้เรียนนำส่งคืนผู้สอน ในวันปัจฉิมบท (นักศึกษาที่ขาดความรับผิดชอบ โดยไม่ส่งคืนแฟ้มเอกสารประกอบรายวิชาชุดนี้ จะถูกลดเกรด / ไม่ได้รับการประเมินเกรด)

4.3 ผลประเมินการจัดการเรียนการสอน ประจำปีภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2550

การจัดการเรียนการสอน (โดยสรุป) มีผลสัมฤทธิ์ “ระดับมาก” เมื่อประเมินอิงความคาดหวังผลสัมฤทธิ์ตามคำอธิบายรายวิชาคือ บูรณาการทักษะชีวิต วิทยาการ และคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง สามารถวิเคราะห์และเข้าใจ ชีวิต มนุษย์ สังคม โลก และโลกาภิวัตน์ด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ

หลังเรียนจบ ผู้เรียนคิดว่าตนเองได้รับการส่งเสริมให้มีความเข้าใจชีวิต (4.23), เข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น (4.18), เข้าใจสังคมไทย สังคมโลก และโลกาภิวัตน์ (4.18), เข้าใจธรรมชาติ และสรรพสิ่ง (4.14)

และมีทักษะการคิดหลากหลาย อาทิ คิดนอกกรอบ และคิดริเริ่ม (4.18), คิดแวบรู้ และคิดแบบหยั่งรู้ (3.82), คิดใคร่ครวญหลากหลายมิติ (4.14), คิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยงอย่างรู้เท่าทัน และเท่าทันรู้ (3.91), คิดแก้ไขปัญหาเรื่องต่างๆ ไป (4.05), คิดแย้งสงสัย และแย้งแบบความเชื่อต่างๆ (4.05), คิดประมวล และสรุปความคิดรวบยอด (4.00) และมีทักษะการนำเสนอด้วยการพูด (3.95) และได้รับการส่งเสริมให้สนใจฟัง และอ่านสาระหลากหลายวิทยาการ (4.00)

(คำดัชนี มีความหมายระดับมากที่สุด, 4-มาก, 3-พอใช้, 2-น้อย และ 1-ไม่มี)

5. ปัจจัยลบ

(ความคิดเห็นของผู้พัฒนารายวิชา)

(ก) ปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนสนใจ

คือ ไม่มีสอบ สามารถใช้เป็นรายวิชาทำเกรดได้ ได้แสดงความเห็นอิสระ (ไม่มีผิด-มีถูก) บรรยากาศการเรียนเป็นมิตร ฟังเพลง เล่นเกม ดูหนัง และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกลุ่มผู้เรียน และอื่นๆ

(ข) ปัจจัยทำให้ผู้เรียนไม่สนใจ / ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน

คือ ไม่ชอบลักษณะการเรียนการสอน ขาดความอดทน ขาดความรับผิดชอบ มีงานมอบหมายให้ต้องทำมาก ต้องเข้าเรียนทุกคาบ และอื่นๆ

6. ภาคผนวก

(ข้อมูลประเมินผู้เรียน และ ประเมินกระบวนการวิชา)

(ข้อมูลประเมินตนก่อนเรียน)

แบบประเมินตน และ ผลการประเมิน

ชื่อ-สกุล รหัส ภาควิชา.....
 คณะ..... วันที่ สถานที่.....

1 ท่านคิดว่า ท่านสนใจฟังและอ่าน, มีทักษะการคิด, มีทักษะการนำเสนอ และมีความเข้าใจเรื่องต่อไปนี้เพียงใด?

(กรุณาตอบทุกข้อโดยระบุระดับมากน้อย ได้แก่ 5 คือมากที่สุด, 4 คือมาก, 3 คือพอใช้, 2 คือน้อย และ 1 คือไม่มี)

5	4	3	2	1		(ค่าเฉลี่ย) ผลประเมิน
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารเรื่องซุบซิบนินทาในสังคม	2.80
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารวิชาการเฉพาะตำราเรียน	3.20
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารหลากหลายวิทยาการ	3.50
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารศาสนาที่นับถือ	2.85
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารหลากหลายความเชื่อ และศาสนา	3.15
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารเชิงปรัชญา และนามธรรม	2.50
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดนอกกรอบ คิดริเริ่ม	3.20
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแวบรู้ และคิดแบบหยั่งรู้	2.79
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดใคร่ครวญหลากหลายมิติ	2.90
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยงอย่างรู้เท่าทัน และเท่าทันรู้	3.15
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดเชิงปรัชญา นามธรรม และอุดมคติ	2.85
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแก้ไขปัญหา เรื่องทั่วไป	3.60
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแย้งสงสัย และแย้งแบบความเชื่อต่างๆ	3.40
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดผืนกระแส ค่านิยม และแบบการให้คุณค่าต่าง ๆ	2.95
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดประมวล และสรุปความคิดรวบยอด	3.00
()	()	()	()	()	มีทักษะการนำเสนอด้วยการพูด	2.90
()	()	()	()	()	มีทักษะการนำเสนอด้วยการเขียน	2.90
()	()	()	()	()	มีทักษะนำเสนอความเห็น การถกแย้ง และแลกเปลี่ยนความเห็น	2.90
()	()	()	()	()	เข้าใจชีวิต	3.50
()	()	()	()	()	เข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น	3.35
()	()	()	()	()	เข้าใจสังคมไทย สังคมโลก และโลกาภิวัตน์	3.15
()	()	()	()	()	เข้าใจธรรมชาติ และสรรพสิ่ง	3.25

2 ท่านคิดว่า สภาพคุณงามความดี คืออะไร?

.....

(ข้อมูลประเมินกระบวนการวิชา)

แบบประเมินกระบวนการวิชา และ ผลการประเมิน

ชื่อ-สกุล รหัส ภาควิชา.....
 คณะ..... วันที่ สถานที่.....

- 1 ท่านคิดว่า กระบวนการเรียนการสอนรายวิชา 340-324 ศาสตร์และศิลป์แห่งปัญญาชน ส่งเสริมท่าน ให้สนใจฟังและอ่าน, มีทักษะการคิด, มีทักษะการนำเสนอ และมีความเข้าใจเรื่องต่อไปนี้เพียงใด?
 (กรุณาตอบทุกข้อโดยระดับมากน้อย ได้แก่ 5 คือมากที่สุด, 4 คือมาก, 3 คือพอใช้, 2 คือน้อย และ 1 คือไม่มี)

5	4	3	2	1		(ค่าเฉลี่ย) ผลประเมิน
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารเรื่องซุบซิบนิทานในสังคม	2.73
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารวิชาการเฉพาะตำราเรียน	2.68
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารหลากหลายวิทยาการ	4.00
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารศาสนาที่นับถือ	3.36
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารหลากหลายความเชื่อ และศาสนา	3.73
()	()	()	()	()	สนใจฟังและอ่าน สารเชิงปรัชญา และนามธรรม	3.64
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดนอกกรอบ คิดริเริ่ม	4.18
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแวบรู้ และคิดแบบหยั่งรู้	3.82
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดใคร่ครวญหลากหลายมิติ	4.14
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยงอย่างรู้เท่าทัน และเท่าทันรู้	3.91
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดเชิงปรัชญา นามธรรม และอุดมคติ	3.73
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแก้ไขปัญหา เรื่องทั่วไป	4.05
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดแย้งสงสัย และแย้งแบบความเชื่อต่างๆ	4.05
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดผืนกระแส ค่านิยม และแบบการให้คุณค่าต่าง ๆ	3.64
()	()	()	()	()	มีทักษะการคิด คิดประมวล และสรุปความคิดรวบยอด	4.00
()	()	()	()	()	มีทักษะการนำเสนอด้วยการพูด	3.95
()	()	()	()	()	มีทักษะการนำเสนอด้วยการเขียน	3.77
()	()	()	()	()	มีทักษะนำเสนอความเห็น การถกแย้ง และแลกเปลี่ยนความเห็น	3.77
()	()	()	()	()	เข้าใจชีวิต	4.23
()	()	()	()	()	เข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น	4.18
()	()	()	()	()	เข้าใจสังคมไทย สังคมโลก และโลกาภิวัตน์	4.18
()	()	()	()	()	เข้าใจธรรมชาติ และสรรพสิ่ง	4.14

2 ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนรายวิชานี้ อย่างไรบ้าง ? (โปรดระบุ)

.....

.....

เอกสารประกอบการนำเสนอ
แนวทางการพัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการ
ผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย

ทศวรรษหน้ากิจการนักศึกษาเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติ

ดร.จิรวัดน์ วีรังกร*

บทนำ

การพัฒนานักศึกษาเพื่อให้เป็นบัณฑิตอุดมคตินั้น สถาบันอุดมศึกษาได้ใช้กลไกหลายด้านในการดำเนินงาน ทั้งกลไกด้านการจัดการเรียนการสอน อาจารย์ที่ปรึกษา กิจการนักศึกษา เป็นต้น การพัฒนานักศึกษาสู่บัณฑิตอุดมคติในปัจจุบันและอนาคตนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าจำเป็นต้องใช้กลไกการพัฒนาหลายด้าน ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน และกลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนานักศึกษา คือ งานกิจการนักศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมางานกิจการศึกษายังมีบทบาทต่อการพัฒนานักศึกษาไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันและอนาคตมีปัจจัยหลายประการที่บ่งชี้ว่า งานกิจการนักศึกษาจะต้องมีบทบาทมากขึ้น และมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของนักศึกษาตั้งแต่แรกเข้าจนสำเร็จการศึกษา มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาทุกคน เนื่องจากธรรมชาติของงานกิจการนักศึกษาเป็นงานที่ไม่ใช่ลักษณะของงานประจำที่มีแนวทางการดำเนินงานตายตัว แต่เป็นงานที่มีลักษณะของการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสังคม ลักษณะผู้เรียน และทิศทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย เนื่องจากในอนาคตมีเหตุปัจจัยหลายประการที่น่าจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของกิจการนักศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการกิจการนักศึกษาควรจะได้เรียนรู้เพื่อการเตรียมการ เพื่อการออกแบบรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม ควรได้ศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อการเตรียมตนเองเพื่อความพร้อมในการดำเนินงานในอนาคต

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า ทศวรรษหน้าถือเป็นทศวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีอัตราเร่งสูง เป็นทศวรรษแห่งความท้าทายของบุคคลในวงการอุดมศึกษาที่จะต้องหากกลยุทธ์การดำเนินงานในการพัฒนากำลังคน ที่พร้อมรับมือและสนับสนุนทิศทางการพัฒนาประเทศ มีปัจจัยหลายประการที่บ่งชี้ว่า ทิศทางการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยควรจะต้องถูกหยิบยกให้เป็นวาระของมหาวิทยาลัย (University Agenda) ซึ่งกลไกการพัฒนานักศึกษาซึ่งหมายถึงกลไกกิจการนักศึกษาด้วยจะต้องมีความชัดเจนในทิศทางและการก้าวเดินที่เชื่อมโยงกัน มีการจัดระบบงานที่ต้องพร้อมรองรับต่อการปรับเปลี่ยน งานกิจการนักศึกษาจึงหนีไม่พ้นที่จะต้องมองหน้าอนาคตเพื่อกำหนดทิศทางการก้าวเดินบนเส้นทางแห่งความท้าทายดังกล่าว คำถามจึงมีอยู่ว่า ทศวรรษหน้างานกิจการนักศึกษา ทิศทางการก้าวเดิน แนวโน้มควรจะเป็นไปในทิศทางใดเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ ถกเถียง และค้นหาทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

งานกิจการนักศึกษา : ยั่งยืนปี ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น

งานกิจการนักศึกษาในอดีตสมัยยุคแรกของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ๆ จุดเน้นส่วนใหญ่จะอยู่ที่การปกครองนักศึกษาเพื่อดูแลให้การใช้ชีวิตของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อยู่ในกรอบระเบียบ

* อนุกรรมการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

วินัย ตลอดจนการจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย เช่น การจัดบริการด้านทุนการศึกษา เป็นต้น ต่อมาเมื่อมหาวิทยาลัยขยายตัวมากขึ้น งานกิจการนักศึกษาก็ได้มีการขยายตัวในการดำเนินงานด้านการจัดบริการและสวัสดิการเพื่อสนับสนุนการใช้ชีวิตของนักศึกษา การควบคุมดูแลด้านวินัยนักศึกษา และการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จวบจนถึงยุคปัจจุบันแนวคิดในการพัฒนานักศึกษามุ่งไปที่การพัฒนานักศึกษาแบบองค์รวม คือ การพัฒนาที่เน้นพัฒนาการครบทุกด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะและความสามารถ บุคลิกภาพ สุขภาพ และคุณธรรม จริยธรรม ทำให้งานกิจการนักศึกษาจำเป็นต้องปรับบทบาทจากเดิมมามุ่งเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักศึกษาเพิ่มขึ้น และเมื่อมองหน้าอนาคต จะพบว่า เส้นทางพัฒนานักศึกษาจากนี้ไปจะมุ่งเน้น “การพัฒนาศักยภาพนักศึกษา” เพิ่มมากขึ้น เพราะบทบาทการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยจะไม่ได้มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาในส่วนของการเรียนการสอนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการด้านกิจการนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนานักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนการสอนแต่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจสร้างพัฒนาการให้แก่นักศึกษาได้ครบทุกด้าน ดังนั้นงานกิจการนักศึกษาจึงจำเป็นต้องรับผิดชอบและเติมเต็มการพัฒนานักศึกษาในส่วนที่กลไกด้านการเรียนการสอนไม่อาจดำเนินการได้ครบถ้วนเช่นด้านบุคลิกภาพ การเสริมสร้างภาวะผู้นำ สุขภาพ และด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งในส่วนนี้จะพบว่าล้วนเป็นประเด็นสำคัญที่สังคมไทยกำลังเรียกร้องและให้ความสำคัญในทุกวันนี้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่างานกิจการนักศึกษาในปัจจุบันและอนาคต จึงมีไช่งานในเชิงสนับสนุนการพัฒนานักศึกษาในรูปแบบของการจัดบริการและสวัสดิการ การสร้างลักษณะนิสัย และการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาอีกต่อไป แต่จะก้าวไปสู่งานที่มีภารกิจส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพบัณฑิตเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจการผลิตบัณฑิต ซึ่งเป็นภารกิจแรกของมหาวิทยาลัย จึงอาจกล่าวได้ว่าขอบข่ายการดำเนินงานของกิจการนักศึกษาจะขยายมากขึ้นและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตมากขึ้น ดังนั้นบทบาทของงานกิจการนักศึกษาในปัจจุบันและอนาคต จึงครอบคลุมถึงภารกิจหลักดังต่อไปนี้

- * การจัดบริการเพื่อสนับสนุนการใช้ชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
- * การเสริมสร้างลักษณะนิสัย ด้านความมีระเบียบวินัย มีค่านิยมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต
- * การส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้นอกชั้นเรียน และ
- * การส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนามุขลักษณะบุคลิกภาพ สุขภาพ และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การดำเนินงานกิจการนักศึกษา : เรียนรู้อดีต เพื่อขีดปัจจุบัน

จากการศึกษาเพื่อประมวลประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ทั้งจากการสะท้อนความคิดของนักวิชาการ จากโพลสำนักต่างๆ และจากข้อคิด ข้อเขียนผ่านทางหนังสือมวลชน จะพบว่าขณะนี้มีความเสี่ยงเรียกร้องให้สถาบันการศึกษาได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องต่อไปนี้

- * การขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชีวิตนักศึกษา นักศึกษา เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ นักศึกษา

- * การปลูกฝังด้านวินัยนักศึกษา อันได้แก่
 - การแต่งกายที่เหมาะสม
 - พฤติกรรมการใช้ชีวิต
 - การดเว้นการใช้ความรุนแรงในการแสดงออก
 - การดเว้นอบายมุข สิ่งเสพติด
 - การเรียนรู้กาลเทศะ
- * การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคม
- * การพัฒนานักศึกษาสู่ความเป็นสากล
- * การพัฒนาทักษะทางภาษาไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาทางการพูด
- * การพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศและการเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติ
- * การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
- * การเสริมสร้างแนวคิดสมานฉันท์ สันติวิธี และวิถีประชาธิปไตย
- * การพัฒนาคุณธรรม

ซึ่งประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเจตคติ และลักษณะนิสัยของนักศึกษาแทบทั้งสิ้น และเชื่อว่าในอนาคตจะมีประเด็นอื่นๆ ถูกหยิบยกเพิ่มมากขึ้น ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นประเด็นที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องขบคิด หยิบยกและหามาตรการเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันให้แก่ นักศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งต้องยอมรับว่าแต่ละเรื่องจะกลายเป็นเรื่องยากที่ไม่อาจจะดำเนินการแต่เพียงลำพังโดยกลไกด้านกิจการนักศึกษาที่มีอยู่ แต่เป็นเรื่องที่จะต้องขับเคลื่อนร่วมกันของหลายหน่วยงานในสถาบัน และเมื่อหันมามองหน่วยงานที่รองรับการดำเนินงานเพื่อพัฒนานักศึกษา อันได้แก่ หน่วยงานด้านกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัย จะพบว่าแนวโน้มภาระงานของงานกิจการนักศึกษาในอนาคตจะเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะปัญหานักศึกษาจะเพิ่มทวีมากขึ้น การกำกับเพื่อป้องกันและดูแลนักศึกษาของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จำเป็นต้องเตรียมการและออกแบบเพื่อความพร้อมในการรับมือกับการดำเนินงาน แต่ประเด็นที่สถาบันอุดมศึกษาควรได้กลับไปทบทวนและพิจารณา คือ ความพร้อมรองรับการดำเนินงานของหน่วยงานด้านกิจการนักศึกษา เพราะมีตัวบ่งชี้หลายประการที่ชี้ว่า งานกิจการนักศึกษาจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน อันได้แก่

* หากนำเป้าหมายการพัฒนานักศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นตัวตั้งของการพิจารณา จะพบว่างานกิจการนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวมยังไม่พร้อมรองรับกับการขยายตัวและการเจริญเติบโตที่รวดเร็วของมหาวิทยาลัย เพราะขาดการเตรียมการทางด้านระบบงาน รูปแบบการดำเนินงาน และความพร้อมทางด้านกำลังคน

* โครงสร้างการดำเนินงานด้านกิจการนักศึกษาในปัจจุบัน เป็นโครงสร้างที่ใช้มานานกว่า 30 ปี และสถาบันอุดมศึกษาเกือบทุกแห่งใช้โครงสร้างเดียวกันหมด ทั้งที่บริบทของแต่ละสถาบันมีความแตกต่างกัน ทำให้การดำเนินการกิจด้านกิจการศึกษายังทำได้ไม่เต็มที่ ยิ่งในอนาคต การขยายตัวของภารกิจเพิ่มมากขึ้น และลักษณะงานที่ย่างยากซับซ้อนมากขึ้น โครงสร้างที่เป็นอยู่จะเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนงานในอนาคต

* การขาดการเตรียมการด้านกำลังคนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะ ระดับปฏิบัติการ จะส่งผลต่อการดำเนินงานกิจการนักศึกษาในอนาคต เนื่องจากศักยภาพในการดำเนินงานไม่เพียงพอที่จะรับมือกับงานยุ่งยากมากขึ้นในอนาคต บุคลากรกิจการนักศึกษาในอนาคตจำเป็นต้องได้บุคคลที่มีความรู้ปฏิบัติและทักษะปฏิบัติที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนและมวลชน ต้องการได้บุคลากรปฏิบัติงานซึ่งมีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น (Student Affairs Professional) เนื่องจากในอนาคตงานกิจการนักศึกษาจะเป็นงานที่จำเป็นต้องใช้ศาสตร์ที่หลากหลายเพื่อการดำเนินงาน

โจทย์สำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องคิดต่อไป คือ จะพัฒนาระบบงานด้านกิจการนักศึกษาให้มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำเนินงานในอนาคตอย่างไร จะเร่งพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างไร จะมีแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้อาจารย์เข้ามามีส่วนร่วมในงานกิจการนักศึกษาอย่างไร และจะมีแนวทางในการเตรียมบุคลากรที่จะก้าวสู่ผู้บริหารสายงานกิจการนักศึกษาในอนาคตอย่างไร ประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นที่ต้องเร่งคิดและหาข้อสรุปต่อไป

ส่องกล้องมองอนาคต : ปัจจัยผลกระทบต่อการดำเนินงานกิจการนักศึกษา

โลกทุกวันนี้ สอนให้ต้องมองไปข้างหน้าเพื่อเตรียมการรับมือกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่จะมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาเอกสารที่อธิบายภาพเชิงอนาคตจะพบว่า มีประเด็นที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานกิจการนักศึกษา หลายประการ อาจกล่าวโดยสรุปพอให้เห็นภาพดังนี้

* จากเอกสารแผนพัฒนาอุดมศึกษา 15 ปี (พ.ศ. 2551 – 2565) ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ระบุว่า ความต้องการคุณลักษณะของบัณฑิตในอนาคตต้องการบัณฑิตที่มีคุณภาพสูงขึ้นกว่าในอดีต ทิศทางการพัฒนานักศึกษาต้องมุ่งสู่การเต็ม เต็ม ศักยภาพนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทั้งศักยภาพการคิด การทำงาน การเรียนรู้ ทักษะการเป็นผู้นำ และการมีภูมิคุ้มกันในตนเองที่เข้มแข็งมากขึ้น

* การกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ของ สกอ. ระบุว่า การพัฒนานักศึกษาในอนาคตจะต้องคำนึงถึงมาตรฐานคุณภาพบัณฑิตของระดับการศึกษา และมาตรฐานด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ (Learning Outcome) ของนักศึกษา นั่นคือ มุ่งเน้นความสามารถในการแสดงออกซึ่งสมรรถนะ (Competency) ซึ่งสามารถวัดได้ ประเมินได้ ซึ่งจะส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องออกแบบการดำเนินงานเพื่อพัฒนานักศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานดังกล่าว ซึ่งงานกิจการศึกษาย่อมต้องออกแบบการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าวเช่นกัน

* ความต้องการศักยภาพของกำลังคนที่เปลี่ยนแปลงไปของสถานประกอบการยิ่งนานปี ยิ่งต้องการคุณภาพบัณฑิตที่มีศักยภาพและสมรรถนะสูงขึ้น งานกิจการนักศึกษาควรเต็มเต็ม สมรรถนะในเรื่องใด และจะรู้ได้อย่างไรว่า สมรรถนะใดควรเต็ม เต็ม ซึ่งให้เห็นว่า งานกิจการนักศึกษาจะต้องมีฝ่ายวิชาการเพื่อวิเคราะห์ภาพอนาคต เพื่อนำมาประกอบใช้ในการดำเนินงาน

* คุณลักษณะของนักศึกษาต้นทุน (input) ที่เปลี่ยนแปลงไป นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยในอนาคตจะมีคุณลักษณะที่หลากหลายกว่าในอดีต มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป ความจำเป็นที่จะต้องเตรียมการเพื่อความพร้อมรองรับดำเนินงาน และการมีฐานข้อมูลนักศึกษา (Student Database) เพื่อประกอบการพิจารณาทิศทางการดำเนินงาน จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงานในอนาคต

* สภาพการเรียนรู้การสอนที่เปลี่ยนแปลงไป มีการนำแนวคิดใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น มีการสร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น e-learning ล้วนเป็นสิ่งที่บุคลากรกิจการนักศึกษาจะต้องติดตาม ศึกษา เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินงานกิจการนักศึกษาในอนาคตจะมีแนวทางในการดำเนินงานอย่างไร

* สภาพปัญหาของสังคมที่รุมเร้าด้วยปัญหาที่หลากหลาย ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการสร้างบัณฑิตในยุคใหม่ที่ต้องเปลี่ยนไปจากเดิม งานกิจการศึกษาย่อมหนีไม่พ้นต่อการพิจารณาเพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ที่เหมาะสมต่อการสร้างคนในอนาคต

* ภายใต้อาณาจักรของความหลากหลายของศาสตร์และสาขาวิชา ความหลากหลายของลักษณะนักศึกษา และความหลากหลายในความเป็นต้นแบบที่ดี (Role Model) ของอาจารย์ ชี้ว่า การดำเนินงานด้านกิจการนักศึกษา ภายใต้อาณาจักรของความหลากหลายที่มีอยู่ ในอนาคตอาจจะต้องแบ่งกลุ่มเป้าหมายนักศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน การจัดบริการที่หลากหลายรูปแบบและวิธีการ การจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบและวิธีการ เป็นประเด็นการดำเนินงานกิจการนักศึกษาที่จะต้องพิจารณาในอนาคต

ทิศทางของงานกิจการศึกษานบนเส้นทางที่ท้าทาย

หาก “นักศึกษา คือ หัวใจของประเทศ” งานกิจการนักศึกษาต้องถือว่าอยู่ในห้วงเวลาแห่งการต้องครุ่นคิดพิจารณาถึง “ก้าวเดิน” ที่เหมาะสม หากงานกิจการนักศึกษาไม่แข็งแรง ไม่เข้มแข็ง เชื่อได้แน่นอนว่าสถาบันอุดมศึกษาก็จะต้องประสบปัญหาและความยุ่งยากในการดูแลให้นักศึกษาถึงฝั่งฝันที่สถาบันมุ่งหวังด้วยเช่นกัน

แนวคิดและทิศทางการดำเนินงานกิจการนักศึกษาในปัจจุบันและอนาคต คงหนีไม่พ้นที่จะอยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่า

- * งานกิจการนักศึกษาเพื่อนักศึกษาทุกคนในมหาวิทยาลัย
- * งานกิจการนักศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา
- * งานกิจการนักศึกษาเพื่อตอบสนองความหลากหลายในสังคม สถาบันอุดมศึกษา และ
- * งานกิจการนักศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

เมื่อมองย้อนอดีตที่ผ่านมา ก้าวเดินของงานกิจการศึกษามีลักษณะพัฒนาไปตามสภาวะที่การเปลี่ยนแปลงที่ช้า และการเปลี่ยนแปลงไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานเท่าไรนัก จึงอาจไม่ได้มีการคิดเพื่อการเตรียมการสำหรับอนาคต แม้จะมีการขยายงานบ้างแต่โครงสร้างเดิมที่มีอยู่ยังพอรับมือได้ แต่คงเห็นได้ชัดเจนว่าในอนาคตสภาวะการเปลี่ยนแปลงจะมีสูงมาก งานกิจการนักศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ ของสถาบันและนอกสถาบันมากขึ้น ปัญหาการศึกษาในสถาบันจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การดำเนินงานเชิงกลยุทธ์จะมีมากขึ้นเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ทันการ ดังบ่งชี้เหล่านี้ชี้ว่า งานกิจการนักศึกษาถึงเวลาที่จะต้องทบทวน เหลียวหลัง แลหน้าเพื่อมองอนาคต

จากภาพในอนาคต ชี้ว่าประเด็นที่จะต้องทบทวนการดำเนินงานของงานกิจการศึกษามีอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็น

* งานกิจการนักศึกษาจะต้องมุ่งการแสวงหาก้าวเดินอย่างมีทิศทาง เน้นการมุ่งมองภาพการดำเนินงานในอนาคต เพื่อนำมากำหนดก้าวเดินในปัจจุบัน

- * การพัฒนาระบบการดำเนินงานกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัย เพื่อรับมือการดำเนินงานในอนาคต และให้เหมาะสมกับภารกิจการดำเนินงานที่จะต้องขยายตัวเพิ่มมากขึ้น
- * การสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนานักศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนแปลงไป และลักษณะของเยาวชนคนรุ่นใหม่
- * การให้ความสำคัญต่อการเตรียมกำลังคนด้านกิจการนักศึกษาเพื่อรองรับอนาคต (ผู้บริหารงานกิจการนักศึกษา ผู้ปฏิบัติงานกิจการนักศึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษากิจการนักศึกษา)
- * การพิจารณาปรับสถานะ ของหน่วยงานกิจการนักศึกษาควรจะเป็นอย่างไร ควรจะเป็นหน่วยงานเพื่อรองรับการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย มีสถานะขึ้นตรงต่อสำนักงานอธิการบดีเช่นเดิม หรือควรจะเป็นหน่วยงานสร้างคุณภาพบัณฑิต ตามภารกิจที่ 1 ของมหาวิทยาลัย สถานะของงานกิจการนักศึกษาจะส่งผลเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตในอนาคต
- * งานกิจการนักศึกษาจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในอนาคต การดำเนินงานด้านวิจัยสถาบันเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่มหาวิทยาลัยและผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านกิจการนักศึกษา
- * การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานทั้งภายในสถาบันและระหว่างสถาบันเพื่อสร้างความร่วมมือสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานกิจการนักศึกษาในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็น
- * งานกิจการนักศึกษาในอนาคตอาจจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างความเข้าใจการดำเนินงานแก่ทุกฝ่ายมากขึ้น และพร้อมทำหน้าที่จัดส่งข้อมูลและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านนักศึกษาต่อมหาวิทยาลัย

สรุป

งานกิจการนักศึกษาในอนาคต คงจะต้องปรับรูปแบบการดำเนินงานเพื่อให้เหมาะสมและสามารถดำเนินภารกิจได้ภายใต้ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และลักษณะนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป การดำเนินงานจะเป็นไปในทิศทางของการพัฒนาศักยภาพนักศึกษา ที่เพิ่มมากขึ้น บุคลากรกิจการนักศึกษาในอนาคตจำเป็นต้องเตรียมตนเองพร้อมรับมือกับงานที่มีความยุ่งยากมากขึ้น เนื่องจากการทำงานที่เกี่ยวข้องกับ “คน” และ “มวลชน” ต้องใช้ “ความรู้ปฏิบัติ ทักษะและความสามารถที่หลากหลาย” และมีเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน เนื่องจากความรู้ปฏิบัติที่จะใช้ในการดำเนินงานในสถาบันเริ่มไม่เพียงพอ งานกิจการนักศึกษาจะต้องดำเนินงานในเชิงรุกมากขึ้น เพราะต้องได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยที่มากพอเพื่อทำให้งานกิจการนักศึกษามีความเข้มแข็งมากขึ้น เพราะผลที่เกิดขึ้นในท้ายที่สุด ก็คือการได้ “บัณฑิตที่มีคุณภาพ” ของมหาวิทยาลัยนั่นเอง

บทความทางวิชาการ

ผลึกแห่งปัญญา¹

Wisdom Crystallization

ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ²

บทนำ

ในระบบนิเวศมนุษย์เป็นสิ่งที่วิวัฒนาการสูงที่มีรูปแบบเป็นกายหายาบ กอปรด้วยปัญญาที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมได้จากสิ่งใกล้ตัวและไกลตัวออกไปจนถึงระดับที่เชื่อมโยงได้ทั่วจักรวาล โดยอาศัยการบูรณาการเป็นวิถีพร้อมกับจินตนาการ (imagination) เป็นตัวขับเคลื่อนจนเกิดความรู้ในเบื้องต้น เกิดรอบรู้จากภูมิปัญญาที่สูงขึ้นในท่ามกลาง จนสามารถหยั่งรู้และเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งได้อย่างชัดเจนทุกเรื่องราวในเบื้องปลาย สิ่งดังกล่าวสามารถรังสรรค์ได้ในมนุษย์ทุกคน ถ้ามีความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีในตนอย่างถูกต้อง

นัยยะแห่งความหมาย

คำว่า ผลึกและปัญญา เป็นภาษาที่รู้จักกันในระดับบุคคลทั่วไปและระดับนักวิชาการ หรือนักคิดทั้งหลาย ซึ่งสามารถเข้าใจกันโดยไม่ต้องแปลความ แต่ไหนๆ เราจะพูดถึงถึงเรื่องที่ต้องอาศัยคำเหล่านี้เป็นคำหลัก (keyword) จึงควรให้นิยามและมีคำอธิบายเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในเบื้องต้นไว้ก่อน

ผลึกในที่นี้ผู้เขียนขอให้นิยามเองว่า “ผลลัพธ์สุดท้ายที่สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (อย่างถูกต้อง) ได้ตามคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ” อุปมาดังตัวอย่างของเกลือที่เกิดจากการทำปฏิกิริยาเคมีระหว่างสารละลาย NaOH กับ HCl จนได้ NaCl (เกลือแกง) และ H₂O (น้ำ) ของแข็งในรูปเกลือที่ปรากฏเป็นเกล็ดขาวแช่ตัวอยู่ในน้ำเมื่อระเหยน้ำออกไปจะได้ผลลัพธ์เป็นเกล็ดสีขาวที่แห้ง แต่จะมีความชื้นเล็กน้อยตามสภาพธรรมชาติ รูปร่างและรสชาติของสารใหม่จะกลายเป็นผงสีขาว หรือเป็นก้อนและมีรสเค็ม ซึ่งแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับคุณสมบัติของกรดเกลือ (HCl) และโซดาไฟ (NaOH) สภาวะที่เกิดขึ้นจนได้ของแข็งหรือตะกอนเกลือ เรียกกันในภาษาที่เข้าใจง่าย ๆ คือ ตกผลึก

ในนิยามของคำว่า “ปัญญา (wisdom)” โดยภาพกว้างจะหมายถึง ความรอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ หรือรู้ซึ่ง (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2528) กล่าวคือ เป็นความรอบรู้ในสรรพสิ่งทั้งหลายและปรากฏการณ์ของมัน (สมัคร บุราวาส, 2542) ความหมายดังกล่าวจะมีความใกล้เคียงกับคำว่า ญาณ (ความหยั่งรู้) และวิชา (รู้แจ้งแทงตลอด) ในขั้นปรมาตถ์ ทั้งสามคำนี้เมื่ออิงกับเนื้อหาใน “ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร” แล้วจะพบว่า ญาณ ปัญญา และวิชา เป็นลำดับขั้นตอนของสภาวะรู้ที่เชื่อมโยงไปมาซึ่งกันและกัน ดังคำบาลีและคำแปลที่ว่า .. จักขุ อุตฺปาติ ญาณัง อุตฺปาติ ปัญญา อุตฺปาติ วิชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ.. (จักขุ คือ การเห็นชัดได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา (ตถาคต)

¹ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2551). วารสารศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พ.ค.-ส.ค. 2551. หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา ขอนแก่น.

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ญาณ คือ การหยั่งรู้ชัดได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ปัญญา คือ ความรอบรู้ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา วิชชา คือ การรู้แจ้งแทงตลอดได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา แสงสว่าง คือ ความสว่างไสวได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา) โดยเกิดสภาวะรู้อย่างสมบูรณ์ในเรื่องอริยสัจ 4 ด้วย ปริวัฏฏ์ 3 อากาโร 12 (วัดป่าสามัคคีศิริพัฒนาราม, 2547) ซึ่งตัวปัญญาเองจัดอยู่ในส่วนของมรรค แต่วิชชาะนั้นเป็นนิโรธ จัดอยู่ในส่วนของผล (ประพต เศรษฐกานนท์,.....) สำหรับญาณ อาจจัดเป็นมรรค (ญาณในขั้นต่าง ๆ ของวิปัสสนาญาณ) หรือเป็นผลก็ได้ (อาสวกักขณญาณ จตุปปาตญาณ และปุปเพนิวาสนาญาณ) ดังนั้น ปัญญาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์จึงสามารถแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 มิติ คือ ปัญญาในระดับโลกียะ (ทางโลก) และปัญญาในระดับโลกุตระ (ทางธรรม) โดย มุมมองของผลึกแห่งปัญญาในที่นี้จะเน้นปัญญาในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นปัญญาทั่ว ๆ ไปก่อน แต่จะขออิงปัญญาในกรอบของพุทธศาสนา (ปัญญา 3) มาเป็นหลักในการอธิบายความต่อไป

ดังนั้น ด้วยนิยามดังกล่าวข้างต้น เราจึงให้นัยยะของผลึกแห่งปัญญาว่าเป็น “ปัญญาอันเกิดจากการไตร่ตรองดีแล้วอย่างถูกต้อง ที่สามารถแสดงออกทางวาจา ทางกาย หรือทางใจ (ความคิด) แล้วก่อให้เกิดผลดีหรือเกิดประโยชน์ที่ถูกต้องกับสิ่งที่กำลังมีปฏิสัมพันธ์”

ปัญญา 3

ปัญญาจัดเป็นส่วนสำคัญในไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในกรอบของผลึกแห่งปัญญา มุมมองของผู้เขียนต้องการมุ่งเน้นปัญญาในศาสนาพุทธ ซึ่งแจกแจงรายละเอียดไว้ในเรื่องของปัญญา 3 ระดับ อันได้แก่

สุดตมยปัญญา

จินตมยปัญญา

ภาวนามยปัญญา

กล่าวโดยขยายความในความหมายของปัญญาทั้งสามประเภทข้างต้น ก็คือ

สุดตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้หรือได้รับการถ่ายทอดจากสิ่งนอกตัว เช่น จากการฟังหรือบอกเล่าจากผู้อื่น จากการอ่านหนังสือหรือตำราด้วยตนเอง การค้นคว้าข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ หรือจากข่าวสารที่ถูกเสนอถ่ายทอดสืบต่อกันมา แล้วถูกบันทึกเป็นความจำ (สัญญา) เก็บไว้โดยพร้อมที่จะระลึกย้อน (recall) กลับมาใช้งานได้ในรูปของการจำได้หมายรู้ ปัญญาระดับนี้ถือว่ายังไม่ใช่นิพพานที่แท้จริงของตน คือ ยังไม่ใช่ปัญญาที่ถูกสร้างหรือพัฒนาด้วยตัวเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นเพียงแต่อาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งบอกเล่าหรือสิ่งที่ มาปรากฏให้รับรู้ และความจำได้หมายรู้ เป็นเหตุปัจจัยในการก่อเกิดปัญญา ซึ่งปัญญาระดับนี้อาจเรียกสั้น ๆ ว่า “ปัญญารู้จำ”

จินตมยปัญญา เป็นปัญญาขั้นกลางที่เกิดขึ้นในตัว คือ เกิดจากการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์เรื่องราวใด ๆ ที่สนใจ เพื่อหาเหตุผลโดยอาศัยมูลเหตุจากการได้รับข้อมูลในขั้นสุดตมยปัญญามาพิจารณาแยกแยะ วิเคราะห์จนมีความเข้าใจถึงที่มาที่ไป สามารถอธิบายความหรือหาเหตุผลได้ ปัญญาระดับนี้เรียกว่า “ปัญญา รู้คิด” ปัญญาขั้นกลางอาจถือได้ว่าเป็นสะพานเชื่อมต่อเพื่อนำไปสู่ปัญญาในระดับที่สาม การใช้กระบวนการคิดโดยแยก- คาย (โยนิโสมนสิการ) และการคิดแบบบูรณาการจัดได้ว่าอยู่ในขั้นจินตมยปัญญา

ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาระดับที่สามที่ได้จากการเรียนรู้หรือทดสอบโดยการปฏิบัติด้วยตัวเองจนได้ประสบการณ์จริง สามารถรู้สภาวะที่เป็นความจริงแท้ของธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ด้วยตัวเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย

คือ ปัญญาที่รู้สรวนของน้ำผึ้ง (สมมติบัญญัติ) จากการสัมผัสด้วยลิ้น กล่าวคือ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ผิวสีใด เชื้อชาติใด ฐานะใด ตราบเท่าที่ผู้นั้นมีความเป็นปกติทางร่างกาย (ลิ้นไม่บกพร่อง) จะมีสภาวะรู้ถึงสิ่งที่สัมผัสนั้นคือความหวานโดยไม่จำเป็นต้องสื่อด้วยภาษาพูดหรือเขียน สภาวะรู้ดังกล่าวคล้ายกับรู้แบบสัญชาตญาณคือ รู้เองเฉพาะตน ไม่สามารถบอกเล่าหรือคาดเดาเอาจากสุดตมยปัญญาหรือจันตมยปัญญาก่อนหน้านี้ได้เลย สภาวะรู้ดังตัวอย่างแม้จะเรียกได้ว่าเป็น “ปัญญาที่จริง” แต่ยังถือว่าเป็นปัญญาในระดับโลกียะ คือ รู้ระดับในโลกแห่งสมมติบัญญัติ ยังไม่อาจกล่าวได้เต็มปากว่ารู้ในระดับปรมัตถ์หรือระดับเหนือโลกจนกว่าจะผ่านการพัฒนาทางจิต โดยอาศัยสมาธิที่ถูกต้องเป็นบาทฐานจนกระทั่งสามารถเห็นสิ่งที่กำลังปฏิสัมพันธ์ในปัจจุบันขณะมีสภาวะเป็นนามรูป (ไม่ยึดติดกับสมมติบัญญัติทางโลก) ที่แปรเปลี่ยนไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

บูรณาการ

มีคำอีกคำหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญญาที่ควรรู้จักในนิยามหรือความหมายเอาไว้ก็คือ คำว่า “บูรณาการ” ในบทความนี้จะหมายถึง “การเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่น” ในมิติแห่งการพัฒนาปัญญาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการพัฒนาจันตมยปัญญา จะพุ่งเป้าไปสู่การคิดอย่างเชื่อมโยงจากสิ่งแรกไปสู่สิ่งที่สองและสิ่งต่อ ๆ ไป ผลแห่งการใช้บูรณาการในการพัฒนาปัญญาจะทำให้มนุษย์สามารถฝึกฝนความคิดให้เกิดความรู้อย่างหลากหลาย แต่สามารถเชื่อมโยงกันได้ในเรื่องใด ๆ ที่ตนสนใจ ทำให้ปัญญาถูกพัฒนาขึ้นในท่ามกลางการบูรณาการ สุดท้ายสามารถได้คำตอบทุก ๆ ขั้นตอนของการบูรณาการในสิ่งเหล่านั้นได้

การบูรณาการเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้อย่างไร้ขอบเขตจำกัด กล่าวคือ เราสามารถตั้งหลักจากเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วใช้ปัญญาคิดเชื่อมโยงเรื่องที่ตั้งขึ้นโยงกับฐานความรู้ที่ได้จากสุดตมยปัญญาปะติดปะต่อไปได้เรื่อยๆ ตราบเท่าที่เรายังเห็นช่องทางของการเชื่อมโยง แต่เราก็สามารถตัดตอน (หยุด) การบูรณาการนั้น ๆ ได้ เมื่อรู้สึกว่าการเชื่อมโยงที่ยืดยาวอย่างไร้ขอบเขตไม่มีประโยชน์ ไม่ได้สาระ ไม่ได้คำตอบจากปัญหาในเรื่องที่เราตั้งขึ้น ดังนั้น เมื่อนำมาประยุกต์กับการ “เรียนรู้” ในเรื่องใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางโลกล้วน ๆ หรือทางธรรมล้วน ๆ หรือทั้งสองอย่างผสมกัน การบูรณาการจะเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมให้เกิดเส้นทางแห่งปัญญาที่สามารถถ่ายทอดทั้งความรู้และปัญญาจากเรื่องหนึ่งกระโจนเข้าสู่ความชัดเจนในเรื่องเดียวกัน หรือกระโดดไปสู่เรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกันได้โดยง่าย แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่จำเป็นต้องมีในเบื้องต้นคือ ปัญญา

จากสาระดังกล่าวข้างต้น เราสามารถสรุปหลักการแห่งการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ซึ่งเทียบได้กับการพัฒนาจันตมยปัญญาว่า “การใช้ปัญญาเพื่อแสวงหาคำตอบอย่างเป็นระบบในเรื่องใดๆ จนบรรลุผล โดยคิดพิจารณาองค์ประกอบย่อยของเรื่องนั้นๆ อย่างลุ่มลึก คิดให้เกิดการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันให้มากที่สุด ซึ่งในท่ามกลางกระบวนการคิดจะเกิดการเรียนรู้จากสภาวะ (เนื้อหา) ที่ซ่อนอยู่และเกิดปรากฏการณ์แห่งการพัฒนาภูมิปัญญาให้สูงขึ้นเป็นลำดับ” ถ้าจะสรุปให้สั้นกว่านี้ก็คือ “การใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไป”

ปัญญาโลกปัญญาธรรม

โดยทั่วไปเรามักได้ยินคนพูดถึง การ “ตกผลึกทางความคิด” มากกว่าคำว่า “ตกผลึกทางปัญญา” แต่ความจริงแล้วความคิดกับปัญญามักจะเดินควบคู่กันไป เราคงไม่สามารถบอกได้ว่าผู้ใดมีปัญญาในระดับตกผลึก

หากผู้นั้นไม่แสดงออกทางวาจา (คำพูด) ทางกาย (พฤติกรรมและการกระทำ) รวมทั้งการสื่อสารด้วยข้อเขียน บทความ แต่ขอเว้นไว้ในเรื่องของการแสดงออกทางใจ เพราะโดยทั่วไปแล้วไม่มีใครรับรู้สื่อทางใจของผู้อื่นได้ ยกเว้นผู้ที่มีทิพยอำนาจ ดังนั้น การตกผลึกทางใจโดยไม่แสดงออกทางกายและวาจา จะหมายถึง การอยู่รู้เพียงคนเดียว เป็นปัจเจกตั้งเฉพาะตัว

คำถามที่ควรจะมีคำตอบเกี่ยวกับผลึกแห่งปัญญาในเบื้องต้นก็คือ

- (1) การพัฒนาปัญญาในตัวมนุษย์จนถึงระดับตกผลึกในความหมายข้างต้น สามารถกระทำได้หรือไม่
- (2) ถ้าสามารถกระทำได้ จะมีวิธีการอย่างไร (ใช้อะไรในการสร้างปัญญา)
- (3) จะใช้สิ่งใดเป็นดัชนีชี้วัดบุคคลนั้น ๆ ว่ามีปัญญาที่ตกผลึกแล้ว
- (4) ปัญญาที่ตกผลึกอยู่ในระดับใด (ต่ำ ปานกลาง สูง)
- (5) ตกผลึกในมิติในโลก (ปัญญาโลก) หรือเหนือโลก (ปัญญาธรรม)

เริ่มต้นคงพิจารณาในภาพกว้างระหว่างปัญญาโลกและปัญญาเหนือโลกแบบย้อนกลับทางในประเด็นคำถามข้อ (3) ข้างต้นก่อนว่า ถ้าบุคคลมีปัญญาที่ตกผลึกผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมรอบข้างจะเป็น อย่างไร คำตอบน่าจะสรุปได้ว่า

ปัญญาโลก

1. โดยภาพรวมบุคคลจะมีปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องสมดุล ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทางกาย วาจา ปฏิบัติตนตามกติกาของสังคม ถ่ายทอดหรือชี้แนะสิ่งดีงามให้แก่สังคม
2. พิจารณาระดับปัจเจกบุคคลในกรอบของปัญญา 3 สุตตมยปัญญาที่ตกผลึก น่าจะเป็นการใช้ความสามารถในการจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จำได้มาก จำได้แม่น) แม้ว่าจะยังไม่รู้ความหมายหรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ การที่มีควมจำได้มากมาย (พหูสูต) ถือว่าเป็นก้าวแรกของผลแห่งการพัฒนาความรู้จำ โดยถ้าสามารถพัฒนาต่อไปจนถึงระดับจินตมยปัญญาแล้วจะเกิดโยนิโสมนสิการอย่างน้อยในชั้นวิจขชาวาทะและการสืบสาวเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) ความเข้าใจในสิ่งที่เคยจำได้ก็จะเกิดขึ้น และน่าจะช่วยให้ปัญญาระดับนี้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น มาถึงขั้นนี้นับว่าผู้นั้นมีต้นทุนทางด้านปัญญา รู้คิดได้ไม่เลวนัก ส่วนปัญญาในขั้นภาวนามยปัญญา ถ้ารู้สรวานของน้ำผึ้ง (ด้วยสติ) ดังตัวอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ก็ถือได้ว่าปัญญา 3 ทางโลกได้พัฒนามาถึงปลายทางแล้ว เพราะผ่านประสบการณ์รู้อย่างไร้ข้อสงสัยแล้วว่า น้ำผึ้ง (สมมติบัญญัติทางภาษาไทย) มีรสหวาน (รู้ด้วยตัวเอง) ทุกครั้งที่เสพน้ำผึ้งก็จะรู้ชัดถึงรสหวานนั้น (รู้ตลอดชีวิตอย่างไม่มีลืม) และยังสามารถ (คิด) เปรียบเทียบกับรสหวาน ของอ้อย น้ำตาล น้ำเชื่อมได้อีกต่างหาก โดยย้อนกลับไปใช้จินตมยปัญญา จากคลังความรู้ที่เก็บไว้ในสุตตมยปัญญา โดยไม่หลงเข้าใจว่าน้ำผึ้งคือ อ้อย น้ำตาล หรือน้ำเชื่อม ดังนั้น รู้และคิดจะทำงานประสานกัน (สิริวิรุณ, 2548)
3. พิจารณาด้านสังคมจะพบว่าสังคมมีแนวโน้มจะสงบสุข ไม่มีการเบียดเบียนใน ระดับที่รุนแรงเกินการควบคุม

- ปัญญาธรรม**
1. ในส่วนของบุคคลจะเหมือนกับ 2 ข้อแรก ในปัญญาโลกทั้งระดับภาพรวมและปัจเจกบุคคล
 2. บุคคลจะมีปัญญาในขั้นปล่อยวางในระดับที่ตนเองมีศักยภาพ
 3. สังคมมีศานติ ร่มเย็น เผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในระดับกว้าง

สำหรับคำถามในข้ออื่น ๆ ถ้าตั้งสมมติฐานตามข้อ (1) ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาจนตกผลึกได้ คำถามส่วนที่เหลือเฉพาะข้อ (2) และ (4) คงจะมีคำตอบในภาพรวมด้วยตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบที่ใช้สร้างปัญญาตามไตรสิกขาและระดับปัญญาที่ตกผลึก

องค์ประกอบที่ใช้สร้างปัญญา	ศีล	สมาธิ	ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา 3 (ปัญญาโลก)		
			สุดตมยปัญญา	จินตมยปัญญา	ภาวนามยปัญญา
อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา			ฉันทะ วิริยะ	ฉันทะ วิริยะ วิมังสา	ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
อินทรีย์ 5 ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา		สมาธิ	ศรัทธา วิริยะ สติ	ศรัทธา วิริยะ สติ	ศรัทธา วิริยะ สติ ปัญญา
โพชฌงค์ 7 สติ รัชมวิริยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา		สมาธิโพชฌงค์	สติโพชฌงค์ วิริยะโพชฌงค์	สติโพชฌงค์ รัชมวิริยะโพชฌงค์ วิริยะโพชฌงค์	สติโพชฌงค์ วิริยะโพชฌงค์ อุเบกขาโพชฌงค์
อริยทรัพย์ 7 ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พหุสัจจะ จาคะ ปัญญา	ศีล		ศรัทธา พหุสัจจะ		ปัญญา
มรรค 8 สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมัตตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ		สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ			สัมมาทิฏฐิ

ตารางที่ 1 องค์ประกอบที่ใช้สร้างปัญญาตามไตรสิกขาและระดับปัญญาที่ตกผลึก (ต่อ)

องค์ประกอบที่ใช้ สร้างปัญญา	ศีล	สมาธิ	ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา 3 (ปัญญาโลก)		
			สุดตมยปัญญา	จินตมยปัญญา	ภาวนามยปัญญา
สมณะกัมมัญฐาน บุญกิริยาวัตถุ 10 โยนิโสมนสิการ 10 มงคล 38	ศีลมัย	ฌาน 8	วิชาชวาทะ คบบัณฑิต พหูสูต พังธรรมตามกาล	วิชาชวาทะ สืบสาวเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) คุณค่าแท้คุณค่าเทียม อรรถธรรมสัมพันธ์ ไร้คุณธรรม สนทนธรรมตามกาล	ภาวนามัย แยกแยะส่วนประกอบ สามัญลักษณ์ อยู่กับปัจจุบัน อริยสัจ 4 เห็นคุณโทษและ ทางออก รู้ศิลปวิทยา
ระดับของปัญญาที่ตกผลึก		ต่ำ	มงคล 38 โยนิโสมนสิการ อริยทรัพย์ 7	โยนิโสมนสิการ มงคล 38	โยนิโสมนสิการ อริยทรัพย์ 7
		กลาง	อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5	อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5	อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 บุญกิริยาวัตถุ 10 มงคล 38
		สูง	โพชฌงค์ 7	โพชฌงค์ 7	โพชฌงค์ 7 มรรค 8 (สมณะกัมมัญฐาน)

คำถามที่นำหาคำตอบ

ปัญญาที่ตกผลึกดังกล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้น ผู้เขียนขอทำความเข้าใจก่อนว่าเป็นเพียงปัญญาทางโลก ยังไม่ก้าวล่วงสู่ปัญญาในระดับปรมาตม์แต่อย่างใด แต่ก่อนจะพิจารณาผลึกแห่งปัญญาชั้นปรมาตม์ มีเหตุการณ์สำคัญในสมัยพุทธกาลที่ควรนำมาเปิดประเด็นเป็นกรณีศึกษา ก่อน คือ

การแสดง “ธรรมจักรกับปวัตตนสูตร” ของพระพุทธองค์ในวันเพ็ญเดือนแปด ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แก่ปัจจุวัคคีย์ พระอัญญาโกณฑัญญะสามารถฟังธรรมจากการเทศนาครั้งแรกนี้จนได้ดวงตาเห็นธรรม คำถามแรกคือ ใช่หรือไม่ว่าพระอัญญาโกณฑัญญะมี ภาวนามยปัญญา ที่สะสมไว้เต็มเปี่ยมแล้ว จนเพียงพอที่จะใช้สุดตมยปัญญา ที่ได้รับการบอกเล่าจากพระพุทธเจ้า ขณะเดียวกันก็ใช้จินตมยปัญญา สงัดพิจารณา (คิดอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง) จนเข้าใจอย่างถูกต้อง จากที่เคยผ่านการปฏิบัติอย่างถูกต้องมาแล้วในอดีต แต่ยังขาดความมั่นใจ จนกระทั่งได้รับการชี้แนะหรือยืนยันขั้นสุดท้าย (confirm) จากการฟังสิ่งที่ถูกต้องจากสุดตมยปัญญานี้เอง จึงสามารถเข้ากระแสแห่งการหลุดพ้นได้ด้วยการใช้ปัญญา 3 อย่างสอดคล้องและสมดุลในที่สุด แต่ยุคปัจจุบัน เรามีพระไตรปิฎกที่เป็นแหล่งอ้างอิงถึงกรรมวิธีที่ได้มาซึ่งปัญญาธรรมอย่างหลากหลายจนเลือกไม่ถูก แต่ไม่สามารถสัมผัสหรือเข้าสู่สภาวะรู้ในปัญญาธรรมได้อย่างมั่นใจ คำถามต่อไปคือมนุษย์ในยุคนี้จะต้องสร้างผลึกแห่งปัญญาทางโลกให้บรรลุถึงเสียก่อนหรืออย่างไร จึงจะมีโอกาสเข้าสู่ผลึกแห่งปัญญาธรรม

เอกสารอ้างอิง

1. ประพต เศรษฐกานนท์, บรรณาธิการ (.....) เจ็ดวันบรรลุมรรค สำนักพิมพ์ศรีปัญญา จังหวัดนนทบุรี.
2. ประยุทธ์ ปยุตโต (2528) พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 4 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.
3. วัดป่าสามัคคีศิริพัฒนาราม (2547) คู่มือพุทธบริษัท ทำวัตรเช้า-เย็น แปลและสวดมนต์พิธีบางบท บริษัทโรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด (มหาชน)
4. สมัคร บุรวาต (2542) ปัญญา : จุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์สยาม กรุงเทพมหานคร.
5. สิริวรรณ (2548) คิดให้เป็นด้วยเห็นเอง สำนักพิมพ์สุขภาพใจ บริษัทตฤตาพับลิเคชั่น จำกัด กรุงเทพมหานคร.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7
เรื่อง พัฒนาศาสตร์แห่งบูรณาการผ่านเครือข่ายบัณฑิตอุดมคติไทย : สู่การตกลีกลทางปัญญา